

T.C.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNE

DEVAM EDEN ZİHİN ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN

GEREKSİNİMLERİNİN BELİRLENMESİ

HAZIRLAYAN

ESAT ŞANLI

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. YAŞAR BARUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAMSUN - 2012

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNE
DEVAM EDEN ZİHİN ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN
GEREKİMLERİNİN BELİRLENMESİ

HAZIRLAYAN

ESAT ŞANLI

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. YAŞAR BARUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMMUZ - 2012

KABUL VE ONAY

Esat ŞANLI tarafından hazırlanan “*Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Devam Eden Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi*” başlıklı bu çalışma, 09/07/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Kurtman ERSANLI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Yaşar BARUT

Üye: Yrd. Doç. Dr. Murat YÜCE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

_ / _ / _

Prof. Metin EKER

Müdür

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinde, proje aşamasından sonuçlanmasına kadar olan süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi; tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

__ / __ / __

Esat ŞANLI

ÖZET

Öğrencinin Adı Soyadı	Esat ŞANLI
Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri
Danışmanın Adı	Yrd. Doç. Dr. Yaşar BARUT
Tezin Adı	ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNE DEVAM EDEN ZİHİN ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN GEREKİSİNİMLERİNİN BELİRLENMESİ

Bu araştırma, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini ve bu gereksinimlerle ilgili etkenleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini 2011-2012 yılında Samsun İl sınırları içerisinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocukların aileleri oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Bailey ve Simeonsson tarafından geliştirilip, Sucuoğlu tarafından Türkçe'ye uyarlanan, Cavkaytar ve arkadaşları tarafından revize edilen Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı kullanılmıştır. AGBA ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam etmekte olan 443 zihin engelli çocuk ailesine uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda anne ve babaların en fazla bilgi gereksinimlerini ifade ettikleri ve gereksinimleri arasında farklılık olmadığı görülmüştür. Zihin engelli çocuğun yaşının, aylık gelir düzeyinin, ailedeki çocuk sayısının, zihin engeli düzeyinin, anne-babaların duygu durumlarının aile gereksinimleri üzerinde etkili unsurlar olduğu görülmüştür. Diğer yandan; anne-baba eğitim düzeyleri, anne-baba yaşı, zihin engelli çocuğun cinsiyeti, engelli ikinci çocuk olup olmama durumu, eşlerde engel olup olmama durumu, yakın akrabalarda başka engelli birey olup olmama durumu, çocuğun engeline yönelik aile eğitim katılım durumu değişkenlerinin aile gereksinimleri üzerinde önemli düzeyde etkilerinin olmadığı saptanmıştır. Elde edilen bulgular literatür doğrultusunda yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Zihin Engelli Çocuk, Aile Gereksinimi, Ebeveyn, Özel Eğitim, İhtiyaç.

ÖZET--İNGİLİZCE

Anahtar Sözcükler: 5 adet

This research has been carried out in order to find out determine both the needs of the families with children who are mentally handicapped and who are attending special education and rehabilitation centers and the variables related to these needs.

In this research, the sample group consists of the families of the mentally handicapped children attending special education and rehabilitation centers in Samsun 2011-2012.

In this research, the instrument used to collect data is “Family Needs Survey” which was developed by Bailey and Simeonsson, adopted to Turkish by Sucuoğlu and revised by Cavkaytar et all Family Needs Survey and the personal information form which was developed by the researcher was applied to 443 families with mentally handicapped children who are attending special education and rehabilitation centers.

The findings of the research suggest that parents state their needs information and that there weren't any differences among their needs. It has been found out that the factors such as age of mentally handicapped children, monthly incomes of the families, the number of the children in the family, level of bein handicapped child, and parents' mental state influence on family needs.However, it has been determined that the variables such as parents' level of education,the ages of parents, gender of the mentally handicapped child, whether the family has a second mentally handicapped child, whether the couples have any handicaps, whether they have any close handicapped relative, who is mentally handicapped, the famil has taken part in the education related to then handicap of the child,did not have any significant influence on the family needs.

The findings obtained have been evaluated and some suggestions have been made in accord with the literatüre.

Keywords: Mentally handicapped child, Family needs, parents, special education,

ÖNSÖZ

Anne ve babalar, yüksek şefkat ve ilgiyle çocuklarına yönelmekte, onların her yönüyle gelişimleri için tüm varlıklarını çekinmeden ortaya koymaktadırlar. Çocukları sağlıklı ve beklentilerine karşılık verecek durumda olduğu zaman böyle olduğu gibi, çocuklarının engelli olması halinde de onları her şeyiyle kabullenip bütün varlıklarıyla onlara yönelmektedirler. Öyle ki zihin engelli çocuklarının hayatlarına girmesiyle birçok farklı ve karşılanması zor gereksinimler ortaya çıkmasına rağmen, onlar yine özveriyle çocukları için yapabilecekleri şeylerin arayışı içerisine girmektedirler. Bu durumda ailelerin farklı alanlarda yardıma ihtiyaç duyacakları açıktır.

Ailelerin bu zor süreçte gereksinimlerinin karşılanması, gereksinimlerinin bilinmesiyle mümkün olacaktır. Gereksinimleri etkileyen değişkenlerin belirlenmesinin ise yardım sürecini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Yardıma ihtiyaç duyduğum zamanlarda desteğini hiç esirgemeyen hocam; Prof. Dr. Kurtman ERSANLI'ya;

Yoğun bir çalışmanın sonucu olarak ortaya konan bu araştırmada çok emeği geçen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yaşar BARUT'a;

Analizler için bıkmadan ilgiyle yardımcı olan Fen-Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü'nde Yrd. Doç. Yüksel TERZİ hocama;

Araştırmada kullanılan veri toplama aracını (AGBA) revize eden, yoğunlukları içerisinde her zaman müşkilime ilgiyle cevap veren Doç. Dr. Atilla CAVKAYTAR ve Öğr. Gör. Avşar ARDIÇ'a;

Yönlendirmeleriyle çalışmamın zor anlarında yardımcı olan Arş. Gör. Hatice EPLİ KOÇ, Arş. Gör. Nagihan ŞAHİN, Arş. Gör. İhsan ONAY, Arş. Gör. Abdullah Nuri DİCLE'ye teşekkür ederim...

Hayatımın her anında şefkatlerini yoldaşım olarak bulduğum annem babam ve kardeşlerime; bütün çalışmalarım boyunca desteğini hiç esirgemeyen, çalışmamın heyecanını benimle birlikte hisseden değerli eşime gönülden muhabbet ve teşekkürlerimi sunmaktayım...

Arş. Gör. Esat ŞANLI

İÇİNDEKİLER

	I.BÖLÜM	Sayfa No
GİRİŞ		1
1.1.Problem Durumu		1
1.2. Problem Cümlesi		4
1.3. Alt Problemler.....		4
1.4. Deneceler.....		5
1.5. Araştırmanın Önemi		5
1.6. Varsayımlar		6
1.7. Kapsam ve Sınırlılıklar		7
1.8. Tanımlar.....		7
	II. BÖLÜM	
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR		8
2.1.Zihin Engelinin Tanımı.....		8
2.2.Zihin Engelinin Nedenleri.....		8
2.2.1.Yapısal Nedenler.....		9
2.2.2Edinilmiş Nedenler.....		9
2.3.Zihin Engelinin Sınıflandırılması.....		10

2.3.1.Eğitsel Sınıflandırma	10
2.3.1.1.Eğitilebilir Zihin Engelli Çocuklar.....	10
2.3.1.2.Öğretilebilir Zihin Engelli Çocuklar.....	10
2.3.1.3.Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihin Engelli Çocuklar	10
2.3.2.Psikolojik Sınıflandırma	11
2.3.2.1.Hafif Düzeyde Zihin Engeli Olan Çocuklar.....	11
2.3.2.2.Orta Düzeyde Zihin Engeli Olan Çocuklar	11
2.3.2.3.Ağır Düzeyde Zihin Engeli Olan Çocuklar.....	12
2.3.2.4.Çok Ağır Düzeyde Zihin Engeli Olan Çocuklar.....	12
2.4.ZİHİN ENGELLİ ÇOCUK VE AİLE.....	12
2.4.1.Zihin Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Özellikleri.....	12
2.5.Ailelerin Duygusal Tepkilerini Açıklayan Modeller.....	15
2.5.1.Aşama Modeli.....	16
2.5.1.1.Birincil Tepkiler.....	16
2.5.1.1.1.Reddetme.....	17
2.5.1.1.2.Acı çekme ve depresyon.....	17
2.5.1.2.İkincil Tepkiler.....	17
2.5.1.2.1.Suçluluk duyma.....	17
2.5.1.2.2.Kararsızlık.....	17
2.5.1.2.3.Kızgınlık duyma.....	17

2.5.1.2.4.Utanma.....	18
2.5.1.3.Üçüncül Tepkiler.....	18
2.5.1.3.1.Uzlaşma.....	18
2.5.1.3.2.Uyum Sağlama ve Kabullenme.....	18
2.5.2.Sürekli Üzüntü Modeli.....	19
2.5.3.Kişisel Yapılanma Modeli.....	19
2.5.4.Çaresizlik-Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli.....	19
2.6.Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimleri.....	19
2.6.1.Maddi Gereksinimler.....	20
2.6.2.Çevreye Açıklama.....	21
2.6.3.Bilgi Gereksinimi.....	21
2.6.4.Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi.....	21
2.7.Özel Eğitimde Aile Gereksinimlerini Belirlemenin Önemi.....	23
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	25
TÜRKİYE’DE YAPILAN YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	25
YURT DIŞINDA YAPILAN YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	31

III.BÖLÜM

YÖNTEM	34
3.1.Araştırma Modeli.....	34
3.2.Evren.....	34

3.3.Örnekleme.....	34
3.4. Veri Toplama Araçları.....	35
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	35
3.4.2. Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA).....	36
3.5. Verilerin Toplanması.....	38
3.6. Verilerin Analizi.....	39

IV. BÖLÜM

BULGULAR

Anne ve Baba Gereksinimleri.....	40
Anne ve Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Aile Gereksinimleri.....	42
Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Aile Gereksinimleri	43
Anne ve Babaların Yaşlarına Göre Aile Gereksinimleri.....	50
Aylık Gelir Durumlarına Göre Ailelerin Gereksinimleri.....	52
Zihin Engelli Çocuğun Cinsiyetine Göre Aile Gereksinimleri.....	58
Ailede İkinci Engelli Çocuk Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri...	59
Çocuk Sayısına Göre Aile Gereksinimleri.....	59
Eşlerde Engel Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri.....	65
Yakın Akrabalarda Başka Engelli Birey Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri.....	65
Zihin Engelinin Düzeyine Göre Aile Gereksinimleri	66

Annelerin ocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri.....	73
Babaların ocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri.....	73
Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri.....	74

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM.....	86

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKÇA.....	111
EKLER.....	117
Ek-1 Kişisel Bilgi Formu.....	117
Ek-2 Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı (AGBA)	118

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo1. Zihin Engelinin Nedenleri.....	9
Tablo 2.Araştırmaya Katılan Anne-Babaların Demografi Özellikleri.....	35
Tablo3. Kişisel Bilgi Formunda İstenilen Bilgiler.....	36
Tablo 4. Ailedeki Konumuna Göre Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	40
Tablo5. AGBA Maddelerine Verdikleri “Evet” Cevabı Yüzdeleri.....	41
Tablo 6. Anne ve Babaların Eğitim Düzeylerine Göre AGBA Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	42
Tablo 7. Anne ve Babaların Eğitim Düzeylerine Göre AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	43
Tablo 8. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre AGBA Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	44
Tablo9. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	44
Tablo 10. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	45
Tablo 11. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	45
Tablo 12. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları	46
Tablo 13. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	47
Tablo 14. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	47
Tablo 15. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	48

Tablo 16. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	48
Tablo 17. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları.....	49
Tablo 18. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	50
Tablo 19. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 20. Anne ve Babaların Yaşlarına Göre AGBA Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	51
Tablo 21. Anne ve Babaların Yaşlarına Göre AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 22. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre AGBA Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	52
Tablo 23. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	53
Tablo 24. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	53
Tablo 25. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	54
Tablo 26. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları	54
Tablo 27. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	55
Tablo 28. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	55
Tablo 29. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları	55
Tablo 30. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	56

Tablo 31. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	56
Tablo 32. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları	57
Tablo 33. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	57
Tablo 34. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 35. Zihin Engelli Çocuğun Cinsiyetine Göre Ailelerin Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	58
Tablo 36. İkinci Engelli Çocuk Olup Olmama Durumuna Göre Ailelerin Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	59
Tablo 37. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin AGBA toplam puan ortalamaları ve Standart Sapmaları	59
Tablo 38. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 39. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	60
Tablo 40. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 41. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	61

Tablo 42. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 43. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	62
Tablo 44. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 45. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	63
Tablo 46. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 47. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları.....	64
Tablo 48. Eşlerde Engel Olup Olmama Durumuna Göre Ailelerin Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	65
Tablo 49. Yakın Akrabalarda Başka Engelli Olup Olmama Durumuna Göre Ailelerin Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	66
Tablo 50. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin AGBA Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	66
Tablo 51. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 52. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	67
Tablo 53. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	68
Tablo 54. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları.....	68
Tablo 55. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	69
Tablo 56. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	69

Tablo 57. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları.....	70
Tablo 58. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	70
Tablo 59. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	71
Tablo 60. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	71
Tablo 61. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	72
Tablo 62. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları.....	72
Tablo 63. Annelerin Çocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumuna Göre Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	73
Tablo 64. Babaların Çocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumuna Göre Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	73
Tablo 65. Anne ve Babaların Çocuğun Engeline Yönelik Eğitim Aldıkları Kaynaklar.....	74
Tablo 66. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre AGBA Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	75
Tablo 67. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre AGBA Puanlarına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	76
Tablo 68. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre AGBA Puanlarına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	76
Tablo 69. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	77

Tablo 70. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları	77
Tablo 71. Annelerin Duygu Durumlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	78
Tablo 72. Annelerin Duygu Durumlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	79
Tablo 73. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları.....	79
Tablo 74. Annelerin Duygu Durumlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	80
Tablo 75. Annelerin Duygu Durumlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	81
Tablo 76. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları	81
Tablo 77. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	82
Tablo 78. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	83
Tablo 79. Babaların Duygu Durumlarına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları...	83
Tablo 80. Ailelerin Açık Uçlu Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı.....	84

KISALTMALAR LİSTESİ

AGBA: Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı

ark: Arkadaşları

B.D.: Bilim Dalı

s.: sayfa

SPSS: Statistical For Social Sciences

vb.: Ve benzeri

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem, alt problemler, varsayımlar, tanımlar ve kapsam ve sınırlılıklar yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

İnsanlık tarihi boyunca birçok konuda olduğu gibi sağlık konusunda da insanlar arası bireysel farklılıklar söz konusu olmuştur. Bireylerin bedensel, zihinsel, ruhsal anlamda farklı iyi oluş durumlarından bahsetmek mümkündür. Hayatını devam ettirme konusunda bu alanlarda birey herhangi bir engelle karşı karşıya kalmadığı takdirde, “iyi oluş düzeyi yüksektir” denilebilir. Fakat bu alanların herhangi birinde veya birkaçında bir engel söz konusuysa, hayatın rutin gidişini engellediği oranda birey engel sahibidir. Çünkü yaşamını sağlıklı olarak sürdürmesine engel olacak bazı durumlar bünyesinde bulunmaktadır.

Bireyin engelinin bulunduğu alanlarda, sağlıklı olduğu alanlara göre daha fazla desteğe gereksinimi söz konusudur. Sağlanması gereken desteğin türü ve yoğunluğu sahip olunan engelin türü ve derecesine göre değişiklik gösterecektir. Görme engeli olan bireyin gereksinimleri yön bulma becerilerinin gelişmesi, alternatif tanıma becerilerinin edinilmesi gibi alanlarda yoğunlaşırken, zihinsel engele sahip bir bireyin daha çok iletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal etkileşim, günlük yaşam ve iş becerileri gibi alanlarda gereksinimleri olduğu görülmektedir. Bu anlamda zihinsel engelli birey, görme yetisi olduğu halde gördüğünü anlamlandırma, kavrama becerisi olduğu halde kavradığı nesneyi tanımlama ve hayata dair her alanda öğrenme ve bilişsel alanda işlev kaybı olması yönüyle diğer birçok engel grubundan farklı zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bireyin karşılaştığı zorluğu mevcut başa çıkma kaynaklarıyla aşması mümkün değildir. Bu durumda aile, zihin engelli çocuğun ihtiyacı bulunan yardımı ona ilk ve en içten şekilde sunmaya çalışmakta olan ilk kurumdur.

Ailenin birçok görev ve sorumlulukları içerisinde önemli bir görevi de çocuğunun doğumundan itibaren gelişimini ve eğitimini sağlamak ve desteklemektir. Sahip olduğu çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmek, hayata hazırlamak ve kendi kendine yeterli hale

gelmesini sağlamaktır. (Ömeroğlu,1994). Söz konusu, zihinsel engelle dünyaya gelen bir çocuk olduğu zaman birey daha doğar doğmaz hayatını sağlıklı olarak devam ettirme konusunda zorluklarla karđı karđıyadır. Dünyaya yeni gelen bir bebeğin, yaşamının ilk yıllarındaki bu destek ihtiyacının karđılanması da ileriki yıllarında olacağı gibi yine ailenin sorumluluğundadır. Engelin ortaya çıkışı doğuştan değil, sonradan –özellikle yetişkinlik dönemine kadar- da olsa yine genel olarak bireyin hayatını kolaylaştıracak girişimlerde bulunma konusunda öncelikle ailesine, daha sonra da en yakın çevresine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumluluklarını yerine getirmeye çalışırken ise ailenin birçok gereksiniminin olacağı açıktır.

Aile kurumunun en önemli özelliği, aile olmanın gerektirdiği işlevlerin düzenli olarak yerine getirilmesidir. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı (1994) konuya ilişkin raporda, aile işlevlerinin sağlıklı olarak yerine getirilmesini; ailenin, farklı yetenek ve potansiyellere sahip her üyesi için uyum sağlayıcı ve koruyucu bir sistem haline gelmesi olarak değerlendirmiştir. Bu durumda ailelerin temel görevleri, aile üyelerinin kapasitelerini geliştirmek, çocuklarının toplumsallaşmasını gerçekteştirmek, üyelerinin işlevselliklerini sürdürdükleri etkinliklerin yapılmasına katkıda bulunmak, ailenin maddi ve manevi refahı için gerekli şartların oluşmasını temin ederek üyelerin doyumunu sağlamaktır(Cavkaytar, 2010; s,9). Aile işlevlerinin sağlıklı olarak yerine getirilmesinde demografik, sosyal ve ekonomik anlamda pek çok etken söz konusudur. Dolayısıyla işlevlerin sağlıklı olarak yerine getirilmesi, aile üyelerinin potansiyel ve yetenekleri doğrultusunda doyumunu sağlamak üzere ailelerin pek çok gereksinimi olmaktadır.

İnsan, bütün kâinatla doğrudan ya da dolaylı olarak alakadardır. Dolayısıyla elinde olmayan her şeye gereksinim duyabilecek bir yapıdadır. Doyurulmayan gereksinimler ise bireyde duygusal anlamda güvensizliğe sebep olmakta, çatışma ve kaygıya dönüşmekte, çatışma ve kaygı ise ruh sağlığının bozulmasına neden olabilmektedir. Halbuki gereksinimlerin hepsinin karđılanması birçok birey için olanaksızdır. Bu durum; gereksinimlerin bir öncelik içerisinde karđılanmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü birey kendisi ve ailesi için nelerin daha öncelikli gereksinim olduğu hakkında farkındalık sahibi olmazsa ikincil ve üçüncül gereksinimlerini birinci sırada

değerlendirebilir. Bunun sonucunda birincil gereksinimlerin ihmalinin yanı sıra, bu önemde olmayan gereksinimlerin doyurulması için zaman, para, güç gibi imkanların gereğinden fazla sarf edilmesi söz konusu olacağından birey, hem maddi hem de psiko-sosyal anlamda yılgınlık yaşayabilir.

Engelli bireylere hizmet veren birçok alan uzmanı uzun yıllar sadece engelli çocuklar üzerine odaklanmış ve bu zaman içerisinde genellikle aile üzerinde çok fazla durulmamıştır. Günümüzde ise ailenin gereksinimlerinin karşılanmasının, çocuğun gereksinimlerinin karşılanması anlamına geldiği daha açık şekilde görülmektedir (Kaner, 2009, s. 29). Özel eğitim alanında yapılan güncel çalışmalarda, eğitim ve destek hizmetlerinin sadece engelli çocuğa verilmesi yerine, anne- baba ve diğer aile üyelerinin de gereksinimlerinin belirlenmesinin önemi vurgulanmaktadır (Şardağ, 2010). Engelli çocuğa verilecek hizmetlerin amacına ulaşabilmesi, çeşitli eğitim ve destek hizmetlerinin sağlanabilmesi için öncelikle ailenin gereksinimlerinin, aile işlevlerinin, aile içi dinamiklerin, yaşadığı zorlanmaların, başa çıkma mekanizmalarının, sahip olduğu içsel ve dışsal destek kaynaklarının ve bunların etkileşimlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi gerekmektedir(Kaner,2004).

Ailenin kültürel yapısı ve sosyo-ekonomik özellikleri, çevre ve aile içindeki etkileşimleri belirler ve tanımlar. Dolayısıyla bu özelliklerin iyi tanımlanması ve bilinmesi, aile işlevlerinin etkinleştirilmesi için önemlidir. Bu özelliklerin hepsi ayrı ayrı ve bütünlük olarak ailenin çocuklarındaki özrü algılayışını, özre karşı geliştirdiği tepkiyi, özel gereksinimi olan çocuklarına karşı ilgilerini ve yaklaşımlarını doğrudan etkilemektedir. Söz konusu etkiler de ailenin çocuğunun almakta olduğu destek eğitimine yükledikleri anlam ve önemi, dolayısıyla destek eğitimine karşı tutumlarını etkileyecektir.

Türkiye’de ve dünyada yapılan birçok araştırma sonucu, engelli çocukların eğitiminde ailenin rolünün ne kadar büyük olduğunu doğrular niteliktedir. Ailenin böylesi bir durumda aktif rol alabilmesi için bilişsel ve duygusal olarak bu eğitimi kabul edebilmesi gerekmektedir. Bu durumda, aileler eğitime destek verebilmek için bile çeşitli alanlarda desteğe gereksinim duyabilmektedir. Dolayısıyla ailelerin gereksinimlerinin hangi

alanlarda yoğunlaştığının belirlenmesi ve bu gereksinimlerin ilgili birimler tarafından karşılanması, aileleri çocuklarının eğitimine destek verecek şekilde kuvvetlendirecektir.

1.2.Problem Cümlesi

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocukların anne ve babalarının gereksinimleri arasındaki farklar ve bu gereksinimlere etki eden faktörler nelerdir?

1.3.Alt Problemler

Bu araştırmanın genel amacı, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin (anne ve babaların) gereksinimlerini ve bu gereksinimlerin bazı değişkenlerle olan ilişkisini belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Anne ve baba gereksinimleri arasında fark var mıdır?
2. Anne ve baba gereksinimleri;
 - A. Anne ve babaların eğitim düzeylerine,
 - B. Zihin engelli çocuğun yaşına,
 - C. Anne ve babanın yaşına,
 - D. Ailenin aylık gelir durumuna,
 - E. Zihin engelli çocuğun cinsiyetine,
 - F. Ailede ikinci engelli çocuk olup olmama durumuna,
 - G. Ailedeki çocuk sayısına,
 - H. Eşlerde engel olup olmama durumuna,
 - İ. Yakın akrabalarda başka engelli birey olup olmama durumuna,
 - J. Zihin engelinin düzeyine,
 - K. Annelerin çocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumlarına,
 - L. Babaların çocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumlarına,
 - M. Anne ve babaların duygu durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

1.4. Denenceler

Bu araştırmada problem ve alt problemlerden yola çıkılarak aşağıdaki denenceler incelenmiştir.

1. Anne ve baba gereksinimleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
2. Aile (anne-baba) gereksinimleri ile;
 - A. Anne ve babaların eğitim düzeyleri,
 - B. Zihin engelli çocuğun yaşı,
 - C. Anne ve babanın yaşı,
 - D. Ailenin aylık gelir durumu,
 - E. Zihin engelli çocuğun cinsiyeti,
 - F. Ailede ikinci engelli ocuk olup olmama durumu,
 - G. Ailedeki ocuk sayısı,
 - H. Eşlerde engel olup olmama durumu,
 - İ. Yakın akrabalarda başka engelli birey olup olmama durumu,
 - J. Zihin engelinin düzeyi,
 - K. Annelerin ocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumları,
 - L. Babaların ocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumları,
 - M. Anne ve babaların duygu durumları arasında anlamlı farklılık vardır.

1.5. Araştırmanın nemi

Türkiye’de zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Konuyla ilgili yapılan bazı önemli çalışmaların ise uzun zaman önce yapıldığı görülmektedir(Sucuoğlu,1995, Akçamete & Kargın, 1996,Evcimen,1996, Mert,1997) Ailelerin gereksinimleri zaman içerisinde değişebileceğinden değerlendirmeyi süre giden bir süreç olarak görmek gerekliliği ve değerlendirmenin zaman içinde değişebilen gereksinimleri belirleyecek şekilde zamana özgü olması ihtiyacı (Dale,1996:akt, Kaner,2009:s.378, Kuloğlu,2001:s.38) aile gereksinimlerini belirlemeye yönelik yapılan bu güncel çalışmanın konuyla ilgilenen araştırmacılar açısından önemini ortaya koymaktadır. Araştırmanın Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı (AGBA)’nın Cavkaytar, Ardıç, Aksoy (2012) tarafından revize edilmiş son haliyle yapılmış olması çalışmaya psikometrik özellikler açısından da önem kazandırmaktadır.

Araştırma, uygulayıcı ve özel eğitim alanında özel girişimciler için de önem taşımaktadır. Örneklem grubu olarak özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden öğrenci ve ailelerinin ele alınmış olması özel girişimcilerin, merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilerin ailelerinin gereksinimlerini açık olarak bilmelerine olanak sağlayacaktır. Ailelerin çocuklarının eğitime aktif şekilde katılmalarında engel oluşturan karşılanmayan gereksinimlerin neler olduğunun belirlenmesi, gereksinimlerin yerinde ve zamanında karşılanması açısından uzmanlar ile ailelerin işbirliğini de kolaylaştıracaktır. Özel eğitim merkezlerine devam eden öğrenci ve ailelerine bu gereksinimler doğrultusunda hizmetler sunabilecek, gereksinimlerin doyurulması ve kurum memnuniyetinin artması noktasında eğitim kalitesinin yükselmesine katkı sağlayabilecektir.

Araştırmanın ayrıca aileler için de önemli olduğu düşünülmektedir. Ailelerin gerçek gereksinimleriyle, başkaları tarafından hissedilen veya tahmin edilen gereksinimlerin ayrılması büyük önem arz etmektedir(Mert, 1997, s. 21). Bu çalışma sonucunda zihin engelli çocuğu olan ailelerin farklı alanlardaki gereksinimleri net bir şekilde ortaya konmaya çalışılacaktır. Özel eğitim hizmetlerinden daha iyi yararlanmaları ve hizmetlerin ihtiyaçlar doğrultusunda sunulması ve yoğunlaşması ailelerin zihin engelli çocuklarıyla ilgili sorumluluklarını yerine getirmelerini kolaylaştıracaktır. Böylece ailelerin farklı alanlarda duydukları gereksinimler karşılanmış bu anlamda aileler daha doygun bir duruma gelebileceklerdir.

1.6. Varsayımlar

Bu araştırmada;

1. “Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı” uygulanan anne-babaların anketlere verdiği cevapların samimi ve güvenilir olduğu,
2. “Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı”nın araştırmanın amaçlarına ulaşmak için yeterli bir ölçek olduğu varsayılmıştır.

1.7.Kapsam ve Sınırlılıklar

1. Araştırma, 2011-2012 yılında Samsun İlinde içinde hizmet vermekte olan Özel Eğitim Kurumlarına devam eden engelli çocukların anne-babaları ile sınırlıdır.
2. Araştırmada ailelerin gereksinimlerinin toplanması, Bailey ve Simeonsson (1988) tarafından geliştirilen ve Sucuoğlu (1994) tarafından Türkçeye uyarlanan, Cavkaytar, Ardiç ve Aksoy (2012) tarafından revize edilen Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA) ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.8.Tanımlar

Özel eğitim: Özel eğitim, özel gereksinim gerektiren bireylerin, eğitim ve sosyal gereksinimlerini karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeteneklere dayalı, gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (2916 sayılı kanun). Bedensel, duygusal, iletişimsel, zihinsel ve sosyal gelişimlerdeki özellikleri nedeniyle normal eğitimden yararlanamayan bireylere özel yetişmiş elemanlar tarafından bir ekip çalışması anlayışıyla ve özel müfredat, farklı metot veya özel eğitim materyalleri kullanarak verilen eğitimidir. (Enç, Çağlar ve Özsoy 1987).

Aile: Kan bağılılığı evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkileri bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan, bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı temel bir toplumsal birimdir(Ünlü, 2007).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1.Zihin Engelinin Tanımı

Zihin engelini ifade etmek üzere farklı terimler kullanılmaktadır. “Zekâ geriliği”, “zihinsel yetersizlik”, “zihinsel özür”, “zihinsel öğrenme yetersizliği” ve “zihin engelli” bu terimlerden bazılarıdır. Özürlülük, engellilik, yetersizlik kavramlarından hangisinin kullanılması gerektiği günümüzde de tartışılan bir konudur. Bu kelimelerin her birisi değişik düzeylerde incitici olabilmektedir. Bununla birlikte terminolojide bir birlik sağlamak gerekliliği söz konusudur. Bu gereklilik açısından günümüzde “engelli” sözcüğünün kullanılması yeğlenmektedir(Ersanlı,2010: s.301,Sucuoğlu,2009:s.53).

Amerika Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Derneği (AAIDD) 2002 Haziran ayında yayımlanan yönergesinde zihin engelini; zihinsel işlevlerin yanı sıra kavramsal ve sosyal, pratik uyum becerilerinde sınırlılıklar gösterilmesi durumu olarak tanımlamıştır (Eripek, 2003: s.155, Şafak, 2012: 35). Milli Eğitim Bakanlığı’nın Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2006), “zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan birey” olarak tanımlanmıştır.

Zihin engeli konusunda farklı tanımlar yapılmıştır. Bununla birlikte genel olarak bu tanımların ortak noktası, düşük zekâ düzeyinin yanı sıra uyumsuz davranışlarda da sorunların olmasıdır (Özsüer, 2011: s.82).

2.2.Zihin Engelinin Nedenleri

Günümüzde tıp biliminin oldukça ilerlemesiyle zihin engeline yol açtığı bilinen 250’den fazla neden tanımlanabilmesine rağmen zihin engeli tanısı almış vakaların ancak %25’inin nedeninin açıklanabildiği görülmektedir(Tekin-İftar,2009:s.89). Bu durum zihin engelinin bazen başka rahatsızlıklarla ortaya çıkan bir belirti, bazen de kendi başına bir sendrom olmak üzere karmaşık bir bozukluk olmasından ileri gelmektedir.

Böyleyken mevcut bilgiler ışığında genel sınıflandırmalar teorik ve uygulamada rahatlık sağlaması açısından önemlidir. Zihin engelinin nedenlerini çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Tekin-İftar'ın (2009), yapmış olduğu sınıflandırma genel kabul gören, kapsamlı bir sınıflandırma olmasından dolayı aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1. Zihin Engelinin Nedenleri

2.2.1.Yapısal Nedenler

Fetüsün genetik yapısındaki bozulmalar, kalıtsal metabolizma hastalıkları, fetüsteki bölünme sırasında ortaya çıkan ve çoğu durumda nedeni belirlenemeyen kromozom bozuklukları yapısal nedenler arasında sayılabilir. Bu gibi nedenlerle ilişkili olarak bebeğin beyin gelişimini tamamlayamamasına ve gelişimsel olarak gerilik göstermesine sebep olabilmektedir. Genel olarak yapısal bozukluklar, doğum öncesi olası etmenler olarak da değerlendirilebilir(Tekin-İftar: 2009, s. 29).

2.2.2.Edinilmiş Nedenler

Yapısal olmayan, doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrasında ya da erken çocukluk döneminde farklı nedenlerle beyin gelişimini olumsuz şekilde etkileyen yaşantılara maruz kalınması edinilmiş nedenler kapsamında değerlendirilmektedir (Tekin-İftar, 2009: s.105). Madde bağımlılığı, enfeksiyona maruz kalma, travma, ve yaralanmalar, toksik etkiye maruz kalma, beslenme yetersizliği ve yoksulluk ve

yoksunluk gibi durumlar zihin engeline yol açabilen nedenler kapsamında ele alınmaktadır (Ersanlı, 2010: s.302, Eripek, 2003: s.161, Tekin-İftar, 2009: s.105).

2.3.Zihin Engelinin Sınıflandırılması

Zihin engelinin sınıflandırılmasında bireyin zekâ düzeyinin yanı sıra farklı gelişim alanlarındaki gelişimi de göz önünde bulundurulmalıdır(Ersanlı,2010,s.304). Bu doğrultuda zihin engeli olan çocukların ağırlık derecelerine göre genellikle psikolojik ve eğitsel olmak üzere iki farklı yaklaşımla sınıflandırıldıkları görülmektedir (Özsüer, 2011: s.86).

2.3.1.Eğitsel Sınıflandırma

2.3.1.1.Eğitilebilir Zihin Engelli Çocuklar

Bu durumdaki çocukların gelişimleri normalden farklı olarak önemli değişiklikler göstermemektedir. Okul döneminde akademik çalışmalarda yaşlarına göre geride kalmalarıyla dikkat çekmektedirler. Bununla birlikte bu çocuklar özel eğitim imkanlarıyla normal ilkökul programlarında öz bakım becerileri yanı sıra temel akademik becerileri de edinebilmektedirler (Özsüer, 2011:s.86).

2.3.1.2.Öğretilebilir Zihin Engelli Çocuklar

Engelleri okul öncesi dönemde fark edilebilecek düzeydedir. Öğretilebilir zihin engelli çocuklar için temel akademik beceriler yerine sosyal uyum, iletişim ve öz bakım becerilerini içine alan günlük yaşam becerileri edinimi daha ön planda yer almaktadır (Özsüer, 2011:s.86).

2.3.1.3.Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihin Engelli Çocuklar

Bu çocukların engelleri doğum anında ya da doğumdan sonraki ilk günlerde fark edilebilmektedir. Basit bazı öz bakım becerilerini öğrenebilmekle birlikte hayatları boyunca sürekli bakım ve yardıma gereksinim duymaktadırlar(Özsüer,2011:s.86).

2.3.2.Psikolojik Sınıflandırma

Psikolojik sınıflandırmada zihinsel engeli bulunan çocuğa uygulanan zekâ testlerine göre elde ettiği zekâ bölümü (IQ) değeri esas alınmaktadır. Zekâ düzeyinin temel alındığı yaklaşımda zihin engeli; hafif, orta, ağır, çok ağır olmak üzere dört düzeyde ele alınmaktadır(Ersanlı, 2010:s.304, Şafak, 2012:s.37, Eripek, 2003: s. 157).

2.3.2.1.Hafif Düzeyde Zihin Engeli Olan Çocuklar: (71-90 zekâ puanı)

Sınır zekâlılar olarak da adlandırılan bu düzeydeki çocukların kendilerinden beklenenlere yanıt verebilmeleri, tanının okul çağına kadar gecikmesine yani yakın çevresi tarafından engelin anlaşılmasına sebep olabilmektedir(Eripek,2003:s.157). Hareket ve bedeni kullanmaya ilişkin (motor) sorunları yoktur ya da az görülmektedir. İletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal etkileşim, toplum içinde yaşayabilme, kendini yönlendirme, sağlık ve emniyeti gözetebilme, okula ilişkin akademik beceriler, boş vakitlerini değerlendirme, iş becerileri gibi özellikler açısından yaşıtlarına oldukça yakın özellikler göstermektedirler. Bu özellikleri açısından Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) "eğitim dönemi içinde sınırlı seviyede destek eğitim hizmetleri ve özel düzenlemeler ihtiyacı olma durumu" olarak tanımlanmıştır (Ersanlı, 2010:s.304, Eripek, 2003:s.157, Şafak, 2012:s.37, Karatepe, 1986:s.16).

2.3.2.2.Orta Düzeyde Zihin Engeli Olan Çocuklar (51-70 zekâ puanı)

"Öğretilebilir" olarak sınıflandırılan gruba eşdeğerdir. Konuşma becerilerinin çoğunu erken çocukluk yıllarında kazanabilmektedirler. Temel akademik becerilerde, günlük yaşam ve iş becerilerinin ediniminde yoğun şekilde özel eğitime gereksinim duymaktadırlar. Mesleki eğitimlerden faydalanabilmekte, denetimli olarak kişisel bakımlarını yapabilmektedirler. İlköğretime başlayabilseler de ikinci sınıf düzeyinden sonra ilerlemekte güçlük çekmektedirler. Dolayısıyla kendilerine özgü programlar çerçevesinde özel alt sınıflarda eğitim görmeleri gerekmektedir. Genellikle yaşları ilerledikçe zihinsel, sosyal ve motor gelişim alanlarında yaşıtlarıyla arasındaki mesafe açılmaktadır. Toplumsal kuralları öğrenmedeki zorlukları, ergenlik dönemi içerisinde yaşıtları ile ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yetişkinlik dönemlerinde 8-12 yaşındaki bir çocuğun zekâ düzeyine ancak ulaşabilmekte, çok beceri istemeyen

işlerde ya da destek almak şartıyla yarı beceri isteyen işlerde çalışabilmektedirler (Ersanlı, 2010:s.304, Eripek, 2003:s.158,Şafak, 2012:s.37, Karatepe, 1986 : s.16).

2.3.2.3.Ağır Düzeyde Zihin Engeli Olan Çocuklar: (26-50 zekâ puanı)

Öz bakım becerilerinin edinimi de dahil, yaşam boyu devam eden, yaşamın her alanında tutarlı, normalden daha yoğun özel eğitim ve destek eğitim ihtiyacı olması durumudur(Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği,2006). Ağır düzeyde zihin engeli olan çocuklar, çocukluk yıllarında genellikle ya konuşamamakta ya da çok az konuşabilmektedirler. Konuşabilenlerin de kelime hazineleri oldukça sınırlıdır. Temel öz bakım konusunda eğitilebilir, günlük yaşantıları için gerekli basit uyum alışkanlıklarını edinebilirler. Zihinsel anlamdaki gerilikleri kolaylıkla fark edilebilecek durumdadır(Ersanlı, 2010: s. 304, Eripek, 2003: s.157, Şafak, 2012: s.37, Karatepe,1986:s.16).

2.3.2.4.Çok Ağır Düzeyde Zihin Engeli Olan Çocuklar: (0-25 zekâ puanı)

Zihinsel etkinlikleri yetişkinlik döneminde, 3 yıl ve aşağısı olarak tahmin edilmektedir. Zekâ düzeylerine uygun olarak basit birkaç cümle kurabilenler olmaktadır. Genel olarak yürüme, konuşma, kendi kendine beslenme, temizlik gibi ihtiyaçları kendi başlarına gidermeleri olanaksızdır. Çoğunlukla zihin engellerinin yanı sıra farklı engellerinin de bulunması nedeniyle bütünüyle gözetimi gerektiren ömür boyu bakıma gereksinim duyarlar. Zekâ puanı sıfıra yaklaşanlar tamamen bitkisel bir hayata girmektedirler. Bunların çoğu kısa bir hayat sürmektedirler(Ersanlı, 2010:s.304, Eripek,2003:s.158, Şafak,2012:s.37, Özsüer,2011:s.86, Karatepe,1986:s.16).

2.4.ZİHİN ENGELLİ ÇOCUK VE AİLE

2.4.1.Zihin Engelli Çocuğu olan Ailelerin Özellikleri

Aileye bir çocuğun katılımı, ailede yeniliğe ve ilişkilerde değişikliğe neden olur. Anne babaların, eş olarak birbirlerinden, hayattan, hayattaki beklentilerinden, mesleklerinden, yakın çevreden ve toplumdan beklentileri farklılaşır. Özellikle bu çocuk zihin engelli olarak dünyaya gelmişse ailenin bu beklentileri daha da farklılaşmakta ve farklı düzeylerde kendini gösterebilmektedir. Ailedeki genel durumun farklılaşmasının yanı

sıra anne ve babaya göre dahi engelli çocuğa yönelik tecrübe ve beklentilerin farklılaştığı ifade edilmektedir. (Akkök ve ark.,1992;Dönmez ve ark.,2000)

Ailelerin engelli bir çocuğu olan olması, çocuklarının özel durumuyla ilgili özel duyguları, beklentileri, endişeleri ve gereksinimleri de beraberinde getirmektedir. Engelli bir çocukla yaşamak, anne babayı, kardeşleri ve geniş ailenin diğer üyelerini derinden etkileyebilmektedir (Reichman, Corman,&Noonan,2008:s.680; Russel,2003:s.144). Bu durum, aile için ailenin bütün yönlerini etkileyen benzersiz bir paylaşım tecrübesidir. Bu özel durumlar hemen bütün engelli çocuk sahibi ailelerde kendisini göstermekteyken, söz konusu durumların yoğunluğu, aileden aileye, hatta aynı aile içerisinde bireyden bireye değişebilmektedir. Ailelerin zihin engelli çocuklarının gereksinimlerini karşılamalarını ve çocuğun engeliyle ilgili karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma kapasitelerini etkileyen birçok etmenden söz edilebilir. Anne-babanın kişisel özellikleri, evlilik uyumları, dini inanışları, sosyo-ekonomik düzeyleri, ailenin içerisinde bulunduğu çevrenin özellikleri bunlardan bazılarıdır. Ayrıca çocuğun cinsiyeti, engelinin derecesi de ailenin psiko-sosyal durumuna etki edebilecek sebepler arasında sıralanabilir. (Reichman ve diğerleri,2008,Cavkaytar,2010,s.23,Lüle,2008,s.29) Bununla birlikte engelli çocuk sahibi ailelerin belirlenebilen ortak özelliklerden yola çıkılarak bazı genellemeler yapmak mümkündür.

Türkiye’de, engelli çocukları olan ailelerin demografik özellikleri ve sosyo-ekonomik statüleri, aile türü ve bu ailelerin hane içindeki birey sayıları hakkında bütün Türkiye’yi kapsayan bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Bununla birlikte Cavkaytar, Batu ve Beklan-Çetin’in (2007) Eskişehir’de gelişimsel geriliği olan çocuğu olan aileler üzerinde yaptıkları araştırma önemli ipuçları verebilecek niteliktedir. Çalışmada ailelerin %47,6’sı ilkokul, %21’i lise, % 15’i ortaokul ve %7,7’si ise üniversite mezunudur. Araştırmada anketi cevaplayanların eşlerinin eğitim düzeyleri ise, %41,7’si ilkokul, %20,5’i lise, %17,4’ü ortaokul ve % 11,4’ü üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra farklı gelir düzeylerine sahip aileler üzerinde yapılmış olmasıyla birlikte araştırma sonuçları ailelerin gelir ortalamasının asgari ücretin biraz üzerinde olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlara göre engelli çocuğu olan aileler, orta ve ortanın altında bir sosyo-ekonomik düzeye sahip, büyük bir çoğunluğu sadece okur-yazar ve ancak temel eğitimini tamamlamış çekirdek ailelerdir.

Engelli çocuğu olan ailelerin psikolojik iyi oluş düzeyleri, çocuklarının engelini algılayış biçimleri ve çocuklarının engeliyle ilgili olarak açığa çıkan stresle başa çıkma tutumlarının aileden aileye farklılık göstermesi kaçınılmazdır. Ancak bununla birlikte bu konuda da ortak noktalardan hareketle engelli çocuk sahibi ailelerin bazı genel duygu durumlarından söz etmek mümkündür.

Engeli olmayan, normal gelişim aşamalarını sağlıklı olarak geçiren bir çocuk aile için ekonomik bir sorumluluk getirirken, engelli çocukların sağlık, bakım vb. giderleri aile için daha büyük ekonomik bir sorumluluğu beraberinde getirmektedir (Sarı,2007). Ekonomik nedenlerle ailelerde kaygı, depresyon, stres düzeyleri artmaktayken, çocuğun ve ailenin gereksinimlerinin karşılanamaması gibi durumlardan dolayı düşük benlik saygısı söz konusu olabilmektedir. Bunun yanı sıra evlilik ilişkilerinde bozulma ve kişisel uyumlarında azalma olabilmektedir. (Girli,Yurdakul,Sarısoy,Özekeş,1998: s. 2)

Zihin engelli çocuğu olan ailelerde ailenin yaşamı çoğu zaman engelli çocuğunun gereksinimleri etrafında döner. Çocuğun engeli ailenin çalışma durumunu da etkileyebilir. Anne-baba çocuğun bakımı için evde durmak zorunda olabilir ve bu nedenle çalışma saatlerini azaltmak durumunda kalabilir ya da işten ayrılmaya mecbur olabilir(Viner-Brown & K. Kim, 2005, s. 65). Çocuğun bakım gereksinimlerinin karşılanmasında genellikle annelerin daha fazla sorumluluğu söz konusu olmaktadır(Köktürk, 2008). Bu sorumluluk zaman zaman anneyi olumsuz yönde etkilemekte, artan stres eşe ve diğer çocuklara yansıyabilmektedir. Böylece evlilik problemleri ve engelli çocuğun sağlıklı kardeşlerinde de uyum ve davranış problemleri ortaya çıkabilmekte (Küçüker,1993; Küllü,2008) bu olumsuz faktörler bir diğer stres faktörünü daha tetikleyip aileyi kısır bir döngü içerisinde bırakabilmektedir.

Zihin engelli çocukların birçoğu bedensel işlev kaybı ve benzeri sebeplerden dolayı sağlıklı yaşlıtlarından ayırt edilebilecek bir görünüme sahip olabilmektedirler. Bu durum aileyi olumsuz etkileyebilmekte ve birçok aile toplumun engelli çocuğuna bakış açısından rahatsızlık duymaktadır(Karadağ,2009). Ailelerin toplu taşıma araçları gibi halkın yoğun olduğu ortamlarda diğer insanlardan kaynaklanan sorunlar yaşamaları (Çapa,2009) onları çevreleriyle çocuklarının engeli hakkında konuşmaktan kaçınmaya, engelli çocuğuyla birlikte kendi kabuğuna çekilmeye itebilmektedir (Turan,2009:s.75). Bu durum, aileyi ciddi, devamlı sosyal bir izolasyona götürebilmektedir.

Zihinsel engellilik, genel anlamda değiştirilemeyen ve süreklilik arz eden bir durumdur. Dolayısıyla zihin engelli çocuğun gereksinimlerinin karşılanması, anne-baba için devamlı ve çoğu zaman zorlu süreçleri beraberinde getirir. Engelli ocuğun bakım gereksinimleri, eğitimi, giderek artan maddi gereksinimleri, engele ilişkin toplumsal tutum ve yargılar ile çocuğun şimdiki ve gelecekteki durumuna ilişkin belirsizlikler, aile için stres kaynaklarıdır. Bütün bu stres faktörleri ile aile baş etmekte başarılı olamazsa, yaşanan stresin biriken ve git gide yoğunlaşan etkileri korku, endişe gibi duygusal problemlere yol açabilmektedir. (Dereli & Okur, 2008, Turan, 2009; apa, 2009; Karadağ, 2009)

Engelli ocuğun aileleri üzerinde yalnızca olumsuz etkilere sebep olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Birey ve aile, her çeşit kayba karşı çeşitli uyum tepkileri ortaya koymaktadır. Bu uyum tepkileri, ailelerin söz konusu durumu en kısa sürede ve en az zararla atlatmaları ve çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır. Reichman ve arkadaşları (2008) engelli çocuğun aile için; zaman, maddi harcamalar, fiziksel ve duygusal zorluklar, lojistik zorluklar gibi olumsuz yönleri olabileceği gibi, bu durumun aile üyelerinin kendi içsel glerinin farkındalığının artması, aile bağlarının gelişmesi toplum ve kurumlarla dayanışma ve iletişime yönelik cesaret kazanma gibi olumlu görülebilecek yönlerinin de olabileceğine dikkat çekmektedir. Bazı ailelerde engelli ocuk anne-baba için bir ilgi ve hareket noktası olabilmektedir. Böylece anne-babanın yaşamı engelli çocukla anlam kazanmaktadır, engelli ocuk aile için bir destek, hayatın önemli bir parçası olagelmektedir(Küçüker, 1993, s. 26).

2.5.Ailelerin Duygusal Tepkilerini Açıklayan Modeller

Her insan, hayatının bazı dönemlerinde mevcut başa çıkma kaynaklarını aşan katlanması zor güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Hackney ve Sherry (2008); bu durumu “kriz” olarak tanımlamışlardır. Roberts (1990), krizdeki bir insanı tanımlayabilmek için beş ölçüt ileri surmektedir(s.13).

1. Birey bir olayı kendisi için anlamlı, önemli ve tehdit edici bir biçimde algılar
2. Birey olay ya da olayların etkisini olağan başa çıkma yöntemleriyle değiştiremez ya da hafifletemez.
3. Birey artan korku, gerginlik, karmaşa gibi duygular yaşar

4. Birey yüksek düzeyde öznel rahatsızlık yaşar

5. Birey hızlı bir şekilde psikolojik dengesizlik içine girer.

Sağlıklı, sevimli bir çocuk beklerken çocuğundaki engelle karşı karşıya kalan birçok ailenin çocuklarının engelini kabul etmeleri oldukça zor olabilmektedir. (Huang, Kellet& John, 2009:1214; Wong ve ark.,2004:s.143). Bu durumdaki birçok aile, geleceğe ve çocuğunun durumuna yönelik korku, endişe gibi duyguları yoğun şekilde yaşamaktadırlar(Buran ve ark. 2009: s. 91, Öztürk,2011:s.25, Russel,2003;s.144). Bunun sonucunda anne-baba çoğunlukla psikolojik bir dengesizlik içerisine girmektedir. Dolayısıyla engelli bir çocuğu olan olduğunu öğrenen ailelerin içinde bulunduğu duygu durumunu psikolojik bir kriz olarak değerlendirmek mümkündür. Bu, patolojik bir rahatsızlık olmayıp, her insanın yaşamının belirli dönemlerinde karşı karşıya kalabileceği bir süreçtir (Sözer Y, t.y: s.8). İnsanlar, bu şekilde üstesinden gelemedikleri bir güçlükle karşılaştıklarında çeşitli duygusal tepkilerde bulunurlar. Engelli çocuğu olan olduğunu öğrenen her anne-babanın da bu güçlük karşısında farklı duygusal tepkiler geliştirdikleri görülmektedir (Dereli & Okur, 2008, s. 164). Bu duygusal tepkileri ve ailenin yaşamış olduğu bu güç süreci açıklamak için bazı modeller ileri sürülmüştür. Genel olarak; aşama modeli, sürekli üzüntü modeli, kişisel yapılanma modeli, çaresizlik-güçsüzlük ve anlamsızlık modeli, ailelerin duygusal tepkilerini açıklamaya yönelik kabul gören modellerdir(Öztürk,2011:s.25, Güngör,2008:s.3, Turan,2009:s.68 ,Lüle,2008:)

2.5.1.Aşama Modeli

Ailelerin, çocuklarının engelini öğrenmesiyle, şokla başlayan sürecin çeşitli duygusal aşamalardan geçerek kabul ve uyum aşamasına geldiğini varsayan modeldir (Öztürk,2011:s.25,Güngör,2008:s.3,Güler,2010:s.75,Cavkaytar,2010:s.28).

2.5.1.1.Birincil Tepkiler: Şok, reddetme, acı çekme ve depresyon

Şok: Genellikle ailenin, çocuğunun engelini öğrenmesiyle girdiği; beklentilerin, umulmadık şekilde yıkılmasıyla ruhsal dengenin aniden bozulduğu bir süreçtir. Çaresizlik hissi, ağlama, tepkisizlik, genel olarak bu sürecin içsel ve dışsal yansımaları olarak görülmektedir. Ailenin, tanılama öncesinde çocuğunda bazı problemler olduğunu sezmesi, şok tepkisinin ortaya çıkma olasılığını azaltmaktadır(Turan,2009:s.68).

2.5.1.1.1.Reddetme: Çocuğunun engel tanısını öğrenen birçok anne-baba, bu duruma inanmak istemez. Anne-babalar genellikle bu durumla karşı karşıya kalmaktan o kadar çekinmektedir ki, tıbbi tetkikler sonucunda uzman tarafından konulan teşhisin yanlış olabileceği yönünde kuvvetli bir inanç geliştirebilirler. Bu inanç bazı ailelerde çocuğunun engelli olmadığını doğrulayacak bir uzman arayışı şeklinde kendisini gösterebilmektedir. Bu süreçteki ailelerde engeli reddetmeye yönelik farklı tutumlar görülebilmektedir (Güngör,2008:s.4, Lüle,2008:s.30, Turan,2009:s.68).

2.5.1.1.2. Acı çekme ve depresyon: Anne-babalar, çocuklarının engelli olduğunu öğrendiklerinde engelli bir çocuğu olan olmanın yanı sıra hayallerindeki sağlıklı çocuğu da kaybetmektedir ve bu acı aileler için genellikle oldukça derin olmaktadır (Wong ve ark.,2004:s.143). Bu olumsuz duyguların devamlılığı ise zaman içerisinde depresyona kapı aralamaktadır.

Çocuğunun engeliyle yüzleşmenin gerekliliğini anlayan aileler, engelle ilgili bilgi edindikleri zaman, çocuğa nasıl yardım edebileceğini öğrenmenin ve bu yolla bazı başarılar elde etmenin vermiş olduğu rahatlıkla bu tarz olumsuz duygulardan uzaklaşmaktadırlar (Turan,2009:s.69).

2.5.1.2.İkincil Tepkiler: *Suçluluk duyma, kararsızlık, kızgınlık duyma, utanma*

2.5.1.2.1.Suçluluk duyma: Çocuğunun engelli olduğunu öğrenen birçok aile, süreç içerisinde kendisini suçlama eğilimi göstermektedir. Anne-babalar, zaman içerisinde yaşadıkları yoğun acıyla birlikte, karşılaştıkları bu güç durumun olası nedenlerini sorgulamaktadır. Bu durumda anne-babalar çocuklarının engelinin geçmişte yapmış oldukları bir hatadan kaynaklanmış olabileceğini veya geçmişte yaptıkları hatalardan dolayı cezalandırıldıklarını düşünmekte ve bundan dolayı kendilerini suçlayabilmektedirler (Lüle,2008:s.31,Cavkaytar,2010:s.29, Güler,2010:75).

2.5.1.2.2.Kararsızlık: Anne-babalar bu aşamada, bir yandan olumsuz duygular içerisindeyken, bir yandan çocuklarını severler ve onlar için en iyi bakımı sunmak istemektedirler. Bu durumda karmaşık duygular içerisinde bir kararsızlık yaşayabilmektedirler (Lüle,2008: s.31, Cavkaytar, 2010: s.29,Güler, 2010 : 75).

2.5.1.2.3.Kızgınlık duyma: Anne babaların, böyle bir durumda olanın neden kendileri olduğunu sorguladıkları ve içsel karmaşıklığın sonucunda ortaya çıkan kızgınlığı

kendilerine veya çevreye yönelttikleri dönemdir. Bu durumda anne-babaların öfkesine hedef olan; eşler, normal gelişim gösteren kardeşler olabileceği gibi, doktorlar ve öğretmenler gibi uzmanlar da olabilmektedir (Lüle,2008:s.31, Cavkaytar, 2010:s.29, Güler, 2010:75).

2.5.1.2.4.Utanma: Her anne-baba çocuğunun, ruh ve beden sağlığı yerinde, sosyal ilişkilerde yeterli ve başarılı olmasını arzu eder. Bu arzu gerçekleştiği oranda mutluluk ve haz duyar(Turan,2009:s.70). Engelli çocuğu olan aileler ise toplumda yerleşmiş ve değiştirmesi oldukça güç olan fikirler ve önyargılardan dolayı (Warner.2006:s.4) çocuğunun çevrede kabul görmemesi yanı sıra, çocuğuyla alay edilmesi, ondan korkup ürkülmesi, reddedilmesi gibi olumsuz tutum ve davranışlarla sıklıkla karşı karşıya kalabilmektedirler(Çapa,2009, Karadağ,2009:s.315). Bu tür tutum ve davranışlarla karşı karşıya kalan aile ise çocuğunun engelinden dolayı utanabilmekte, bu duygunun sonucu olarak da çocuğuyla birlikte toplum içerisine girmeme ve kendi kabuğuna çekilme eğilimi gösterebilmektedirler(Turan,2009:s.75).

2.5.1.3.Üçüncül Tepkiler: *uzlaşma, uyum sağlama ve kabul etme*

2.5.1.3.1.Uzlaşma: Anne-babalar; bu dönemde, önceki aşamalarda yaşamış oldukları içsel sorgulamalara verebildikleri işlevsel cevaplar ve yoğun içsel karmaşaların sonucunda, engelle yüzleşme gereği duyacak seviyeye gelmiş ve engeli ortadan kaldırmak için yollar arayacak, bu konuda uzmanlarla gerekli işbirliğini kurmaya çalışabilecek kadar kabul düzeyine ulaşmıştır(Lüle, 2008:s.31, Cavkaytar, 2010:s.29, Güler, 2010:75).

2.5.1.3.2.Uyum Sağlama ve Kabullenme: Anne-babaların, çocuklarının engelinden dolayı herhangi bir rahatsızlık ve tedirginlik hissetmeyecek düzeye geldikleri aşamadır(Güngör,2008:s.5). Bu aşamada, anne-babalar, çocuklarını olduğu gibi kabul edebilmekte, çocuğu ailenin bir üyesi olarak benimseyebilecek düzeye erişmişlerdir. Engelli çocuğun olumlu yönleri ve aileye kazandırdıkları aile tarafından görülebilmekte, çocuklarının güçlü yönlerinin daha çok güçlenmesini sağlamak, yetersizliği olan alanlarda ise gelişmesini sağlayacak hizmet arayışı içerisine girmektedirler (Cavkaytar,2010:s.29). Aile ile çocuğun etkili iletişim içerisinde olduğu ve ailenin çocuğun gereksinimlerini karşılamak için çaba sarf ettiği dönemdir(Güler,2010:75).

2.5.2.Sürekli Üzüntü Modeli

Bu yaklaşıma göre aileler, çocuklarının engelinin sonucu olarak yaşanan zor sürecin etkisiyle sürekli bir üzüntü ve kaygı içerisindeydirler. Bu, patolojik bir rahatsızlık olmayıp, karşılaşılan güçlük sonucu gelişen ve zaman içerisinde çocuğun farklılığının kabulü ile uyuma dönüşebilen bir süreçtir(Öztürk,2011:s.25; Güngör,2008:s.6).

2.5.3.Kişisel Yapılanma Modeli

Duygulardan çok bilişsel süreçleri temel almaktadır. Bu yaklaşım, anne-babalar, çocuklarının engeline getirdikleri farklı yorum ve algıların sonucu duygular yaşamaktadırlar. Anne-babaların kendilerine ve çocuklarına ilişkin geçmiş deneyimleri, çocuklarına ve çocuklarının engeline yönelik beklentileri, onların tepkilerini belirlemektedir. Aileler, deneyimleri ve içerisinde yaşadıkları çevrenin değer yargılarına bağlı olarak geliştirmiş oldukları bilişsel yapı içerisinde engelli bir çocuğu olan olmaya yönelik sağlıklı başa çıkma mekanizmaları belirleyemediği için çocuğunun engelini öğrendiği zaman yoğun bir şok ve duygusal bir krizin içerisine girmektedir. Ardından aile, bu duruma uyum sağlamak üzere yeni ve işlevsel bilişsel yapılar kazanma yoluna gider(Öztürk,2011:s.25;Güngör,2008:s.6).

2.5.4.Çaresizlik-Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli

Yakın çevrenin (büyükanneler, babalar, arkadaşlar vb.) tepkilerinin, ailenin engelli çocuğu olan olmaktan kaynaklanan olumsuz duygularıyla oldukça yakından ilişki içerisinde olduğu görüşünü savunmaktadır. Yakın çevrenin durumu olumsuz algılaması ve bunu tepkileriyle yansıtması, ailenin de benzer duygular içine girmesine sebep olmaktadır. Bu yaklaşımda genel olarak, ailenin çocuklarının engeline yönelik olumsuz duygularının çevresinin tepkilerinden etkilendiği görüşü temel alınmaktadır(Öztürk, 2011: s.25, Güngör,2008:s.6)

2.6.Engelli Çocuğu olan Ailelerin Gereksinimleri

Ailelerin işlevlerini sağlıklı olarak yerine getirebilmesi için birçok gereksinimleri söz konusudur. Normal çocuğu olan ailelerde bu gereksinimler söz konusuysen, engelli çocuğu olan ailelerin hayat boyu uzman desteği gibi (Carpenter, 2000: s. 141)çocuğunun engeliyle ilgili daha yoğun ve daha farklı alanlarda gereksinimleri

ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi engelli bireyler daha çok bakım isterler ve öz bakımlarının karşılanmasına yönelik farklı gereksinimleri vardır (Durualp, Kocabaş, Arslan& Özaydın, 2011; s.26). Aile; çocuğunun teşhis ve tanısıyla birlikte, çocuğun gereksinimlerinin karşılanmasına ilaveten kendileri için de çeşitli gereksinimlerin ortaya çıktığı bir süreç içine girmektedir.(Russel, 2003; Cavkaytar,2010:s.163, Küllü, 2008: s.16)

Ailelerin çocuğun engelinden kaynaklanan gereksinimlerinin; engelin türüne, şiddetine, çocuğun yaşına göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla, engelli çocuğu olan her ailenin gereksinimleri birbirinden farklıdır (Reichman ve diğerleri, 2008; Sucuoğlu, 2009: s.378; Evcimen,1996: s.15). Ailelerin gereksinimleri, araştırma sonuçlarına dayanılarak çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Aşağıda bu sınıflandırmalardan yola çıkılarak ailelerin farklı temel gereksinim alanları açıklanmıştır.

2.6.1.Maddi Gereksinimler: Beslenme, giyim, ev giderleri, ulaşım masrafları gibi temel gereksinimlerden, çocuklarının sağlık durumuyla ilgili harcamalara kadar özel maddi gereksinimleri kapsamaktadır(Bailey & Simeonsson, 1988: s. 119)

Engelli çocuğu olan aileler; çocuklarının tıbbi bakım, iletişim, özel fiziki düzenlemeler ve araç gereçler gibi nedenlerden dolayı diğer ailelerin birçoğuna göre daha çok harcamalarda bulunmak zorunda kalmaktadırlar(Harris, 2008: s. 360; Küllü, 2008: s. 16). Ayrıca engelin devamlılığı, engelle ilgili giderlerin de devamlılığını beraberinde getirmekte hatta bazen bu giderler engelin durumuna göre giderek artış gösterebilmektedir.

Ailenin zihin engelli çocuklarının tıbbi bakımı ve diğer hizmetler için yapmak zorunda olduğu harcamalar aileler için yeni bir stres kaynağı oluşturabilmektedir (Ricana ve diğerleri,2008: Güler,2010:s.84) . Söz konusu harcamalar için gerekli finansal desteği sağlayabilecek ve sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olabilecek sosyal destek sistemlerine sahip olan aileler, problemler karşısında gerekli sosyal desteği daha rahat arayabilmekte, iyimser ve kendine güvenen bir yaklaşım sergileyebilmektedirler. Böyle bir sosyal destek sistemine sahip olamayan aileler ise problemler karşısında kendilerini daha ümitsiz ve çaresiz hissetmektedirler(Lüle, 2008).

2.6.2.Çevreye Açıklama: Ailenin, çocuklarının engel durumunu başkalarına açıklayabilmesi ve onlara engelli bir çocuk anne-babası olmanın nasıl bir durum olduğuna yönelik açıklama yapabilme konularını içerir(Bailey & Simeonsson, 1988, s. 119).

Engele yönelik tutumun geçmişe göre daha olumlu olduğu görülmekle birlikte değiştirmesi oldukça güç olan yerleşmiş fikirler ve önyargılar halen mevcuttur (Warner,2006;s.4). Dolayısıyla aileler çocuklarının engelli oluşunu akrabalarına ve çevredekilere açıklama konusunda çeşitli duygusal sorunlar yaşayabilmektedirler (Karadağ,2009:s.320). Böylece aileler çocuklarıyla birlikte sosyal bir yalıtılmışlık yaşamaktadırlar(Turan,2009:s.75).

2.6.3.Bilgi Gereksinimi: Engelli çocuğu olan aileler için, çocuğuna nasıl eğitim vereceği ve onunla nasıl etkileşime gireceği, ya da engelli çocuğu için mevcut ve gelecekteki hizmetlere nasıl ulaşacağı hakkındaki bilgi gereksinimleri yüksek öncelikli gereksinimlerdenidir (Bailey&Simeonsson,1988:s.119, Russel,2003).

Engelli çocuğu olan ailelerin hemen bütün üyeleri kendilerini konuyla ilgili bilgi sahibi olarak hissetmek ister(Harris, 2008, s. 360). Ailelerin, genel anlamda engelin ortaya çıkış sebepleri, çocuklarının gelişimsel özellikleri, daha iyi anne-baba olmanın yolları, çocuklarıyla ilgili endişelerinin giderilmesi (Sontag Curry & Schact, 1994, s. 424), çocuklarının eğitim görebileceği kurumlar ve özellikleri, çocuklarının davranış problemleriyle başa çıkma yolları, yetişkin engelliler için mevcut hizmetler, toplumun olumsuz tutumlarıyla başa çıkma, stresle başa çıkma gibi birçok konuda bilgi ve destek gereksinimleri vardır(Durualp, Kocabaş, Arslan, & Özaydın, 2011; Dereli & Okur, 2008, s. 319; Çetinkaya & Öz, 2000; Sucuoğlu, 2009, s. 379)

Doğru bilgi, ailelerin çocuklarının durumunu anlayabilmesi ve bu duruma daha kolay uyum sağlayabilmeleri ve çocukları için uygun hizmetlere ulaşabilmeleri açısından oldukça önemlidir(Harris, 2008, s. 360). Aileler için önemli bir bilgi kaynağı çocuklarının teşhisini yapan ilk doktor olmaktadır(Sontag Curry & Schact, 1994, s. 424).

2.6.4.Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi: Resmi kurum ve kuruluşlardaki uzmanların yanı sıra, engelli çocuk aileleriyle bir araya gelme,

uzmanlarla görüşme, eş, arkadaş, akraba ve komşuların ve din görevlilerinin desteklerinden yararlanma, engelli çocuğu olan ailelerin öncelikli gereksinimleri arasında yer almaktadır(Bailey & Simeonsson, 1988, s. 119).

Anne babalar zihin engelli çocukları için gerekli hizmetleri sağlamak adına oldukça yoğun çaba sarf ederler (Vicky, Brown, 1995:s. 26). Bir çocuğun gereksinimlerini karşılamak noktasındaki zorluklar; stresi artırıcı rol oynayabilmekte, ruhsal ve fiziksel sağlığı da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Reichman ve diğerleri,2008). Dolayısıyla aileler, içinde buldukları olumsuz duygu durumundan dolayı desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Küçüker,1993, Cavkaytar,2010:s.163). Duygusal destek gereksinimi, bilgi gereksiniminden sonra genellikle ailelerin en çok dile getirdikleri gereksinimdir(Sucuoğlu, 2009, s. 379).

Engelli çocuğu olan ailelerin aile dışındaki bireyler tarafından kabul görmediklerini düşünmeleri ve sosyal yalnızlık yaşamaları dolayısıyla psikolojik ilişki ve sosyal destek gereksinimlerinin karşılanamaması çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler yaşamalarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Güngör,2008;s.10). Bu yönde yapılan birçok araştırma sonucu engelli çocuğu olan ailelerin yaşadıkları sorunlar nedeniyle psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (Karadağ, 2009, Lüle, 2008, Özen, Çolak & Acar, 2002). Çevrelerinde yaşadıkları sorunlardan uzaklaşmaya çalışan; alışveriş, zorunlu ziyaretler gibi durumlarda çocuklarını bırakabilecekleri biri ya da birilerine sahip olan ailelerin problemler karşısında daha iyimser yaklaşım sergilemekteyken bu tür bir sosyal destek kaynağına sahip olmayan aileler ise problemler karşısında uygun başa çıkma stratejilerini kullanma noktasında zorluk yaşamaktadırlar (Lüle, 2008).

Ailenin yalnızca mevcut sosyal hizmetler hakkında bilgi sahibi olması yeterli olmayabilmektedir. Onlar aynı zamanda bu hizmetlere ulaşabilmek için de yardıma gereksinim duymaktadır(Bailey & Simeonsson, 1988, s. 119) Aileler, büyük çoğunlukla ihtiyaçları olan hizmetleri elde etmek için oldukça karışık bir yol izlemek zorunda kalırlar (Buran,Sawin, Grayson&Criss,2008;s.91, Farmer, Marien, Clark, Sherman, Selva,2004:s. 361). Dolayısıyla ailelerin var olan hizmetlere ulaşmak için gerekli

yolları öğrenmesi, bu hizmetlere ulaşması için mevcut engellerin ortadan kaldırılması da ailelerin gereksinimleri arasında yer almaktadır.

2.7.Özel Eğitimde Aile Gereksinimlerini Belirlemenin Önemi

Özel eğitim hizmetleri uzun yıllar boyunca hizmetlerini yoğun olarak engelli çocuğa yöneltmiştir. Bu dönemde genel olarak ailenin arka planda kaldığı görülmektedir (Kaner, 2009, s. 377). Günümüzde ise engelli çocuğun yetersizliklerinin giderilmesinin ancak aile ile yapılacak etkili bir işbirliği ile mümkün olabileceği görülmektedir (Akoğlu, 2011). Ailelerle yapılacak işbirliği ise; ailenin bu etkileşim ve çocuğunun engeli ile ilgili gereksinimlerini bilmek, bu gereksinimler doğrultusunda aileyle iletişime girmekle mümkündür. Çünkü çocuk için geliştirilen eğitim programının aileye uygunluğunun sağlanabilmesi için, ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi ve bu gereksinimler doğrultusunda hizmetlerin sunulması gerekmektedir(Akçamete & Kargın, 1996: s. 7).

Hizmet veren ve ihtiyaç duyulan olmak noktasında kurumlar; zaman içerisinde ailelerin gereksinimlerini karşılama çabasından ziyade, ailelerin kurum hedefleri doğrultusunda hareket etmeleri gerektiğine dair bir inanış geliştirebilmektedirler (Akoğlu, 2011, s. 31). Her ne kadar kurumlar, eğitimciler ve çeşitli alan uzmanlarının zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimleri, kendilerini nasıl hissettikleri gibi konularda çeşitli fikirleri varsa da (McGill-Smith, 1992; akt. Akoğlu, 2011: s.31) gereksinimler, ancak gereksinimlerin kaynağı olan ailenin kendi değerlendirmesi sonucu olduğu zaman tam olarak gerçeği ifade edebilmektedir(Mert, 1997, s. 20). Bu da ailelerin gereksinimlerine yönelik bilimsel bir yaklaşımla yapılacak uzman değerlendirmesini gerekli kılmaktadır. Bailey & Blasco'nun (1990), aile gereksinimleri anketine yönelik anne-babaların bakış açılarını değerlendirdiği çalışmasında aileler;

a) uzmanlara ailelerin gereksinimlerini anlamada yardımcı olacak soruların olmasını, b) uzmanlar için anketten elde edilen verilerin kullanışlı olmasını c) istenilen bilgilerin rahat cevaplanabilecek nitelikte olmasını önemli bulmuşlardır.

Bentovim'e göre (1986), ailelerin değerlendirilmesi klinisyenlere a) çocukların gereksinimlerini anlamak, b) ailelerin gereksinimlerini anlamak, c) gereksinimler bağlamında aile yapısını anlamak ,d) çocuğun ve ailenin gereksinimlerini belirleyerek

gerekli girişimlere karar vermek, e) aileyi girişim için motive etmek gibi konularda yardımcı olabilmektedir (Akt: Bailey&Simeonsson, 1988: s.118). Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda aile gereksinimlerini belirlemenin; araştırmacı ve uygulamacılar için bir gereksinim haline aldığı görülmektedir.

Çocuklarının gelişip büyümeleri, eğitim ve hayata atılmaları süreçlerinin hepsinde en büyük pay sahibi olan aileler, gereksinimleri karşılandıkça güçlenmiş konuma gelmektedirler (Akoğlu, 2011: s.31). Gereksinimleri karşılanmayan aileler ise eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamakta (Kaner, 2009, s. 377) ve gereksinimleri karşılanmadığı için kendilerini çaresiz hissetmektedirler (Xu, 2007: akt. Akoğlu, 2011: s.29).

Ailelerin gereksinimleri ilerleyen zamanla birlikte değişebilmektedir. Zihin engelli çocuklarının yaşının ilerlemesi, almış olduğu eğitimin etkililiği ve mevcut bazı gereksinimlerin giderilmesiyle farklı ve yeni gereksinimler doğmaktadır (Kuloğlu, 2001, s. 39). Bu gereksinimlerin de anlaşılmasına ihtiyaç vardır. Dale (1996), değerlendirmenin zaman içinde değişebilen gereksinimleri belirleyecek şekilde zamana özgü olması gerektiğini vurgulamaktadır (Akt: Kaner, 2009, s. 378). Dolayısıyla özel eğitimde aile gereksinimlerinin belirlenmesi; zihin engelli çocuğun eğitimi, aileyle yapılacak etkili işbirliği (Texas Education Agency, 1994: s. 65), tahmin edilen yerine doğru gereksinimlerin bilinmesi ve bilinen gereksinimlerin giderilmesi ihtiyaç duyulan hizmetlerin sağlanması açısından önemlidir. Dolayısıyla doğru bir gereksinim değerlendirmesinin, araştırmacılar, uygulayıcılar, aileler, engelli bireyler ve toplum açısından oldukça faydalı olduğu görülmektedir.

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

TÜRKİYE'DE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Sucuoğlu (1995), çevirisi yapılan Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracını (Family Needs Survey) otistik ve zihin engelli çocuğu olan anne babaların gereksinimlerinin belirlenebilmesi amacıyla 45 anne ve 44 babaya uygulamıştır. Türkçeye uyarlanan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu, aile gereksinimlerini belirlemek için uygun olduğunun görüldüğü araştırmanın sonunda anne ve babaların, özürli çocuğu olan diğer aileler hakkında yazılmış kitap ve makaleleri okumak, çocuğa bir beceriyi nasıl öğretebilecekleri, davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri ve çocuğun durumu hakkında bilgi gibi konularda gereksinim ifade ettikleri görülmüştür. Gereksinimlerin eğitim düzeyi, yaş gibi etmenlere göre farklılaşmadığı görülmüştür. Açık uçlu sorulara verilen cevaplarda gereksinimler; çocuğun evden okula okuldan eve ulaşımı, ulaşımın ücretsiz olması, tüm gün hizmet veren okulların olması, çocuklarının normal eğitim kurumlarından da yararlanması ve yaz kamplarının olması olarak ifade edilmiştir.

Akçamete ve Kargın (1996), İşitme engelli çocuğu olan annelerin gereksinimlerini belirlemek üzere bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonucunda annelerin en fazla gereksinim belirttikleri alanın bilgi gereksinimi olduğu görülmüştür. Annelerin en fazla bilgiye ihtiyaç hissettikleri durumun ise çocuklarına bazı becerileri nasıl öğretecekleri konusunda olduğu görülmüştür. Annelerin ikinci olarak maddi gereksinimleri yoğun olarak tercih ettikleri ortaya konmuştur. Üçüncü sıra ise toplumsal servislerle ilgili ihtiyaçlar olarak belirlenmiştir. Toplumsal servislerle ilgili ihtiyaçlar içerisinde annelerin en çok ihtiyaç duyduklarını ifade ettikleri maddenin ise çocuklarıyla benzer özellikte çocuğu olan anne-babalar hakkında yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumakla ilgili olduğu görülmüştür. Destek gereksinimi boyutunda annelerin problemlerine çözüm bulmak için din görevlileriyle konuşmaya gereksinim duydukları görülmüştür. Aile işleyişi boyutunda ise annelerin çoğunun problemlerini tartışmak ve çözümler bulabilmek için ailelerinin yardımına gereksinim duyduğunu ifade ettikleri ortaya konmuştur.

Evcimen (1996), zihin engelli çocuğu olan anne-babaların gereksinimlerini belirlemek üzere bir çalışma yapmıştır. Bailey ve Simeonsson tarafından geliştirilen ve Sucuoğlu tarafından Türkçe'ye uyarlanan Aile Gereksinimleri Belirleme Aracını kullanmıştır. Araştırma sonucunda anne ve babaların destek ve maddi gereksinimlerinin farklılaştığı görölmüştür. Ayrıca, evdeki engelli çocuk sayısının ve çocukların yaşlarının artması da ailelerin gereksinimlerini farklılaştırdığı ortaya çıkmıştır.

Çetinkaya ve Öz (2000), serebral palsili çocuğu olan annelerin bilgi gereksinimlerinin karşılanmasında planlı bilgi vermenin etkisini inceledikleri bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada annelerin, çocuklarının hastalığı, tedavi ve rehabilitasyonlarıyla ilgili bilgi gereksinimleri olduğu saptanmıştır. Ayrıca planlı bilgilendirme sonucunda çocuklarının engeli ve fizik tedavi ilkelerinin önemini bilme konularındaki bilgileri önemli derecede arttığı sonucuna varılmıştır.

Mermer (1993), zihin engelli ergenlerin cinsel eğitim gereksinimleri hakkında anne, baba ve eğitimci görüşlerinin neler olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda, anne-baba ve eğitimcilerin; zihin engelli ergenlerin cinsel konularda yeterince bilgilendirilmedikleri, kendilerini suiistimallere karşı koruyabilmeleri, uygun olmayan cinsel davranışların ve problemlerin çözümlenebilmesi için sistemli bir cinsel eğitimi gerekli gördükleri ortaya konmuştur. Ayrıca anne-baba ve eğitimcilerin; zihin engelli ergenlerin cinsel gereksinimleri konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını ve zihin engellilerin cinsel eğitimlerine katkıda bulunabilmek için sürekliliği olan eğitim programlarına katılarak, zihin engellilerin cinsel gelişim özellikleri ve ihtiyaçları, evlilik ve aile yaşamları ile cinsel eğitim vermede kullanılacak yöntemler konularında bilgiye gereksinim duyduklarını ifade ettikleri görölmüştür.

Köktürk (2008), otistik çocuğu olan anneleri; deneyimleri, gereksinimleri, yaşadıkları zorluklar, gerginlik düzeyleri ve destekleri açısından anlamak üzere yapmış olduğu çalışmada üç ile sekiz yaşları arasında ve otistik tanısı almış çocuğu olan otuz anne ile yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmeler yapmıştır. Çocukların %60'ı hafif-orta düzey otizme, %40'ı ise ağır otizme sahiptirler. Ayrıca, annelerin gerginlik kaynaklarını görmek amacıyla Aile Stresini Değerlendirme Ölçeği (ASDÖ) ve annelerin destek

sistemlerini görmek amacıyla da Aile Destek Ölçeği (ADÖ) uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre annelerin çocuklarında bir sorun olduğunu ilk fark etmeleri ile bir uzmana başvurmaları arasında bir zaman aralığı bulunmaktadır. Çalışmaya katılan anneler çocuklarıyla ilgili otizm tanısını ilk duydukları anda çoğunlukla üzüntü ve şok içerisine girmişlerdir ve bazıları halen aynı duygu durumu içerisindeyler. Çocukların sorumluluğunun genellikle annelerin üzerinde olduğu görülmüş, dolayısıyla birçok anne rahatlamak için kendisine zaman ayıramamakta olduğunu ifade etmiştir. Anneler çocuklarını kabul edecek okul, daha çok bireysel eğitim oturumu ve başka terapiler gibi daha çok çocuklarına yönelik gereksinimler üzerinde durmuşlardır.

Mert (1997), farklı engel gruplarında çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmada bilgi gereksiniminin anne-babalar tarafından en çok ifade edilen gereksinim olduğu görülmüştür. Bilgi konusunda anne ve babaların öncelikli olarak çocuklarının şu anda ve ileride yararlanabilecekleri kurumlar hakkında gereksinim duydukları görülmüştür. Ayrıca zihin engelli çocuğu olan ailelerin; başkalarına açıklama, ailenin işleyişi gereksinimlerinin, görme engelli çocuğu olan aileler göre daha yoğun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin gereksinimleriyle ilgili olarak, çocuk ve anne-baba yaş durumlarının, eğitim ve gelir düzeylerinin, daha önce çocuğun eğitimiyle ilgili bilgi almış olmanın belirleyici rol oynadığı çalışma sonucunda elde edilen bilgilerdir.

Güngör (2008), engelli çocukların anne babalarının psikolojik ilişki ihtiyaçları ile durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, engelli çocuğu olan anne, babaların benzer düzeyde psikolojik ilişki gereksinimi duyduğu ortaya konmuştur. Araştırmanın diğer bir bulgusu ise düşük düzeyde ekonomik geliri olan anne-babaların kaygı düzeylerinin ve psikolojik ilişki gereksiniminin daha üst düzeyde olduğu yönündedir. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek anne-babaların eğitim düzeyi düşük anne-babalara göre daha az kaygı yaşadıkları ve psikolojik ilişki gereksinimlerinin daha az olduğu görülmüştür.

Öztürk (2008), otistik bozukluğa sahip çocuğu olan annelerin deneyim ve gereksinimlerini anlamaya yönelik yaptığı çalışmanın sonucunda, annelerin

çocuklarının davranış ve iletişim problemleriyle ilgili çok güçlü yaşamalarından dolayı bu durumu aşmak için bilgi ve yardım gereksinimlerini ifade ettikleri görülmüştür. Araştırmanın diğer bir sonucu, annelerin çocuklarını kabul edecek okul, daha çok bireysel eğitim oturumu ve başka terapiler gibi çocuklarına yönelik gereksinimler belirttiklerini ortaya koymuştur. Beklenti düzeyinde ise annelerin çocukları için gelecekte beklediklerinin başında onların bağımsız yaşayabilecek kadar iyi olmaları gelmektedir. Ek olarak annelerin, diğer insanlardan daha anlayışlı, empatik ve otizmin farkında olmalarını bekledikleri sonuçlar arasında yer almaktadır.

Sola (2008), gelişimsel gerilik riski altındaki prematüre ve düşük doğum ağırlıklı bebeğe sahip annelerin gereksinimlerini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmada, Bailey ve Simeonsson tarafından geliştirilen Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (Family Needs Survey) kullanılmış, prematüre ve düşük doğum ağırlıklı bebeklere ait değişkenlere (cinsiyet ve yaş) ve annelere ilişkin değişkenlere (yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi) göre annelerin gereksinimleri irdelenmiştir. Araştırma sonucunda annelerin en fazla bilgi gereksinimlerini ifade ettikleri görülmüştür. Anneler çocuklarının durumu hakkında bilgiye ve çocuğunun doktoru veya bakımını yapan hemşiresi ile konuşabilmek için daha fazla zamana gereksinim duymakta olduğu anlaşılmıştır.

Kılıç (2009), fiziksel engelli çocuğun evde bakım gereksinimlerinin aileye etkisi üzerine bir çalışma yapmıştır. İstanbul'da fiziksel engelli çocukların hizmet aldığı yedi kuruluştaki 201 fiziksel engelli çocuğun bakım vericilerinin katıldığı çalışmada bakım vericilerin %91'ini anneler oluşturmaktadır. Çocukların birçoğu öfke, memnuniyetsizlik, çekingenlik gibi olumsuz duygusal tepkiler vermekte ve sosyal güçlük yaşamaktadır. Bakım vericilerin ise büyük bir çoğunluğu hipertansiyon, yorgunluk, ağrı gibi fiziksel sorunlar; aile üyeleri ve yakınlarıyla iletişim çatışmaları gibi sosyal sorunlar yaşamakta, tedavi gerektiren düzeyde anksiyete, depresyon gibi ruhsal rahatsızlık belirtileri göstermektedir. Bu doğrultuda çalışma sonuçları, özürlü çocuk ve bakım vericilerinin çok yönlü fiziksel, duygusal, sosyal sorunlar yaşadıklarını göstermekle ailelerin çok yönlü gereksinimlerini ortaya koymaktadır.

Kuloğlu (2001), bilgi verici psikolojik danışma programının ve didaktik bilgi verme programının down sendromlu bebeği olan anne-babaların umutsuzluk, aile gereksinimleri ve eş ilişkisi düzeyleri üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışma yapmıştır. Araştırmaya, 0-3 yaşları arasında down sendromlu bebeği olan 30 anne-baba dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda uygulanan bilgi verici psikolojik danışma ve didaktik bilgi verme programının, anne-babaların umutsuzluk ve gereksinim düzeylerini azaltmakta, eş ilişkilerini ise olumlu yönde geliştirmekte farklı oranlarda etkili olduğu anlaşılmıştır. Çalışma sonucunda bilgi verici psikolojik danışma programına katılan ailelerin bilgi, duygusal destek ve çocuğunun durumunu başkalarına açıklama gereksinim düzeylerinin azaldığı grlmştir. Bunun yanı sıra “genel servisler”, “maddi gereksinimler” ve “aile gereksinimleri” düzeylerinde ise farklılık olmadığı saptanmıştır.

Öztürk (2011), engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün belirlenmesi amacı ile yapmış olduğu çalışmada, annelerin, en çok bilgi gereksinimlerini belirttikleri, en az ise çocuğunun durumunu başkalarına açıklama gereksinimini tercih ettikleri grlmştir. Ev hanımlarının çalışanlara göre gereksinimlerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Ayrıca hem bedensel hem zihinsel engelli çocuğu olan annelerin, sadece zihinsel ve sadece bedensel engelli çocuğu olan annelere göre daha fazla yük altında olduğu görüldü. Annelerin “Ailenizin en temel beş gereksinimini sıralayınız” bölümündeki gereksinimlerinin belirlenmesinde ise; %38,6’sı (n=44) maddi destek, %19,3’ (n=22) manevi destek, %14,9’u (n=17) rapor alımlarında sorun, %14,9’u (n=17) cretsiz sosyal hak, %12,3’ (n=14) engellilere uygun evre düzenlenmesi, gereksinimi olduğunu belirttiler. Duygusal yk arttıķa annelerin zamana duydukları gereksinimin de arttığı grlmştir. Fiziksel yk ve sosyal yk arttıķa bilgi gereksiniminin arttığı çalışmanın bulguları arasındadır. Ayrıca sosyal yükün artmasıyla birlikte destek gereksiniminin de arttığı grlmştir. Çalışmanın temel sonucu olarak annelerin, gereksinimleri arttıķa algıladıkları yükünde arttığı, ekonomik durumu, mesleği ve çocuğunun engel türüne göre gereksinimlerinin ve yükünün de farklılaştığı saptanmıştır.

Sağıroğlu (2006), özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin, çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerini ortaya koymaya çalıştığı araştırmasında, yaşça genç annelerin, yaşça büyük olan annelere oranla daha az rehberlik ve danışma hizmetlerine ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada, ailelerin eğitim seviyeleri yükseldikçe merkeze yönelik fiziksel donanım beklentilerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklarının özür gruplarına göre merkezin fiziki yapısına dair beklentiler incelendiğinde, özellikle spastik engelli çocuğu bulunan ailelerin merkezden bu yönde daha çok beklentilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın diğer bir sonucunda ise ailelerin, merkezin verdiği eğitimde çocuklarının gereksinimlerinin ve ayrıcalıklarının göz önünde bulundurulmasını bekledikleri görölmektedir. Bununla birlikte ailelerin, çocuğunun özel durum ve özellikleriyle ilgili merkez tarafından bilgilendirilmeyi beklediği ortaya konulan sonuçlardandır.

Bodur ve Durduran (2009), araştırmalarında engelli ailelerinin sağlık hizmetlerinden yararlanmada tercih ettikleri ilk kuruluş % 53.5 oranında hastane olarak görölmüştür. Ailelerin, en sık hizmet aldıkları sağlık kuruluşlarının % 28.3'ünün fiziksel olarak uygun bulmadıklarını belirtmişlerdir. Sağlık hizmetlerinden şikâyetçi olma oranı % 31.8. Katılımcıların % 21,3'ü sağlık personelinin kendilerine yaklaşımını olumsuz bulduğu görölmüştür. Ayrıca engelli çocuğu olan ailelerin % 50.0'sinin sağlık hizmetlerinden ek beklentileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ender, Kocabaş, Arslan & Özaydın (2011), engelli çocuğu olan ailelerin stres düzeyleri ve gereksinimleri üzerine yapmış oldukları çalışmada ailelerin; bilgi, destek, toplumsal hizmet, maddi kaynaklar ve diğerleri tarafından anlaşılma konularındaki gereksinimlerini değerlendirmişlerdir. Araştırmada ailelerin öncelikli gereksinimlerinin engelli çocuklarının durumu ile ilgili bilgi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

YURT DIŞINDA YAPILAN YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bailey ve Simeonsson (1988) anne-baba gereksinimlerini a) bilgi gereksinimi, b) destek gereksinimi, c) çocuğun durumunu diğerlerine açıklayabilmek, d) toplumsal servisler, e) maddi gereksinimler ve e) ailenin işleyişi ile ilgili toplumsal gereksinimler olarak altı başlık altında sınıflandırmışlardır. Bu doğrultuda 35 maddenin ve bir açık uçlu sorunun yer aldığı Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı geliőtirmişlerdir. Ölçek, kullanılabilirlik düzeyini ölçmek üzere 34 aileye uygulanmıştır. Uygulamadan altı ay sonra 20 ailenin yüksek korelasyonu ölçeğin kullanılabilirliğini doğrulamıştır.

Sontag & Schacht (1994) tarafından yapılan araőtirmada farklı kültürdeki anne-babaların erken girişim programlarına katılım ve bilgi gereksinimleri karşılaştırılmıştır. Araőtirmada anne-babaların bilgi gereksinimlerine yönelik algıları ve bilgi kaynakları ve çocuklarının erken girişim programlarına katılım durumları incelenmiştir. Araőtirmaya gelişimsel problemleri olan 536 aile dahil edilmiştir. Araőtirmada beyaz, İspanyol ve Kızılderili ailelerin gereksinimleri karşılaştırılmıştır. Genel sonuç olarak, anne-babaların daha fazla ve daha detaylı bilgiye gereksinim duyduklarını görülmüştür. Aileler için doktorların önemli bir bilgi kaynağı olduğu çalışmanın sonuçları arasındadır. Kızılderili ve İspanyol anne-babaların, beyaz anne-babalara göre servislerle ilgili bilgilere daha fazla gereksinim duydukları; beyaz anne-babaların ise çocuklarının eğitim programlarına daha fazla katıldıkları belirlenmiştir.

Fitzpatrick, Angus, Smith & DougCoyle (2008), çocuklarının işitme engelini öğrendikten sonra onların gereksinimlerini ve onlar için önemli hizmet unsurlarını belirlemeye yönelik nitel bir çalışma yürütmüşlerdir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla 17 aileden 21 anne-baba ile görüşmeler yapılmıştır. Ailelerin büyük bir çoğunluğunun tedavi hizmetlerinin ulaşılabirliğinden memnun olduğu görüldü. Anne-babaların, hizmet alanları arasında geçiő koordinasyonu, bilginin ulaşılabirliği, toplumsal servisleri ve anne-baba desteğini sistem içinde bütünleőtirebilme konularında gereksinimlerinin yoęunlaőtığı görülmüştür.

Wong, Wong, Martinson, Lai, Chen & He (2004) yaptıkları araştırma ile gelişim bozukluğu olan çocuğu olan ailelerin çocuklarının bakımı sırasında ne gibi gereksinimleri olduğunu belirlemeye çalışmışlardır. Grup odaklı yaklaşımın uygulandığı araştırmada çocuğu gelişimsel bozukluk gösteren 23 aile ile dört grup odaklı görüşme yapılmıştır. Sonuç olarak aileler için; anne babaya ait, bilgi, çocuğa karşı tutum, başa çıkma ve destek gereksinimi olmak üzere beş gereksinim kategorisi tanımlanmıştır. Anne-babaların çocuk bakım becerilerini uygulayabilmek için donanımlı olmaya, çocuğunun engeliyle ilgili bilgiye ve çocuklarıyla ilgili gerçekçi hedefler oluşturmaya gereksinim duydukları görülmüştür. Ayrıca anne-babaların, bakım işlerini yerine getirmek için uzman desteğine gereksinim duydukları da araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

Reyes-Blanes, Correa, Bailey (1999), Porto Riko'da ve Florida'da yaşayan, engelli çocuk sahibi annelerin algıladıkları gereksinim ve algıladıkları desteği karşılaştırmak üzere bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya Porto-Riko'da yaşayan 55 anne ile Florida'da yaşayan 39 anne katılmıştır. Araştırma sonuçlarında Porto-Riko'da yaşayan anneler çocuklarının durumuyla ilgili yasal haklar, özel eğitim yasaları, çocuklara sağlanan hizmetler, erken girişim programları, ve çocuklarının eğitimine katılmaları konusunda yoğunlukla bilgiye gereksinim duydukları ortaya çıkmıştır. Araştırmanın diğer bir sonucu Porto-Riko'da yaşayan annelerin, Florida'da yaşayan annelere göre daha fazla sosyal desteğe, duygularını ifade edebilmeye ve ailelerine yönelik hizmetlerden daha fazla yararlanmaya gereksinim duyduklarını ortaya koymuştur. Genel olarak araştırma sonucunda, ailelerin algıladıkları gereksinim ve desteğin kültürel ve sosyal ortamla ilgili olduğu anlaşılmıştır.

Buran, Sawin, Grayson&Criss (2008), serebral palsili çocuğu olan ailelerin gereksinim alanlarını tespit etmek üzere bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada Aile Gereksinimlerini Değerlendirme Aracı "Family Needs Assessment Tool" kullanılmıştır. Ölçeğin; hizmet, bilgi, ve bakım engelleri olmak üzere üç alt ölçeği bulunmaktadır. Araştırmanın sonucunda ailelerin en fazla çocuğuyla ilgili hizmetlere gereksinim duyduğu, anlaşılmıştır. Anne-babaların, hizmet gereksinimlerinden sonra en fazla bilgi ve bakım engelleri konularında gereksinimleri olduğu görülmüştür. Ailelerin en çok çocuklarının

geleceğini planlama ve mevcut hizmetler hakkında bilgiye gereksinim duydukları çalışmanın sonucu olarak ortaya konmuştur.

Wang & Michaels (2009); a) ailelerin algıladıkları gereksinimlerini, b) Onlar için ulaşılabilir destekleri c) algılanan gereksinim ve destek açısından anne ve babalar arasındaki farklılıkları, d) algılanan gereksinim ve desteğin çocuğun engeline göre değişip değişmediğini anlamak üzere Çin Halk Cumhuriyeti'nde ağır düzeyde engelli çocuğu olan 368 aile ile betimsel bir çalışma yapmıştır. Elde edilen veriler, ağır düzeyde engelli çocuğu olan ailelerin daha çok toplumsal hizmetlere gereksinim duyduklarını ortaya koymuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre toplumsal hizmet gereksinimini, bilgi gereksinimi, aile ve sosyal destek gereksinimi takip etmektedir. Destek sistemleriyle ilgili olarak, anne-babaların ilk olarak çocuklarının devam ettiği okula, eşlerine ve akraba ve yakın çevrelerine güvendikleri çalışmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

McDavis, Nutter ve Levett (1982;akt: Sağıroğlu,2006) engelli çocukların ve onların anne ve babalarının danışmanlık ihtiyaçlarını araştırmışlardır. Bu çalışmanın sonuçları, engelli öğrencilerin ve anne babalarının okul danışmanlarından kariyer ve toplum kaynakları gibi alanlarda doğru bilgi vererek, onların endişe ve sorunlarını dinleyerek ve önemli kararlar almalarında onlara yardım ederek, ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmalarını istediklerini göstermektedir. Anne babaların duygusal ve sosyal bozukluğu olan çocuklarının gittiği servisler hakkındaki görüşleri araştırılmış. Bu amaçla ilk ve ortaokula giden 25 çocuğun toplam 30 anne babası ile gittikleri okullar hakkında (Eğitimsel, sağlık ve sosyal servisler) bu servislerin nasıl geliştirileceği hakkında sorular sorulmuş bu sorular neticesinde; çocukların yetersiz eğitim almalarını, özel ihtiyaçlı okulları beklemelerinden dolayı, kişisel, profesyonel ve organizasyonel faktörlerden dolayı ve çocukların sosyal bakımdan dışlanması ile ilişkili olduğu, anne babalar çocuklarının bakımından dolayı kendilerini sosyal bakımdan dışlanmış hissettikleri, anne babalar çocukların sürekli servis değiştirmesinden dolayı çocuklarının servislere uymadıklarını düşündükleri, amaçları basarmış profesyonellerle çalışmanın önemli olduğunu belirttikleri görölmüştür.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, bilgi toplama araçları, bilgilerin toplanması ve bilgilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlerle ilgili açıklamalar verilmektedir.

3.1.Araştırma Modeli

Araştırmada, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocukların ailelerinin gereksinimlerini belirlemek üzere betimsel ve ilişkisel yöntem kullanılmıştır.

3.2.Evren

2011-2012 yılında Samsun İl sınırları içerisinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocukların aileleridir.

3.3.Örneklem

Samsun il merkezi, Çarşamba ve Bafra ilçelerinde bulunan 14 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam etmekte olan 443 zihin engelli çocuk ailesi basit rasgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Örneklemi oluşturan ailelerin genel özellikleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.Araştırmaya Katılan Anne-Babaların Demografik Özellikleri

<i>Demografik Özellikler</i>	<i>Gruplar</i>	<i>Anne (n=249)</i>		<i>Baba (n=194)</i>	
		<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>YAŞ*</i>	<i>35 ve altı</i>	89	36	32	17
	<i>36-45</i>	95	38	82	42
	<i>46-55</i>	47	19	57	30
	<i>56 ve üzeri</i>	17	7	22	11
<i>Eğitim Durumu*</i>	<i>Okur-yazar değil</i>	29	12	23	12
	<i>İlkokul</i>	148	59	133	69
	<i>Ortaokul</i>	20	8	12	6
	<i>Lise</i>	36	14	18	9
	<i>Üniversite ve üzeri</i>	16	6	8	4
<i>Aylık Gelir Durumu*</i>		<i>N</i>		<i>%</i>	
	<i>750 TL'ye kadar</i>	252		56,9	
	<i>751-2000 TL.</i>	140		31,6	
	<i>2001 TL. ve üzeri</i>	51		11,5	

**Araştırmaya katılan anne-babalar için kayıp değerler a) anne ve baba yaş için 1, çocuk yaş için 2, Baba duygular durumu için ise 2'dir.*

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verileri toplamak için kişisel bilgi formu ve Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın amacına yönelik olarak araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak geliştirilen kişisel bilgi formunda istenilen bilgiler aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 3. Kişisel Bilgi Formunda İstenilen Bilgiler

Anne-Baba'nın	Çocuğun	Ailenin
Eğitim Durumları	Yaşı	Aylık Gelir Durumu
Yaşları	Cinsiyeti	Çocuk Sayısı
Engel durumu	Zihin engeli düzeyi	Diğer Engelli Bireyler
Aile Eğitimine Katılım Durumu (Çocuğun engeline yönelik)		
Engele yönelik duygu durumu		

3.4.2.Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA)

Ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla Bailey ve Simeonsson tarafından 1988 yılında geliştirilmiştir. Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (Family Need Survey) Sucuoğlu tarafından 1995 yılında geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak Türkçeye uyarlanmıştır. Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA) orjinal formunda 35 madde oluşmakta ve altı faktör yapısına sahiptir (Bailey & Simeonsson). AGBA'nın orjinal faktör yapısında altı faktörü; maddi gereksinimler, çevreye açıklama gereksinimi, bilgi gereksinimi, toplumsal hizmetler, aile işleyişi ve destek gereksinimi oluşturmaktadır (Bailey & Simeonsson). Sucuoğlu (1995) tarafından yapılan Türkçe uyarlama çalışması ve faktör analizi sonucunda 11 madde araçtan çıkarılmıştır. AGBA'nın geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları farklı özür grupların üzerinden de incelenmiş ve aracın güvenilir olduğu gösterilmiştir (Akçamete & Kargın, 1998; Mert, 1997).

Cavkaytar, Ardıç, Aksoy (2012), AGBA'nın değişen koşulları altında geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmak amacıyla AGBA'yı, Türkiye'nin altı ilinde eğitim uygulama okullarında yetersizliği olan çocukları eğitim alan ailelere uygulamışlardır. 219 katılımcıdan elde edilen veriler istatistiksel analizlere dahil edilmiştir. AGBA'nın güvenilirliğini belirlemek amacıyla bütün maddeler üzerinden madde-toplam puan korelasyonu ve test-tekrar test güvenirligi hesaplanmıştır. AGBA'nın test-tekrar test güvenirligi için gerekli olan iki uygulama arasında ki zaman ölçeğin orijinal

çalışmasında da temel alınan (Bailey & Simeonsson, 1988) altı ay olarak belirlenmiştir. Test-tekrar test güvenilirliği Denizli ilinde yaşayan ailelerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir (n=30). Faktörleşme için madde faktör yükü olarak .32 belirlenmiş, AGBA'nın faktör yapısının belirlenmesi için yamaç-birikinti grafiği ve her faktörün toplam varyansa katkısı değerlendirilmiştir. Son olarak aracın faktör desenini ortaya koymak için temel bileşen analizi ve dik döndürme yöntemlerinden maksimum değişkenlik (varimax) seçilmiştir.

Örneklem büyüklüğünün faktörleşmeye uygunluğu test etmek amacıyla KMO testi yapılmıştır. Testin sonucunda .90, Bartlett küresellik testinin de manidar olduğu bulunmuştur. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda 35 madde için öz değeri 1'in üzerinde olan 8 bileşen olduğu görülmüştür. Bu bileşenlerin varyansa yaptığı katkı %59.88'dir. Söz konusu sekiz bileşen, gerek açıklanan toplam varyansa katkı ve gerekse yamaç-birikinti grafiği incelendiğinde dört bileşenin varyansa önemli katkı sağladığı sonraki dört bileşenin katkısının ise hem küçük hem de yaklaşık olarak aynı olduğu görülmüştür. Bu dört bileşenlerin varyansa yaptığı katkı % 49.62'dir. Aracı oluşturan maddelerin binişiklikleri incelendiğinde altı maddenin binişik olduğu görülmüş ve bu maddeler araçtan çıkarılmıştır. Bu maddeler ölçeğin Türkçe formunda yer alan 23., 24., 30., 31., 32. ve 33. maddelerdir. AGBA'nın faktör deseni belirlendikten sonra ortaya çıkan faktörler ve bu faktörleri oluşturan maddeler sırası ile şu şekilde belirlenmiştir: Maddi Gereksinim faktörü (1., 2., 3., 4., 5., ve 6. maddeler), Çevreye Açıklama Gereksinimi faktörü (7., 9., 10., 11., 12., 13. ve 25. maddeler), Bilgi Gereksinimi faktörü (8., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21. ve 22. maddeler), Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi faktörü (26., 27., 28., 29., 34. ve 35. maddeler). Açımlayıcı faktör analizi sonucunda araçta kalan 29 maddenin madde toplam korelasyonları .29 ile .67 arasında değişmektedir. Cronbach alfa katsayısı .91'dir. Alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları Maddi Gereksinim alt ölçeği için .74, Çevreye Açıklama Gereksinimi alt ölçeği için .87, Bilgi Gereksinimi alt ölçeği için .85 ve Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi alt ölçeği için .85 olarak bulunmuştur. AGBA'nın toplam puan üzerinden hesaplanan test-tekrar test güvenilirliği .92'dir (p<.01). AGBA'yı oluşturan alt ölçeklerin test-tekrar test güvenilirliği; Maddi Gereksinim alt ölçeği için .86 (p<.01), Çevreye Açıklama Gereksinimi için .90 (p<.01), Bilgi

Gereksinimi için .87 ($p<.01$), Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi için .83 ($p<.01$) olarak hesaplanmıştır.

'dir. AGBA'nın geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek için yapılan analizler sonucunda aracın madde-toplam korelasyonu , en yüksek puan ise ve test-tekrar test güvenilirliği temelinde güvenilir olduğu söylenebilir olduğu görülmüştür. AGBA'nın açımlayıcı faktör analizi sonucunda, aracın orjinalin altı faktör desenine sahip olmasına rağmen, aracın dört faktör yapısı taşıdığı görülmüş, maddelerin binişikliğinin incelenmesi ile altı madde binişik olmaları nedeniyle araçtan çıkarılmıştır. Bu özellikleri ile AGBA'nın geçerli ve güvenilir bir araç olduğu görülmektedir.

Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (Family Needs Survey), iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde anne babaların farklı gereksinimlerini ifade eden dört alt ölçek ve bu dört alt ölçekte toplam 29 madde bulunmaktadır. Ölçekte, maddi gereksinimleri ifade eden 6 madde, çevreye açıklama gereksinimi ifade eden 7 madde, bilgi gereksinimini ifade eden 10 madde, genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi belirten 6 madde olmak üzere toplam 29 madde bulunmaktadır. Birinci bölümdeki her madde Evet (3), Emin Değilim (2), Hayır (1) şeklinde yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA)'nın ikinci bölümünde "aile olarak en önemli 5 gereksiniminizi önem sırasına göre yazınız" açık uçlu sorusu bulunmaktadır. Bu bölümden alınan yanıtlarla, birinci bölümde yer almayan, ancak aile için önemli olabilecek gereksinimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır (Evcimen, 1996; Mert, 1997; Sucuoğlu, 1995).

3.5.Verilerin Toplanması

Samsun il merkezi, Samsun'a bağlı Çarşamba, Ondokuz Mayıs ve Bafra İlçelerinde hizmet vermekte olan 16 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi müdür ve kurucuları ile görüşülmüş, araştırmanın amacı açık şekilde ifade edilmiştir. Bu kurumlardan 2 tanesi yardımcı olamayacağını ifade etmiş, 14 kurumla çalışmaya devam edilmiştir. Bu doğrultuda kişisel bilgi formu ve Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA) kurumlara devam eden zihin engelli çocuğu olan 870 aileye ulaştırılmıştır. Okuma yazma bilmeyen anne-babalara veri toplama araçları araştırmacı ya da kurum psikolojik

danışman ve psikoloğu tarafından uygulanmıştır. Ailelerden dönen 467 form içerisinde 24'ü sağlıklı değerlendirilemeyeceği için analizlere dahil edilmemiştir. Böylece 443 formdan elde edilen bilgiler çalışmanın veri kaynağını oluşturmuştur.

3.6.Verilerin Analizi

AGBA'daki maddelerin anlaşılabilirliği, güvenilirliğini test edebilmek için 33 kişi üzerine pilot bir uygulama yapılmıştır. Pilot çalışma sonucu yapılan analizler ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısının .92 olduğunu göstermiştir.

Faktör analizi için yapılan KMO Testi sonucunun .92; Barlett Testi sonucunun ise $p < .05$ olması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ise ölçekte öz değeri 1'in üzerinde olan 4 faktör olduğu görülmüştür. Bu 4 faktörün varyansa yaptığı katkı ise % 55,69'dur. Yapılan faktör analizi sonucu faktör yüklerinin Cavkaytar, Aksoy ve Ardıç (2012)'in revize çalışması sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmüştür. Böylece bu çalışmada Cavkaytar, Aksoy ve Ardıç (2012)'in çalışmasında belirlenen 4 faktör temel alınarak analizler bu değerlere göre yapılmıştır.

Denencelerin test edilmesinde verilerin normallik testi için Shapiro_Wilk testi yapılmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği görülmüştür ($P > .05$). Varyansların homojenlik testi için ise Levene testi yapılmış ve varyansların homojen olduğu görülmüştür ($p > .05$).

İki bağımsız grup ortalamalarının karşılaştırıldığı durumlarda t-testi, ikiden çok bağımsız grupların ortalamalarının karşılaştırıldığı durumlarda ise tek yönlü Varyans analizi kullanılmıştır. Ortalamalar arasında farkın anlamlı olduğu durumlarda söz konusu anlamlılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Duncan testi kullanılmıştır. $p < .05$ istatistiksel olarak anlamlı (önemli) kabul edilmiştir. Elde edilen tüm veriler SPSS 17.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın alt problem ve denencelerine cevap olabilecek bir düzen içerisinde bulgular bölümünde verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde zihin engelli çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin arasında fark olup olmadığı araştırılmış, genel olarak anne ve babaların gereksinimlerinin neler olduğu, çocuğa ve aileye yönelik değişkenler açısından gereksinimlerin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Anne-babaların gereksinimlerinin, çocuklarının engeline yönelik aile eğitimine katılım durumlarına ve duygu durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin elde edilen bulgular sunulmuştur.

Denence: Anne ve babaların gereksinimleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Araştırmanın bu denencesini test etmek amacıyla zihin engelli çocuğu olan anne ve babaların AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan anne ve babaların AGBA toplam puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ailedeki Konumuna Göre Gereksinimlere Yönelik

Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

KONUM	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	T değeri	P
<i>Anne</i>	249	58,3293	13,73203	-,984	,66
<i>Baba</i>	194	59,6443	14,23971		

Tablo 4'te yer alan sayısal veriler incelendiğinde araştırmaya katılan babaların AGBA'dan elde edilen puan ortalamalarının annelerin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Fakat farklılık .05 düzeyinden yüksek olduğu için önemsiz kabul edilmektedir.

Tablo 5. Ailelerin AGBA Maddelerine Verdikleri “Evet” Cevabı Yüzdeleri

Gereksinimler	Madde No	İfadeler	(%) Evet
MADDİ	1	Yiyecek, ev kirası, tıbbi bakım, giyim, ulaşım gibi masraflarımı karşılamak için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	38,8
	2	Çocuğum için gerekli özel araçları sağlayabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	42,9
	3	Çocuğumun terapi, özel eğitim, bakım ve bu gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	51,0
	4	Eşimin ve benim iş bulabilmemiz için yardıma gereksinimimiz var.	29,6
	5	Bazen çocuğuma bakan bakıcıya para ödeyebilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	18,7
	6	Çocuğumun gereksinimi olan oyuncakları alabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	31,6
ÇEVREYE AÇIKLAMA	7	Problemlerimin çözümünde bana yardım edebilecek din görevlileri ile daha fazla konuşmaya gereksinim duyuyorum.	35,9
	9	Çocuğumun durumunu kardeşlerine açıklayabilmek için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	33,9
	10	Çocuğumun durumunu eşime ve eşimin ailesine açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	20,3
	11	Eşimin, çocuğumuzun durumunu anlayabilmesi ve kabullenebilmesi için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	26,0
	12	Komşum, arkadaşım veya bir yabancı, çocuğumun durumunu soruduğu zaman nasıl cevap vermem gerektiği konusunda daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	37,7
	13	Çocuğumun durumunu diğer çocuklara açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	40,4
BİLGİ	8	Kendime ayırabilecek daha fazla zamana gereksinim duyuyorum.	39,7
	14	Çocuğuma yardımcı olabilecek dış hekimini bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	47,9
	15	Çocuğumla nasıl oynayacağım/nasıl konuşacağım hakkında yardıma gereksinim duyuyorum.	47,4
	16	Çocuğumla benzer özellikte çocuğu olan anne babalar hakkında yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumaya gereksinim duyuyorum.	60,0
	17	Çocuğumun durumu hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	72,0
	18	Çocuğumun davranışlarını nasıl kontrol edebileceğim hakkında yardıma gereksinim duyuyorum.	66,1
	19	Çocuğuma bazı becerileri nasıl öğreteceğim hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	74,9
	20	Çocuğumun şu anda yararlanabileceği kurumlar (merkez, okul, klinik, vb.) hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	68,6
	21	Çocuğumun ileride gidebileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duyuyorum.	76,7
	22	Çocuğumun nasıl büyüyüp geliştiği hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	62,1
GENEL DESTEK-TOPLUMSAL HİZMET	23	Ailemizin güç zamanlarda birbirlerini nasıl destekleyeceklerini öğrenmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	46,5
	24	Ailem, ev işleri, çocuk bakımı ve diğer işleri kimlerin yapacağı hakkında karar verebilmek için yardıma gereksinim duymaktadır.	23,9
	25	Ailem dinlenme, eğlenme etkinlikleri hakkında karar vermek ve yapmak için yardıma gereksinim duymaktadır.	31,2
	26	Ailemin içerisinde problemlerim hakkında konuşabileceğim birisine gereksinim duyuyorum.	40,9
	27	Gerekli olduğu zaman çocuğumun bakımını üstlenebilecek bir bakıcı bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	31,8
	28	Çocuğum için yuva ve anaokulu bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	24,8
	29	Bir toplantıya(komşu ve akraba toplantıları gibi) katılacağım zaman çocuğumun uygun bakım alabileceği bakımevi ya da yuva bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	31,8

Tablo 5’ten anlaşıldığı gibi 3, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22. Maddelerin ifade ettiği gereksinimler ailelerin %50’sinden fazlası tarafından tercih edilmiştir. Aileler tarafından

en fazla ifade edilen gereksinimlerin sırasıyla çocuğun ileride gidebileceği kurumlar, çocuğuna bazı becerileri nasıl öğreteceği ve çocuğunun durumu hakkında daha fazla bilgi olduğu görülmektedir. En az tercih edilenin ise bazen çocuğun bakıcısı için maddi gereksinimi ifade eden 5. madde olduğu görülmektedir.

A. Anne ve Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Aile Gereksinimleri

Zihin engelli çocuğu olan anne ve babaların eğitim düzeylerine göre AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan anne ve babaların eğitim düzeylerine göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Anne ve Babaların Eğitim Düzeylerine Göre AGBA Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aile Konumu	Eğitim Durumu	N	Aritmetik Ortalama	S
Anne	Okur-yazar değil	29	55,75	12,76
	İlkokul	148	59,29	14,25
	Orta okul	20	59,15	12,74
	Lise	36	56,25	13,51
	Üniversite ve üzeri	16	57,68	12,47
Baba	Okur-yazar değil	23	60,47	16,11
	İlkokul	133	61,02	13,54
	Orta okul	12	56,41	13,78
	Lise	18	54,88	14,66
	Üniversite ve üzeri	8	49,87	16,49

Tablo 6’da yer alan sayısal veriler incelendiğinde ilkokul mezunu olan annelerin AGBA toplam puan ortalamalarının diğer annelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla ortaokul, üniversite ve üzeri, lise okur-yazar olmayan annelerin izlediği görülmektedir. Babalara yönelik sayısal veriler incelendiğinde ise ilkokul mezunu olan babaların

AGBA toplam puan ortalamalarının diğer babalara göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla okur-yazar olmayan, ortaokul, lise, üniversite ve üzeri eğitimi olan babaların izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Anne ve Babaların Eğitim Düzeylerine Göre AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ailedeki Konumu	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Anne	Gruplar Arası	506,029	4	126,507	,667	,615
	Gruplar İçi	46258,967	244	189,586		
	Toplam	46764,996	248			
Baba	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	1564,218	4	391,054	1,967	,101
	Gruplar İçi	37570,241	189	198,784		
	Toplam	39134,459	193			

Tablo 7’de yer alan istatistiksel veriler, anne ve babaların eğitim durumlarına göre AGBA puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>0,05$).

B. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Aile Gereksinimleri

Zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan zihin engelli çocukların yaşlarına göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre AGBA Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuğun yaşı	N	Aritmetik Ortalama	S
0-5	57	60,08	11,71
6-10	133	59,40	13,72
11-15	120	61,00	14,50
16-20	58	56,98	14,08
21 ve üzeri	73	54,95	14,47

N=441

Tablo 15'te yer alan sayısal veriler incelendiğinde 11-15 yaşlarında zihin engelli çocuğu bulunan ailelerin AGBA toplam puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 0-5, 6-10, 16-20 , 21 ve üzeri yaş zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9.Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1990,393	4	497,598	2,583	,037
Gruplar İçi	83994,496	436	192,648		
Toplam	85984,889	440			

Tablo 9'da yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin AGBA puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin hangi alanlardaki gereksinimlerinin farklılaştığını saptamak amacıyla AGBA alt ölçeklerine yönelik yapılan istatistiksel analizler aşağıda verilmiştir.

a) Maddi Gereksinim

Zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan zihin engelli çocukların yaşlarına göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuğun yaşı	N	Aritmetik Ortalama	S
0-5	57	11,67	4,028
6-10	133	10,95	3,956
11-15	120	11,92	3,961
16-20	58	1,05	3,343
21 ve üzeri	73	10,44	3,859

N=441

Tablo 15’te yer alan sayısal veriler incelendiğinde 11-15 yaşlarında zihin engelli çocuğu bulunan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 0-5, 6-10, 21 ve üzeri, 16-20 yaş zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 11.Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	196,822	4	49,205	3,275	,012
Gruplar İçi	6550,380	436	15,024		
Toplam	6747,202	440			

Tablo 11’de yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Zihin Engelli Çocuğun Yaşı	N	
0-5	57	bc
6-10	133	abc
11-15	120	c
16-20	58	a
21 ve üzeri	73	ab

Duncan testi sonucunda ;

- a) 0-5 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan aileler ile 16-20 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- b) 11-15 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan aileler ile 16-20, 21 ve üzeri yaşlarda zihin engelli çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- c) 16-20 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan aileler ile 0-5 ve 11-15 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- d) 21 ve üzeri yaşlarda zihin engelli çocuğu olan aileler ile 11-15 yaşlarda zihin engelli çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.

b) Çevreye Açıklama Gereksinimi

Zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örneklemeye alınan zihin engelli çocukların yaşlarına göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 13' te verilmiştir.

Tablo 13. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuğun yaşı	N	Aritmetik Ortalama	S
0-5	57	12,74	3,866
6-10	133	13,32	4,360
11-15	120	13,38	4,600
16-20	58	12,98	4,605
21 ve üzeri	73	12,32	4,594

N=441

Tablo 13'te yer alan sayısal veriler incelendiğinde 11-15 yaşları arası zihin engelli çocuğu bulunan ailelerin çevreye açıklama gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6-10, 16-20 yaş, 0-5 yaş, 21 ve üzeri yaş zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	68,010	4	17,003	,863	,486
Gruplar İçi	8592,892	436	19,708		
Toplam	8660,902	440			

Tablo 14'te yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$).

c) Bilgi Gereksinimi

Zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan zihin engelli çocukların yaşlarına göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuğun yaşı	N	Aritmetik Ortalama	S
0-5	57	24,98	4,077
6-10	133	24,42	4,882
11-15	120	24,57	5,289
16-20	58	23,21	5,508
21 ve üzeri	73	22,47	5,745

N=441

Tablo 15’te yer alan sayısal veriler incelendiğinde 0-5 yaşları arası zihin engelli çocuğu bulunan ailelerin bilgi gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 11-15, 6-10, 16-20 yaş, 21 ve üzeri yaş zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	324,351	4	81,088	3,071	,016
Gruplar İçi	11512,552	436	26,405		
Toplam	11836,902	440			

Tablo 16’da yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Çocuğun yaşı	N	
0-5	57	c
6-10	133	bc
11-15	120	bc
16-20	58	ab
21 ve üzeri	73	a

Duncan testi sonucunda ;

- a) 0-5 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan aileler ile 16-20, 21 ve üzeri yaşlarda zihin engelli çocuğu olan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- b) 6-10 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan aileler ile 21 ve üzeri yaşlarda zihin engelli çocuğu olan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- c) 16-20 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan aileler ile 0-5 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- d) 21 ve üzeri yaşlarda zihin engelli çocuğu olan aileler ile 0-5,6-10 ve 11-15 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.

d)Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi

Zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan zihin engelli çocukların yaşlarına göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuğun yaşı	N	Aritmetik Ortalama	S
0-5	57	10,70	3,779
6-10	133	10,71	3,757
11-15	120	11,13	4,108
16-20	58	10,74	3,786
21 ve üzeri	73	9,74	3,321

N=441

Tablo 18’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde 11-15 yaşları arası zihin engelli çocuğu bulunan ailelerin genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla, 16-20, 6-10, 0-5, 21 ve üzeri yaş zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	89,550	4	22,387	1,554	,186
Gruplar İçi	6282,115	436	14,409		
Toplam	6371,664	440			

Tablo 19’da yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$).

C. Anne ve Babaların Yaşlarına Göre Aile Gereksinimleri

Zihin engelli çocuğu olan anne ve babaların yaşlarına göre AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan anne ve babaların yaşlarına göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Anne ve Babaların Yaşlarına Göre AGBA Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aile Konumu	Anne-babanın yaşı	N	Aritmetik Ortalama	S
Anne	35 ve altı	89	59,29	12,64
	36-45	95	58,69	14,22
	46-55	47	56,53	14,36
	56 ve üzeri	17	55,70	15,30
Baba	35 ve altı	32	61,31	12,91
	36-45	82	60,71	14,83
	46-55	57	57,96	12,78
	56 ve üzeri	22	57,31	17,57

Anneler için N=248

Babalar için N=193

Tablo 20’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde 35 ve altı yaşlardaki annelerin AGBA toplam puan ortalamalarının diğer annelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 36-45, 46-55, 56 ve üzeri yaşlardaki annelerin izlediği görülmektedir. Babalara yönelik sayısal veriler incelendiğinde ise 35 ve altı yaşlardaki babaların AGBA toplam puan ortalamalarının diğer babalara göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 36-45, 46-55, 56 ve üzeri yaşlardaki babaların izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21. Anne ve Babaların Yaşlarına Göre AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ailedeki Konumu	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Anne	Gruplar Arası	363,729	3	121,243	,639	,591
	Gruplar İçi	46325,783	244	189,860		
	Toplam	46689,512	247			
Baba	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	
	Gruplar Arası	463,501	3	154,500	,756	,520
	Gruplar İçi	38642,126	189	204,456		
	Toplam	39105,627	192			

Tablo 21’de yer alan istatistiksel veriler, anne ve babaların yaşlarına göre AGBA toplam puan ortalamaları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$).

D. Aylık Gelir Durumlarına Göre Ailelerin Gereksinimleri

Zihin engelli çocuğu olan ailelerin aylık gelir durumlarına göre AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin aylık gelir durumlarına göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre AGBA Toplam Puan Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aylık Gelir	N	Aritmetik Ortalama	S
750 TL'ye kadar	252	62,16	13,32
751-2000 TL.	140	54,34	13,41
2001 TL. ve üzeri	51	55,31	14,33

N=443

Tablo 22’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde aylık geliri 750 TL’ye kadar olan ailelerin AGBA toplam puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 2001 TL. ve üzeri, 751-2000 TL. aylık geliri olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	6252,495	2	3126,247	17,230	,000
Gruplar İçi	79835,523	440	181,444		
Toplam	86088,018	442			

Tablo 23’te yer alan istatistiksel veriler, aylık gelir durumuna göre ailelerin AGBA puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Aylık gelir durumuna göre ailelerin hangi alanlardaki gereksinimlerinin farklılaştığını saptamak amacıyla AGBA alt ölçeklerine yönelik yapılan istatistiksel analizler aşağıda verilmiştir.

a) Maddi Gereksinim

Tablo 24. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aylık Gelir	N	Aritmetik Ortalama	S
750 TL'ye kadar	252	12,55	3,580
751-2000 TL.	140	9,50	3,471
2001 TL. ve üzeri	51	8,59	3,769

N=443

Tablo 24’te yer alan sayısal veriler incelendiğinde aylık geliri 750 TL’ye kadar olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 751-2000 TL., 2001 TL. ve üzeri aylık geliri olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup

olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo 25. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1207,884	2	603,942	47,438	,000
Gruplar İçi	5601,782	440	12,731		
Toplam	6809,666	442			

Tablo 25’te yer alan istatistiksel veriler, aylık gelir durumuna göre ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Aylık gelir durumu	N	
750 TL'ye kadar	252	b
751-2000 TL.	140	a
2001 TL. ve üzeri	51	a

Duncan testi sonucunda ;

- 750 TL’ye kadar aylık geliri olan aileler ile 751-2000 TL. aylık geliri olan ailelerin Maddi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- 750 TL’ye kadar aylık geliri olan aileler ile 2001 TL. ve üzeri aylık geliri olan ailelerin Maddi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.

b)Çevreye Açıklama Gereksinimi

Zihin engelli çocuğu olan ailelerin aylık gelir durumlarına göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örneklem alınan ailelerin

aylık gelir durumlarına göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aylık gelir	N	Aritmetik Ortalama	S
750 TL'ye kadar	252	13,88	4,425
751-2000 TL.	140	11,94	4,232
2001 TL. ve üzeri	51	12,04	4,166

N=443

Tablo 27’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde aylık geliri 750 TL.’ye kadar olan ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 2001 TL. ve üzeri,751-2000 TL.,aylık geliri olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	399,347	2	199,673	10,622	,000
Gruplar İçi	8271,127	440	18,798		
Toplam	8670,474	442			

Tablo 28’de yer alan istatistiksel veriler, aylık gelir durumuna göre ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Aylık gelir durumu	N	
750 TL'ye kadar	252	b
751-2000 TL.	140	a
2001 TL. ve üzeri	51	a

Duncan testi sonucunda ;

- a) 750 TL'ye kadar aylık geliri olan aileler ile 751-2000 TL. aylık geliri olan ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- b) 750 TL'ye kadar aylık geliri olan aileler ile 2001 TL. ve üzeri aylık geliri olan ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.

c) Bilgi Gereksinimi

Zihin engelli çocuğu olan ailelerin aylık gelir durumlarına göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örneklemeye alınan ailelerin aylık gelir durumlarına göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aylık gelir	N	Aritmetik Ortalama	S
750 TL'ye kadar	252	24,84	4,939
751-2000 TL.	140	22,84	5,437
2001 TL. ve üzeri	51	23,39	4,960

N=443

Tablo 30'da yer alan sayısal veriler incelendiğinde aylık geliri 750 TL.'ye kadar olan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 2001 TL. ve üzeri,751-2000 TL.,aylık geliri olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	383,835	2	191,917	7,367	,001
Gruplar İçi	11462,351	440	26,051		
Toplam	11846,185	442			

Tablo 31’de yer alan istatistiksel veriler, aylık gelir durumuna göre ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği

Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Aylık gelir durumu	N	
750 TL'ye kadar	252	b
751-2000 TL.	140	a
2001 TL. ve üzeri	51	a

Duncan testi sonucunda ;

- 750 TL’ye kadar aylık geliri olan aileler ile 751-2000 TL. aylık geliri olan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- 750 TL’ye kadar aylık geliri olan aileler ile 2001 TL. ve üzeri aylık geliri olan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.

d) Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi

Zihin engelli çocuğu olan ailelerin aylık gelir durumlarına göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örneklemeye alınan ailelerin aylık gelir durumlarına göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 33’ te verilmiştir.

Tablo 33. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aylık gelir	N	Aritmetik Ortalama	S
750 TL'ye kadar	252	10,89	3,822
751-2000 TL.	140	10,06	3,648
2001 TL. ve üzeri	51	11,29	3,936

N=443

Tablo 33'te yer alan sayısal veriler incelendiğinde aylık geliri 2001 TL. ve üzeri olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 750 TL.'ye kadar ve 751-2000 TL., aylık geliri olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 34'te verilmiştir.

Tablo 34. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	84,954	2	42,477	2,971	.052
Gruplar İçi	6290,238	440	14,296		
Toplam	6375,192	442			

Tablo 34'te yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğun yaşına göre ailelerin maddi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$).

E. Zihin Engelli Çocuğun Cinsiyetine Göre Aile Gereksinimleri

Araştırmanın bu denencesini test etmek amacıyla zihin engelli çocuğun cinsiyetine göre AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin zihin engelli çocuklarının cinsiyetlerine göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 35'te verilmiştir.

Tablo 35. Zihin Engelli Çocuğun Cinsiyetine Göre Ailelerin Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuğun Cinsiyeti	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t değeri	P
<i>Kız</i>	178	57,6011	14,27785	,525	,469
<i>Erkek</i>	264	59,8333	13,69253		

N=442

Tablo 35'te yer alan sayısal veriler incelendiğinde zihin engelli çocuğu erkek olan ailelerin AGBA toplam puan ortalamalarının zihin engelli çocuğu kız olan ailelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Uygulanan t-testi sonucunda bu farkın.05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır.

F. Ailede İkinci Engelli Çocuk Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri

Araştırmanın bu denencesini test etmek amacıyla ailede ikinci engelli çocuk olup olmama durumuna göre ailelerin AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerde ikinci engelli çocuk olup olmama durumuna göre ailelerin AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36. İkinci Engelli Çocuk Olup Olmama Durumuna Göre Ailelerin Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

İkinci Engelli Çocuk	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t değeri	P
<i>Yok</i>	382	58,5576	13,90521	-1,551	,999
<i>Var</i>	60	61,5500	13,82877		

N=442

Tablo 36’da yer alan istatistiksel veriler incelendiğinde engelli ikinci çocuğu olan ailelerin AGBA toplam puan ortalamalarının engelli ikinci çocuğu olmayan ailelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Uygulanan t-testi sonucunda bu farkın .05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır.

G. Çocuk Sayısına Göre Aile Gereksinimleri

Ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuk sayısına göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin AGBA toplam puan ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuk Sayısı	N	Aritmetik Ortalama	S
1	52	60,71	13,49
2	153	60,24	13,54
3	137	59,42	14,29
4	65	53,96	12,86
5 ve daha fazla	35	57,65	15,70

N=442

Tablo 37’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde 1 çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 2, 3, 5 ve daha fazla ve 4 çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	2120,563	4	530,141	2,760	,027
Gruplar İçi	83932,505	437	192,065		
Toplam	86053,068	441			

Tablo 38’de yer alan istatistiksel veriler, ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin AGBA puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Çocuk sayısına göre ailelerin hangi alanlardaki gereksinimlerinin farklılaştığını saptamak amacıyla AGBA alt ölçeklerine yönelik yapılan istatistiksel analizler aşağıda verilmiştir.

a) Maddi Gereksinim

Ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuk sayısına göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuk Sayısı	N	Aritmetik Ortalama	S
1	52	10,69	4,259
2	153	11,27	3,848
3	137	11,42	3,846
4	65	10,20	3,742
5 ve daha fazla	35	11,83	4,239

N=442

Tablo 39’da yer alan sayısal veriler incelendiğinde 5 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 3, 2, 1 ve 4 çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 40’ta verilmiştir.

Tablo 40. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	98,217	4	24,554	1,603	,173
Gruplar İçi	6694,364	437	15,319		
Toplam	6792,581	441			

Tablo 40’ta yer alan istatistiksel veriler, ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$).

b) Çevreye Açıklama Gereksinimi

Ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuk sayısına göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuk Sayısı	N	Aritmetik Ortalama	S
1	52	13,15	4,295
2	153	13,33	4,286
3	137	13,38	4,731
4	65	11,65	3,919
5 ve daha fazla	35	13,11	4,708

N=442

Tablo 41’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde 3 çocuğu olan ailelerin çevreye açıklama gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek

olduğu, bunu sırasıyla 2, 1, 5 ve 4 çocuğu olan ailelerin izlediği gör÷lmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	155,914	4	38,979	2,001	,093
Gruplar İçi	8513,436	437	19,482		
Toplam	8669,351	441			

Tablo 42’de yer alan istatistiksel veriler, ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$).

c) Bilgi Gereksinimi

Ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuk sayısına göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 43’te verilmiştir.

Tablo 43. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuk Sayısı	N	Aritmetik Ortalama	S
1	52	24,98	4,457
2	153	24,22	4,954
3	137	24,31	5,553
4	65	22,94	5,264
5 ve daha fazla	35	22,91	5,288

N=442

Tablo 43’te yer alan sayısal veriler incelendiğinde 1 çocuğu bulunan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 3, 2, 4, 5 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin izlediği gör÷lmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla

veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 44'te verilmiştir.

Tablo 44. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	184,049	4	46,012	1,724	,144
Gruplar İçi	11661,046	437	26,684		
Toplam	11845,095	441			

Tablo 44'te yer alan istatistiksel veriler, ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$).

d) Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi

Ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuk sayısına göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 45'te verilmiştir.

Tablo 45. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Çocuk Sayısı	N	Aritmetik Ortalama	S
1	52	11,88	3,914
2	153	11,42	3,652
3	137	10,31	3,944
4	65	9,18	2,999
5 ve daha fazla	35	9,80	3,932

N=442

Tablo 45'te yer alan sayısal veriler incelendiğinde 1 çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 2, 3, 5 ve daha fazla ve 4 çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup

olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 46’da verilmiştir.

Tablo 46. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	349,661	4	87,415	6,340	,000
Gruplar İçi	6025,425	437	13,788		
Toplam	6375,086	441			

Tablo 46’da yer alan istatistiksel veriler, ailedeki çocuk sayısına göre ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 47’de verilmiştir.

Tablo 47. Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Çocuk sayısı	N	
1	52	c
2	153	bc
3	137	ab
4	65	a
5 ve daha fazla	35	a

Duncan testi sonucunda ;

- Yalnızca 1 çocuğu bulunan aileler ile 3, 4, 5 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları aralarındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.
- 2 çocuğu olan aileler ile 4, 5 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları aralarındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.

- c) 4 çocuğu olan aileler ile 2 ve 1 çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları aralarındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır..
- d) 5 ve daha fazla çocuğu olan aileler ile 2 ve 1 çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları aralarındaki farkların anlamlı olduğu saptanmıştır.

H. Eşlerde Engel Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri

Araştırmanın bu denencesini test etmek amacıyla eşlerde engel olup olmama durumuna göre ailelerin AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan aileler için eşlerde engel olup olmama durumuna göre AGBA alt ölçek puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 48’de verilmiştir.

Tablo 48. Eşlerde Engel Olup Olmama Durumuna Göre Ailelerin Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Eşin engel durumu	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t değeri	P
<i>Var</i>	26	59,5000	14,30874	,224	,865
<i>Yok</i>	417	58,8681	13,95044		

N=443

Tablo 48’deki sayısal veriler incelendiğinde zihin engelli çocuğu olan anne ve babalardan eşlerinde engel bulunanların AGBA toplam puan ortalamaları eşlerinde engel bulunmayan anne ve babalardan daha yüksek olduğu görölmektedir. Uygulanan t-testi sonucunda bu farklılığın .05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır.

İ. Yakın Akrabalarda Başka Engelli Birey Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri

Araştırmanın bu denencesini test etmek amacıyla yakın akrabalarda başka engelli olup olmama durumuna göre ailelerin AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan aileler için yakın akrabalarda başka engelli olup olmama durumuna göre AGBA alt ölçek puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 49’da verilmiştir.

Tablo 49. Yakın Akrabalarda Başka Engelli Olup Olmama Durumuna Göre Ailelerin Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yakın Akrabalar da Engelli	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t değeri	P
<i>Yok</i>	381	59,0394	14,04808	,501	,956
<i>Var</i>	62	58,0806	13,45703		

N=443

Tablo 49'daki sayısal verileri incelendiğinde zihin engelli çocuğu olan anne ve babalardan yakın akrabalarında başka engelli birey bulunmayanların AGBA toplam puan ortalamaları yakın akrabalarında başka engelli birey bulunan anne ve babalardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Uygulanan t-testi sonucunda bu farklılıkların .05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır.

J. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Aile Gereksinimleri

Zihin engelinin düzeyine göre ailelerin AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuklarının zihin engelinin düzeyine göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 50' de verilmiştir.

Tablo 50. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin AGBA Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Zihin Engeli Düzeyi	N	Aritmetik Ortalama	S
Çok ağır düzey	30	68,7667	13,49504
Ağır düzey	81	57,3827	14,71527
Orta düzey	166	59,3313	13,54695
Hafif düzey	166	57,4398	13,41887

N=443

Tablo 50'de yer alan sayısal veriler incelendiğinde çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin AGBA toplam puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla orta, hafif ve ağır düzey zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup

olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 51’de verilmiştir.

Tablo 51. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin AGBA Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	3491,841	3	1163,947	6,186	,000
Gruplar İçi	82596,177	439	188,146		
Toplam	86088,018	442			

Tablo 51’de yer alan istatistiksel veriler, zihin engelinin düzeyine göre ailelerin AGBA puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Zihin engelinin düzeyine göre ailelerin hangi alanlardaki gereksinimlerinin farklılaştığını saptamak amacıyla AGBA alt ölçeklerine yönelik yapılan istatistiksel analizler aşağıda verilmiştir.

a) Maddi Gereksinim

Zihin engelinin düzeyine göre ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuklarının zihin engelinin düzeyine göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 52’ de verilmiştir.

Tablo 52. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Zihin Engeli Düzeyi	N	Aritmetik Ortalama	S
Çok ağır düzey	30	14,17	3,281
Ağır düzey	81	10,89	4,040
Orta düzey	166	11,19	3,917
Hafif düzey	166	10,63	3,763

N=443

Tablo 52’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla orta, ağır ve hafif düzey zihin engelli çocuğu

olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 53'te verilmiştir.

Tablo 53. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	323,084	3	107,695	7,289	,000
Gruplar İçi	6486,582	439	14,776		
Toplam	6809,666	442			

Tablo 53'te yer alan istatistiksel veriler, zihin engelinin düzeyine göre ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 54'te verilmiştir.

Tablo 54. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Zihin Engeli Düzeyi	N	
Çok ağır düzey	30	b
Ağır düzey	81	a
Orta düzey	166	a
Hafif düzey	166	a

Duncan testi sonucunda ;

- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile orta düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile hafif düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

b) Çevreye Açıklama Gereksinimi

Zihin engelinin düzeyine göre ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuklarının zihin engelinin düzeyine göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 55’te verilmiştir.

Tablo 55. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Zihin Engeli Düzeyi	N	Aritmetik Ortalama	S
Çok ağır düzey	30	15,00	4,394
Ağır düzey	81	12,64	4,498
Orta düzey	166	13,41	4,495
Hafif düzey	166	12,56	4,242

N=443

Tablo 55’te yer alan sayısal veriler incelendiğinde çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla orta, ağır ve hafif düzey zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 56’da verilmiştir.

Tablo 56. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	188,815	3	62,938	3,258	,022
Gruplar İçi	8481,659	439	19,320		
Toplam	8670,474	442			

Tablo 56’da yer alan istatistiksel veriler, zihin engelinin düzeyine göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 57’de verilmiştir.

Tablo 57. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Zihin Engeli Düzeyi	N	
Çok ağır düzey	30	b
Ağır düzey	81	a
Orta düzey	166	a
Hafif düzey	166	a

Duncan testi sonucunda ;

- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile orta düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile hafif düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

c) Bilgi Gereksinimi

Zihin engelinin düzeyine göre ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuklarının zihin engelinin düzeyine göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 58’de verilmiştir.

Tablo 58. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği

Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları			
Zihin Engeli Düzeyi	N	Aritmetik Ortalama	S
Çok ağır düzey	30	26,13	4,424
Ağır düzey	81	23,21	5,735
Orta düzey	166	24,08	5,089
Hafif düzey	166	24,04	5,037

N=443

Tablo 58’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere

göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla orta, hafif ve ağır düzey zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 59’da verilmiştir.

Tablo 59. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	187,521	3	62,507	2,354	,071
Gruplar İçi	11658,664	439	26,557		
Toplam	11846,185	442			

Tablo 59’da yer alan istatistiksel veriler, zihin engelinin düzeyine göre ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$).

d) Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi

Zihin engelinin düzeyine göre ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan ailelerin çocuklarının zihin engelinin düzeyine göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 60’ta verilmiştir.

Tablo 60. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Zihin Engeli Düzeyi	N	Aritmetik Ortalama	S
Çok ağır düzey	30	13,47	3,636
Ağır düzey	81	10,64	3,682
Orta düzey	166	10,65	3,802
Hafif düzey	166	10,21	3,694

N=443

Tablo 60’ta yer alan sayısal veriler incelendiğinde çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla orta, ağır ve hafif düzey zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 61’de verilmiştir.

Tablo 61. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	269,753	3	89,918	6,465	,000
Gruplar İçi	6105,439	439	13,908		
Toplam	6375,192	442			

Tablo 61’de yer alan istatistiksel veriler, zihin engelinin düzeyine göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 62’de verilmiştir.

Tablo 62. Zihin Engelinin Düzeyine Göre Ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Zihin Engeli Düzeyi	N	
Çok ağır düzey	30	b
Ağır düzey	81	a
Orta düzey	166	a
Hafif düzey	166	a

Duncan testi sonucunda ;

- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile orta düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler ile hafif düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

K. Annelerin Çocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri

Araştırmanın bu denencesini test etmek amacıyla anne ve babaların çocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumuna göre AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan annelerin çocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumuna göre AGBA alt ölçek puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 63'te verilmiştir.

Tablo 63. Annelerin Çocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumuna Göre Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Eğitime katılım durumu	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t değeri	P
<i>Katılan</i>	50	60,08	15,49	,632	,139
<i>Katılmayan</i>	393	58,75	13,76		

N=443

Tablo 63'teki sayısal veriler incelendiğinde çocuğun engeline yönelik aile eğitimine katılan annelerin AGBA toplam puan ortalamalarının çocuğun engeline yönelik aile eğitimine katılmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Uygulanan t-testi sonucunda bu farklılıkların .05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır.

L. Babaların Çocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri

Araştırmanın bu denencesini test etmek amacıyla babaların çocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumuna göre AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan babaların çocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumuna göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 64'te verilmiştir.

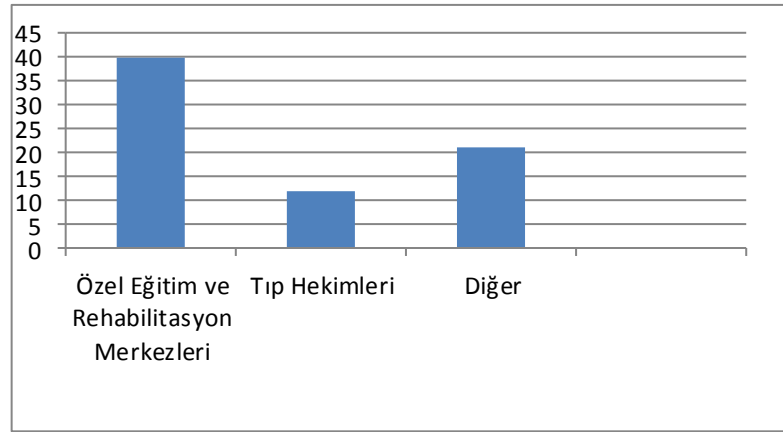
Tablo 64. Babaların Çocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumuna Göre Gereksinimlere Yönelik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Eğitime katılım durumu	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t değeri	P
<i>Katılan</i>	23	56,86	15,86	-,718	,358
<i>Katılmayan</i>	420	59,01	13,85		

N=443

Tablo 64’teki sayısal veriler incelendiğinde çocuğun engeline yönelik aile eğitimine katılmayan babaların AGBA toplam puan ortalamalarının eğitime katılan babalardan yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Uygulanan t-testi sonucunda bu farklılıkların .05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır. Anne ve babaların çocuklarının engeline yönelik eğitim aldıkları kaynaklar Tablo 65’te gösterilmiştir.

Tablo 65. Anne ve Babaların Çocuğun Engeline Yönelik Eğitim Aldıkları Kaynaklar

N:73

Tablo 65’teki değerler incelendiğinde anne ve babaların yarısından fazlasının çocuğun engeline yönelik bilgi kaynağının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri olduğu görülmektedir.

M. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri

Anne ve babaların duygu durumlarına göre AGBA toplam puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan anne ve babaların duygu durumlarına göre AGBA puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 66’da verilmiştir.

Tablo 66. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre AGBA Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aile Konumu	Duygu Durumu	N	Aritmetik Ortalama	S
Anne	Kaygılı	146	59,27	14,04
	Huzursuz	66	60,63	12,16
	Rahat	37	50,48	12,69
Baba	Kaygılı	116	61,33	13,53
	Huzursuz	39	64,17	13,57
	Rahat	37	49,40	12,88

Anneler için N= 249

Babalar için N=192

Tablo 66’da yer alan sayısal veriler incelendiğinde huzursuz duygu durumuna sahip annelerin AGBA toplam puan ortalamalarının diğer annelere göre daha yüksek olduğu, bu grubu kaygılı ve rahat duygu durumuna sahip annelerin izlediği görülmektedir. Babalara yönelik sayısal veriler incelendiğinde ise huzursuz duygu durumuna sahip babaların AGBA toplam puan ortalamalarının diğer babalara göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla kaygılı ve rahat duygu durumuna sahip babaların izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 67’de verilmiştir.

Tablo 67. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre AGBA Puanlarına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ailedeki Konumu	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Anne	Gruplar Arası	2757,439	2	1378,719	7,707	,001
	Gruplar İçi	44007,557	246	178,893		
	Toplam	46764,996	248			
Baba	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	5012,929	2	2506,464	13,907	,000
	Gruplar İçi	34064,550	189	180,236		
	Toplam	39077,479	191			

Tablo 67’de yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğu olan anne ve babaların duygu durumlarına göre AGBA puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Anne ve babaların duygu durumlarına göre ailelerin hangi alanlardaki gereksinimlerinin farklılaştığını saptamak amacıyla AGBA alt ölçeklerine yönelik yapılan istatistiksel analizler aşağıda verilmiştir.

a) Maddi Gereksinim

Anne ve babaların duygu durumlarına göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan anne ve babaların duygu durumlarına göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 68’de verilmiştir.

Tablo 68. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aile Konumu	Duygu Durumu	N	Aritmetik Ortalama	S
Anne	<i>Kaygılı</i>	146	10,95	4,007
	<i>Huzursuz</i>	66	11,55	3,697
	<i>Rahat</i>	37	9,54	3,330
Baba	<i>Kaygılı</i>	116	11,82	3,969
	<i>Huzursuz</i>	39	12,36	3,890
	<i>Rahat</i>	37	9,19	3,511

Anneler için N= 249

Babalar için N=192

Tablo 68’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde huzursuz duygu durumuna sahip annelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer annelere göre daha yüksek olduğu, bu grubu kaygılı ve rahat duygu durumuna sahip annelerin izlediği görülmektedir. Babalara yönelik sayısal veriler incelendiğinde ise huzursuz duygu durumuna sahip babaların Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer babalara göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla kaygılı ve rahat duygu durumuna sahip babaların izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 69’da verilmiştir

Tablo 69. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ailedeki Konumu	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Anne	Gruplar Arası	96,171	2	48,085	3,272	,040
	Gruplar İçi	3615,114	246	14,696		
	Toplam	3711,285	248			
Baba	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	236,980	2	118,490	7,914	,001
	Gruplar İçi	2829,848	189	14,973		
	Toplam	3066,828	191			

Tablo 69’da yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğu olan anne ve babaların duygu durumlarına göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, anne ve babaların Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 70’de verilmiştir.

Tablo 70. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Aile Konumu	Duygu Durumu	N	
Anne	<i>Kaygılı</i>	146	b
	<i>Huzursuz</i>	66	b
	<i>Rahat</i>	37	a
Baba	<i>Kaygılı</i>	116	b
	<i>Huzursuz</i>	39	b
	<i>Rahat</i>	37	a

Duncan testi sonucunda ;

- a) Kendisini kaygılı hisseden anneler ile rahat hisseden annelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- b) Kendisini huzursuz hisseden anneler ile rahat hisseden annelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- c) Kendisini kaygılı hisseden babalar ile rahat hisseden babaların Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- d) Kendisini huzursuz hisseden babalar ile rahat hisseden babaların Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

b) Çevreye Açıklama Gereksinimi

Anne ve babaların duygu durumlarına göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan anne ve babaların duygu durumlarına göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 71’de verilmiştir.

Tablo 71. Annelerin Duygu Durumlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aile Konumu	Duygu Durumu	N	Aritmetik Ortalama	S
Anne	Kaygılı	146	13,00	4,565
	Huzursuz	66	13,86	4,296
	Rahat	37	10,76	3,982
Baba	Kaygılı	116	13,66	4,128
	Huzursuz	39	14,97	4,029
	Rahat	37	10,32	4,062

Anneler için N= 249

Babalar için N=192

Tablo 71’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde huzursuz duygu durumuna sahip annelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer annelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla kaygılı ve rahat duygu durumuna

sahip annelerin izlediği görülmektedir. Babalara yönelik sayısal veriler incelendiğinde ise huzursuz duygu durumuna sahip babaların Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer babalara göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla kaygılı ve rahat duygu durumuna sahip babaların izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 72’de verilmiştir.

Tablo 72. Annelerin Duygu Durumlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ailedeki Konumu	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Anne	Gruplar Arası	232,702	2	116,351	5,972	,003
	Gruplar İçi	4792,584	246	19,482		
	Toplam	5025,285	248			
Baba	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	452,274	2	226,137	13,479	,000
	Gruplar İçi	3170,970	189	16,778		
	Toplam	3623,245	191			

Tablo 72’de yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğu olan annelerin duygu durumuna göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, annelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 73’te verilmiştir.

Tablo 73. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Aile Konumu	Duygu Durumu	N	
Anne	<i>Kaygılı</i>	146	a
	<i>Huzursuz</i>	66	a
	<i>Rahat</i>	37	b
Baba	<i>Kaygılı</i>	116	b
	<i>Huzursuz</i>	39	b
	<i>Rahat</i>	37	a

Duncan testi sonucunda ;

- a) Kendisini kaygılı hisseden anneler ile rahat hisseden annelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- b) Kendisini huzursuz hisseden anneler ile rahat hisseden annelerin Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- c) Kendisini kaygılı hisseden babalar ile rahat hisseden babaların Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- d) Kendisini huzursuz hisseden babalar ile rahat hisseden babaların Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

c) Bilgi Gereksinimi

Anne ve babaların duygu durumlarına göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örnekleme alınan anne ve babaların duygu durumlarına göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 74'te verilmiştir.

Tablo 74. Annelerin Duygu Durumlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği

Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aile Konumu	Duygu Durumu	N	Aritmetik Ortalama	S
Anne	<i>Kaygılı</i>	146	24,41	5,229
	<i>Huzursuz</i>	66	24,39	4,624
	<i>Rahat</i>	37	20,86	5,798
Baba	<i>Kaygılı</i>	116	24,82	4,355
	<i>Huzursuz</i>	39	25,26	5,180
	<i>Rahat</i>	37	21,38	5,936

Anneler için N= 249

Babalar için N=192

Tablo 74'te yer alan sayısal veriler incelendiğinde kaygılı duygu duruma sahip annelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer annelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla huzursuz ve rahat duygu durumuna sahip annelerin izlediği görülmektedir. Babalara yönelik sayısal veriler incelendiğinde ise huzursuz duygu durumuna sahip babaların Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının

diğer babalara göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla kaygılı ve rahat duygu durumuna sahip babaların izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 75’te verilmiştir.

Tablo 75. Annelerin Duygu Durumlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ailedeki Konumu	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Anne	Gruplar Arası	394,961	2	197,481	7,399	,001
	Gruplar İçi	6565,424	246	26,689		
	Toplam	6960,386	248			
Baba	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	382,158	2	191,079	13,479	,000
	Gruplar İçi	4469,337	189	23,647		
	Toplam	4851,495	191			

Tablo 75’te yer alan istatistiksel veriler, zihin engelli çocuğu olan anne ve babaların duygu durumlarına göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, anne ve babaların Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 76’da verilmiştir.

Tablo 76. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Aile Konumu	Duygu Durumu	N	
Anne	<i>Kaygılı</i>	146	a
	<i>Huzursuz</i>	66	a
	<i>Rahat</i>	37	b
Baba	<i>Kaygılı</i>	116	b
	<i>Huzursuz</i>	39	b
	<i>Rahat</i>	37	a

Duncan testi sonucunda ;

- a) Kendisini kaygılı hisseden anneler ile rahat hisseden annelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

- b) Kendisini huzursuz hisseden anneler ile rahat hisseden annelerin Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- c) Kendisini kaygılı hisseden babalar ile rahat hisseden babaların Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.
- d) Kendisini huzursuz hisseden babalar ile rahat hisseden babaların Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

d) Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi

Anne ve babaların duygu durumlarına göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Örneklemeye alınan anne ve babaların duygu durumlarına göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanlarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 77’ de verilmiştir.

Tablo 77. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Aile Konumu	Duygu Durumu	N	Aritmetik Ortalama	S
Anne	Kaygılı	146	1,92	3,914
	Huzursuz	66	10,83	3,554
	Rahat	37	9,32	3,215
Baba	Kaygılı	116	11,03	3,916
	Huzursuz	39	11,59	3,965
	Rahat	37	8,51	2,745

Anneler için N= 249

Babalar için N=192

Tablo 77’de yer alan sayısal veriler incelendiğinde kaygılı duygu duruma sahip annelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer annelere göre daha yüksek olduğu, huzursuz ve rahat duygu durumuna sahip annelerin izlediği görülmektedir. Babalara yönelik sayısal veriler incelendiğinde ise huzursuz duygu durumuna sahip babaların Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer babalara göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla kaygılı ve rahat duygu durumuna sahip babaların

izlediği görülmektedir. Gözlenen bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde Tek-Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 78’de verilmiştir.

Tablo 78. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ailedeki Konumu	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Anne	Gruplar Arası	77,695	2	38,848	2,799	,063
	Gruplar İçi	3414,288	246	13,879		
	Toplam	3491,984	248			
Baba	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	220,454	2	110,227	7,914	,001
	Gruplar İçi	2632,541	189	13,929		
	Toplam	2852,995	191			

Tablo 78’de yer alan istatistiksel veriler, annelerin duygu durumuna göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamsız olduğunu göstermektedir ($p>.05$). Babaların duygu durumlarına göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puanları arasındaki farkın ise $.05$ düzeyinde anlamlı olduğunu görülmektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla, ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları üzerinde Duncan Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 79’da verilmiştir.

Tablo 79. Babaların Duygu Durumlarına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Duncan Testi Sonuçları

Duygu Durumu	N	
<i>Kaygılı</i>	116	b
<i>Huzursuz</i>	39	b
<i>Rahat</i>	37	a

Duncan testi sonucunda ;

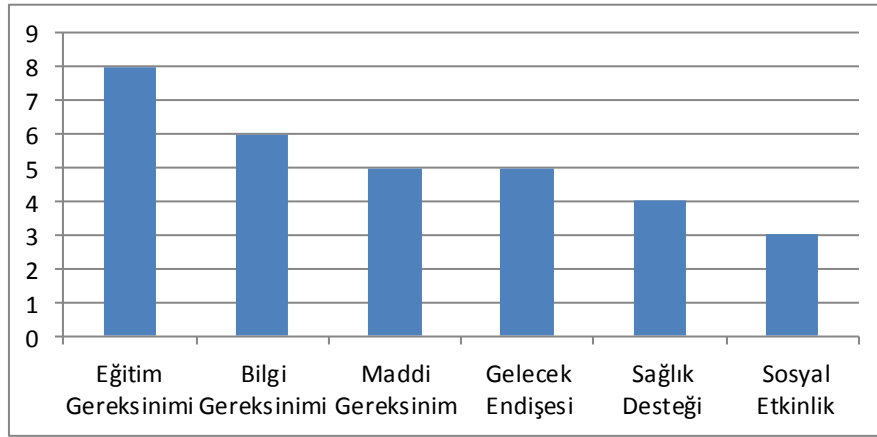
- a) Kendisini kaygılı hisseden babalar ile rahat hisseden babaların Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

- b) Kendisini huzursuz hisseden babalar ile rahat hisseden babaların Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

Ailelerin Açık Uçlu Soruya Verdikleri Yanıtların Dağılımı

AGBA'nın ikinci bölümünde yer alan açık uçlu soruya yanıt olarak 50 ailenin gereksinim belirttikleri görülmüştür. 50 anne babadan 19'u birinci bölümde yer alan maddeleri aynen yazdıkları için değerlendirme dışı bırakılmış, geriye kalan 31 anne-babanın belirtmiş olduğu gereksinimler değerlendirilmeye alınmıştır. Anne ve babaların açık uçlu soruya verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 80'de verilmiştir.

Tablo 80. Ailelerin Açık Uçlu Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı

N:31

Tablo 80'deki değerler incelendiğinde anne ve babaların açık uçlu soruya en çok daha nitelikli eğitim yönünde gereksinim ifade ettikleri görülmektedir. Bu alanda eğitim saatinin artırılması, eğitimlerin düzenli olması gibi gereksinim ifadeleri yer almaktadır. Ardından bilgi gereksinimi ifade eden yanıtlar gelmektedir. Anne-babalar; kardeş kıskançlığı, davranış bozuklukları, zihin engelli çocukları için iş imkanları ve engelli hakları gibi konularda bilgiye gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Açık uçlu soruya verilen yanıtlarda bilgi gereksiniminden sonra anne ve babaların en çok çocuklarının geleceğine yönelik endişelerini ifade ettikleri görülmektedir. Bazı anne-babalar kendileri dünyadan ayrıldıkları taktirde çocuklarının bakımını sağlayacak bakım evlerinin varlığıyla kendilerini güvende hissetmek yönünde gereksinim belirttikleri görülmüştür. Gelecek endişesinden sonra en çok ifade edilen gereksinimler birinci

bölümde maddi gereksinim alt ölçeği ifadeleriyle paralellik göstermektedir. Maddi gereksinimlerin ardından aile psikiyatristi, aile hekiminin evlere hizmet vermesi gibi gereksinimlerin ifade edildiği sağlık desteği ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Ailelerden bir kısmı da çocuklarının daha çok sosyal etkinliklere katılmasına olanak sağlayacak etkinliklere gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışmada, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin neler olduğu ve gereksinimlerin anne-baba ve çocuğa yönelik bazı değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Denence : Anne ve babaların gereksinimleri arasında anlamlı bir farklılık vardır

Araştırmanın ilk denencesi anne ve babaların gereksinimleri arasında anlamlı bir farkın olduğu yönünde kurulmuştur. Babalar her alanda annelerden fazla gereksinim belirtmişlerdir. Buna rağmen anne ve babaların AGBA alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaların birbirine oldukça yakın olduğu ve aralarında anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, Mert (1997:s. 68) anne ve baba gereksinimleri arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Evcimen ise (1996: s. 46) babaların maddi gereksinim dışında diğer alanlarda alt ölçek puan ortalamalarının annelere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte yalnız destek gereksiniminde söz konusu farklılığın anlamlı olduğu, diğer alanlarda ise anne ve baba gereksinimleri arasında anlamlı bir fark olmadığı çalışmanın sonuçları arasındadır. Bu çalışmalar araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir. Ayrıca Wang & Michaels (2009) ağır düzeyde engelli çocuğu olan Çinli ailelerin gereksinimleri ve ulaşılabilir destek kaynaklarını anlamak üzere yapmış oldukları çalışmada annelerin babalardan daha fazla gereksinim belirttiklerini fakat bu farklılığın önemsiz olduğunu ortaya koymuşlardır. Anne ve babaların gereksinimleri arasında önemli bir farkın olmadığı yönünde bu çalışmalar paralellik göstermekte ve birbirine kuvvet vermektedir. Engelli bir çocukla yaşamak ailenin bütün üyelerini hemen her yönüyle etkileyen bir tecrübedir (Nancy ve ark., 2008:s. 680). Anne ve babaların zihin engelli çocuklarıyla ilgili gereksinimleri, sağlıklı çocuklarında olduğu gibi doğrudan ya da dolaylı olarak bir diğeri kadar hissetmekte olduğu düşünülebilir. Her ne kadar ailedeki konumuna, çocukla geçirmiş olduğu zamana vb. göre aile üyelerinin zihin engelli çocuğa yönelik gereksinim alanları ve yoğunlukları değişebileceksede, ailedeki iletişim diğelerinin de bu eksiklikten haberdar olmasına ve bunu karşılanması gereken bir gereksinim olarak

hissetmesine sebep olabilecektir. Dolayısıyla anne ve babanın ortak yaşantısı olan zihin engelli çocuğa yönelik ortak gereksinimlerin olduğu ve önemli düzeyde farklılaşmadığı sonucunu normal olarak doğurduğu söylenebilir. Bununla birlikte literatürde farklı yönde sonuçlara ulaşılan çalışmaların olduğu da görülmektedir.

Bailey & Simeonsson (1988:s.126), araştırmalarında annelerin babalardan daha fazla gereksinim belirttikleri sonucuna ulaşmışlardır. Anneler, özellikle sosyal destek, bilgi ve çevreye açıklama konularında babalara göre daha fazla gereksinim belirtmişleridir.

En çok belirtilen Gereksinimler

Örnekleme dahil edilen anne ve babaların en fazla bilgi gereksinimlerini ifade ettikleri görülmüştür. Bu sonuç Türkiye ve yurt dışında yapılan benzer çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir (Sucuoğlu, 1995, Akçamete & Kargın, 1996; Mert, 1997; Öztürk, 2011; Sontag & Schacht, 1994; Reyes-Blanes, Correa ve Bailey, 1999; Wong ve ark., 2004). Zihin engelli çocuğu olan aileler özel bir durumla karşı karşıyadırlar. Çocukları yaşitlarından farklı özellikler sergilemektedir. Dolayısıyla zihin engelli çocuğu olan ailelerin bütün üyeleri kendilerini konuyla ilgili bilgi sahibi olmak istemektedirler(Harris, 2008, s. 360). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini anlamaya yönelik yapılan çalışmaların çoğunda ailelerin öncelikli olarak bilgi gereksinimlerini ifade etmeleri bu durumu doğrulamaktadır. Ayrıca, bu araştırmada zihin engelli çocuğu olan anne ve babaların % 12'sinin okur-yazar olmadığı, %63'ünün (n:443) ise ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyinin düşük olması var olan bilgi kaynaklarına ulaşmayı ve ulaşılan bilginin doğru anlaşılıp değerlendirmesini zorlaştırmaktadır. Böylece anne ve babaların bilgi gereksinimleri tam anlamıyla karşılanamamaktadır.

Ailelerin genel olarak bilgiye gereksinim duydukları görülmektedir. Fakat bilgiye gereksinim duydukları konular farklılık gösterebilmektedir. Bu çalışmada aileler en fazla çocuklarının ileride yararlanabileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç, Mert'in (1996), farklı engel grubunda çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerini belirlemeye yönelik yapmış olduğu çalışma, Bailey & Simeonsson (1988) engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Ailelerde farklı

sebeplerden dolayı ileride yararlanabilecekleri bir kuruma dair bilgi sahibi olma eğilimi görülebileceği düşünülmektedir. Bunlar; zihin engelli çocuklarının devam ettiği kurumların çocuk ve ailenin eğitimsel gereksinimlerini yeterince karşılayamaması, zihin engelli çocuğun yaşının ilerlemesiyle farklı alanlarda eğitim gereksinimlerinin ortaya çıkması aileleri söz konusu ihtiyacı karşılayacak farklı kurumlarla ilgili bilgi arayışına yönlendirdiği söylenebilir.

Sucuoğlu'nun (1995) otistik ve zihin engelli çocuğu olan anne babaların gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada anne ve babaların en fazla özürli çocuğu olan diğer aileler hakkında yazılmış kitap ve makaleleri okumak, çocuğa bir beceriyi nasıl öğretebilecekleri, davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri ve çocuğun durumu hakkında bilgi gibi konularda gereksinim ifade ettikleri görülmüştür. Akçamete ve Kargın'ın (1996) İşitme engelli çocuğu olan annelerin gereksinimlerini belirlemek üzere yaptıkları çalışmada da, annelerin en fazla çocuklarına bazı becerileri nasıl öğretecekleri konusunda bilgi gereksinimi belirttikleri görülmüştür. Aynı gereksinim bu çalışmada da ailelerin ikinci olarak en fazla belirttikleri gereksinim olarak dikkat çekmektedir.

Farklı araştırma sonuçlarının paralellik göstermesi birbirine kuvvet vermekte ve zihin engelli çocuğu olan aileler için bilgi gereksiniminin oldukça önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 2;

A. Anne ve Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulara dikkat edildiğinde anne ve babaların eğitim düzeylerine göre gereksinimlerin önemli düzeyde değişmediği görülmektedir.

Konuyla ilgili farklı araştırmalara bakıldığında Evcimen'in (1996), eğitim durumlarına göre gereksinimlerinin farklılaşmadığı sonucuna ulaştığı görülmektedir. Ayrıca Akçamete & Kargın (1996), işitme engelli çocuğu olan annelerin gereksinimlerini belirlemek üzere yaptıkları çalışmada annelerin gereksinimlerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmanın sonuçları da göz önünde

bulundurulduğunda eğitim düzeyinin genel olarak gereksinimler üzerinde çok etkili olmadığı söylenebilir. Çünkü ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik dilim ne olursa olsun zihin engelli çocuğun eğitim, bakım, sağlık gereksinimleri benzerlik göstermektedir.

Eğitim ve gelir düzeyi yüksek de olsa zihin engelli çocukların uzun süreli özel eğitim, bakım ve sağlık giderleri aile bütçesini zaman zaman zorlayabilmektedir (Girli ve ark., 1998;s.2). Ayrıca ailenin eğitim düzeyi yüksek de olsa bu özel durum karşısında eğitim düzeyi düşük bir aile kadar bilgi gereksinimi duyabilmekte olduğu söylenebilir.

B. Zihin Engelli Çocuğun Yaşına Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenciyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulara dikkat edildiğinde zihin engelli çocuğun yaşı ile ailelerin maddi gereksinimleri ve bilgi gereksinimleri arasında farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Buna karşın zihin engelli çocuğun yaşı ile ailelerin çevreye açıklama gereksinimleri, genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmüştür.

En fazla maddi gereksinim belirtenlerin 11-15 yaşlarında zihin engelli çocuğu bulunan aileler olduğu, bunu sırasıyla 0-5, 6-10, 21 ve üzeri, 16-20 yaş zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. 11-15 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan ailelerin daha fazla maddi gereksinim belirttikleri görülmektedir.

Örnekleme oluşturan 443 anne babadan yaklaşık % 75'inin orta ve hafif düzeyde zihin engelli çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Hafif düzeyde zihin engeli olan çocukların kendilerinden beklenilenlere yanıt verebilmeleri, yakın çevresi tarafından engelin anlaşılmasına yani tanının okul çağına kadar gecikmesine sebep olabilmektedir(Eripek,2003:s.157). Orta düzeyde zihin engeli olan çocuklar ise ilköğretime başlayabilseler de ikinci sınıf düzeyinden sonra ilerlemekte güçlük çekmektedirler. Genellikle yaşları ilerledikçe zihinsel, sosyal ve motor gelişim alanlarında yaşlılarıyla arasındaki mesafe açılmaktadır(Ersanlı, 2010: s. 304, Eripek, 2003: s. 158). Dolayısıyla aileler çocuklarının özel durumlarına yönelik gereksinimlerle

bu dönemde karşılaşmaktadırlar. İlk olarak bu dönemde sağlık kontrolleri ve buna bağlı yapılan zorunlu harcamaların ailelerin daha yoğun maddi gereksinim duymalarına sebep olduğu düşünülebilir. Ender ve ark. (2011) engelli çocuğu olan ailelerin stres düzeylerini ve gereksinimlerini belirlemek üzere yapmış oldukları araştırmada 6-12 yaşlarında engelli erkek çocuk sahibi, okur-yazar olmayan işsiz ailelerin diğer ailelere göre daha fazla gereksinim ifade etmeleri yönüyle benzer bir sonuç elde ettikleri görülmektedir.

Viner-Brown &K.Kim'in (2005) özel sağlık bakımı gereksinimli çocukların bakımının aile üzerine etkilerini inceledikleri çalışmalarında 0-5 yaş çocuğu olan ailelerin daha fazla maddi problemler ve işsizlik problemi belirttikleri görülmüştür. Zihin engelli çocukların uzun süreli özel eğitim, bakım ve sağlık giderlerinin aile bütçesini zaman zaman zorladığı (Girli ve ark., 1998;s.2) görülmektedir. Bu durum engelin düzeyine, ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre değişse de genel olarak aile için devamlı ve üstesinden gelmesi güç bir durum olarak değerlendirilebilir.

Zihin engelli çocuğun yaşının bilgi gereksinimini de etkilediği görülmüştür. Bulgulara göre 0-5 yaşları arası zihin engelli çocuğu bulunan ailelerin bilgi gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 11-15, 6-10, 16-20 yaş, 21 ve üzeri yaş zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Bu sonuçları destekleyen Mert'in (1997) yapmış olduğu çalışmada çocuğun yaşı azaldıkça ailelerin gereksinimlerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin zihin engelli çocuklarıyla ilgili bilgi gereksinimleri hayat boyu devam etmektedir. Bununla birlikte, engelin ilk öğrenildiği dönem karşılaşılan durumun ne olduğunu anlamak üzere oldukça önemlidir ve aileyi, karşı karşıya olduğu durumun ne ifade ettiğini anlamak üzere yoğun bir çabaya sevk eder. Dolayısıyla ailelerin çocuklarının durumlarını ilk öğrendikleri ilk çocukluk dönemlerinde bilgi gereksinimlerinin sonraki dönemlere göre daha yoğun olduğu düşünülebilir. Zamanla aileler çocuklarının durumuna yönelik genel bir fikir sahibi olmakta, konuyla ilgili bilgi gereksinimlerini bir ölçüde karşılamış olmaktadır.

Konuyla ilgili bazı çalışmalarda farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Evcimen'in çalışmasında (1996), zihin engelli çocuğun yaşının artmasıyla, ailelerin toplumsal hizmet gereksinimlerinin de arttığı, diğer gereksinim alanlarında ise çocuğun yaşının etkili bir faktör olmadığı görülmüştür.

C. Anne ve Babaların Yaşlarına Göre Aile Gereksinimleri

Araştırmanın bu denencesini test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde anne ve babaların yaşları ile AGBA toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Bu da zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimleri üzerinde anne-baba yaşının önemli bir faktör olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın bu sonucuyla paralel olarak Akçamete & Kargın (1996:s. 17), işitme engelli çocuğu olan annelerin gereksinimlerini belirlemek üzere yaptıkları çalışmada, anne yaşının gereksinimler üzerinde etkili olmadığını kaydetmişlerdir. Bir başka çalışmada Kılıç (2009), Bakım verici(anne-baba-bakıcı) yaşının yüksek olmasının ağrı, yorgunluk gibi sorunları arttırmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Anne ve babaların yaşları ne olursa olsun zihin engellilik ve sonucu olarak ortaya çıkan aile gereksinimleri süreklilik göstermektedir. Özel eğitim, bakım, sosyal destek ve benzeri her alanda zihin engelli çocuğa bağlı gereksinimler, anne ve babanın yaşının ilerlemesiyle azalmamaktadır. Bununla birlikte araştırmaya katılan anne ve babaların çevreye açıklama ve bilgi gereksinimi alt ölçeği puan ortalamalarının yaşla ters orantılı olarak arttığı görülmektedir. Başka bir deyişle daha genç aileler daha fazla çevreye açıklama ve bilgi gereksinimi belirtmişlerdir. Bu sonuç, sağlıklı bir çocuk beklentisi içindeyken zihin engelli bir çocuğu olan olmanın henüz olumsuz etkilerini üzerinden atamamış ailelerle, bu durumu daha çok kabullenmiş aileler arasındaki farkın bir göstergesi olabilir. Nitekim Mert'in (1997:s.77) çalışmasında anne babanın yaşları düştükçe gereksinimlerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Ailelerin yeni karşılaşmış oldukları engelle ilgili bilgi eksiklikleri, bilgi gereksinimini; yine konuyla ilgili tecrübesizlik ve olumsuz duygu durumlarının yakınların olası

tepkilerine yönelik bir tedirginlik vermesi çevreye açıklama gereksinimini daha çok belirtmelerine sebep olmuş olabilir. Genç anne ve babaların bilgi gereksinimini diğer anne-babalardan daha çok belirtmesi herhangi bir dayanağı olmayan yaklaşım ve söylemlerden gelen yorgunluk ve bıkkınlığın neticesi olarak bilimsel bilgiye olan gereksinimin de bir ifadesi olabilir. Bu düşüncelerle doğru orantılı olarak Maloni ve ark. (2010:s.850) yaşlı annelerin engelli çocukları için daha çok geleneksel yöntemlere gereksinim duyduklarını, genç annelerin ise daha çok tıbbi, biomedikal yaklaşımlar arayışı içerisinde olduklarını ortaya koymuştur. Bütün bunlarla birlikte farklılığın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmaması anne-baba yaşının gereksinimler üzerindeki etkisinin çok önemli düzeyde olmadığını göstermektedir.

D. Ailelerin Aylık Gelir Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi dışında ailelerin aylık gelir durumları ile gereksinimleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ailelerin yaklaşık %57'sinin 750 TL. ve altında aylık gelirin olduğu görülmektedir. Benzer şekilde bir çok çalışmada engelli çocuğu olan ailelerin düşük gelir seviyesinde olduğu görülmektedir(Karadağ, 2009:s.317; Maloni ve ark., 2010:s.851). Ayrıca ilgili denenceye yönelik bulgular, aylık geliri 750 TL'ye kadar olan ailelerin Maddi Gereksinim Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğunu, bu grubu sırasıyla 751-2000 TL., 2001 TL. ve üzeri aylık geliri olan ailelerin izlediğini göstermektedir.

Öztürk'ün (2009), engelli çocuğu olan annelerin aile yükleri ve gereksinimlerini belirlemeye yönelik yapmış olduğu araştırması, annelerin ekonomik durumlarının maddi gereksinimleri üzerinde etkili olduğu bulgusuyla bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Bu sonuca göre kötü ve orta ekonomik duruma sahip anneler, iyi ekonomik duruma sahip annelere göre daha fazla maddi gereksinim duymaktadır. Engelli çocuğu olan aileler; çocuklarının tıbbi bakım, iletişim, özel fiziki düzenlemeler ve araç gereçler gibi ihtiyaçlardan dolayı diğer ailelerin birçoğuna göre daha çok

harcamalarda bulunmak zorunda kalmaktadırlar(Harris, 2008, s. 360; Küllü, 2008, s. 16). Böyleyken bu ve benzeri bir çok araştırmada engelli çocuğu olan ailelerin gelir düzeylerinin düşük seviyede olduğu dikkat çekmektedir (Cavkaytar ve ark. 2007; Karadağ, 2009:s.317; Maloni ve ark., 2010:s.851). Normalden daha fazla gereksinim varken (Carpenter, 2000: s. 141),ortalamanın altında gelirin olması aile üzerindeki yükü artırmaktadır. Bu yükte birlikte aile düzenli ve gereksinimler için yeterli gelir arayışı içerisine girebilmektedir. Bazı aileler geçim kaynaklarını bırakıp zihin engelli çocukları için gerekli özel eğitim hizmetlerine daha rahat ulaşabilmek için şehir ve ilçe merkezlerine yerleşip buralarda yeni iş imkanları arayabilmektedirler(Wang&Michaels, 2009:s. 29). Gelir düzeyi yüksek aileler ise zihin engelli çocuğu için gerekli imkanlara daha kolay ulaşabilmekte ve bu imkanlardan gereğince yararlanabilmektedirler. Dolayısıyla bu alanda düşük gelirli aileler kadar yoğun bir yük ve gereksinim hissetmedikleri sonucuna ulaşılabilir.

Ayrıca Çevreye açıklama gereksinimi ve bilgi gereksinimi alt ölçeklerinde de 750 TL'ye kadar aylık geliri olan ailelerin puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Aileler için çocuklarının engelinin akrabalarına ve çevredekilere açıklamak genellikle duygusal bir gerilim kaynağıdır (Karadağ,2009;s.320). Zihin engelli çocukların bir kısmı fiziki görünümleri büyük çoğunluğu da davranış ve tepkileri akranlarından farklı olduğu için güçlük yaşayabilmektedirler(Taş, 2007). Bu farklılığın çevre tarafından sorgulanması veya ailenin sorgulanma ihtimalinden tedirgin olması, ailelerin çevreye açıklama gereksinimini daha fazla hissetmesine sebep olduğunu düşündürmektedir. Engele yönelik tutumun geçmişe göre daha olumlu olduğu görülmekle birlikte değıştirmesi oldukça güç olan yerleşmiş fikirlerin ve önyargıların halen var olduğu görülmektedir (Warner, 2006: s. 4).Küllü (2008:s.19) yakın çevrenin, maddi ve manevi her türlü desteği sağlamak yönünde önemli konumları olduğu halde engelin sorumlusu olarak anne ve babayı görmek gibi olumsuz tutumlar sergileyebildiklerinden söz etmektedir. Eğitim ve gelir düzeyi düşük aileler çoğunlukla çocuklarının engeline yönelik bilimsel bilgilerden yoksun olarak tahmin ve çevreden gelen tepkiler doğrultusunda fikir sahibi olmaktadır (Maloni ve ark. 2010:851). Dolayısıyla konuyla ilgili sağlıklı bilimsel bilgilere ulaşabilen gelir düzeyi yüksek ailelerden daha çok çevreye açıklama

konusunda sıkıntı yaşadıkları ve bu yönde yoğun gereksinim hissettikleri söylenebilir. Çevrelerinde yaşadıkları sorunlardan uzaklaştırmaya çalışan; alışveriş, zorunlu ziyaretler gibi durumlarda çocuklarını bırakabilecekleri biri ya da birilerine sahip olan ailelerin problemler karşısında daha iyimser yaklaşım sergilemekteyken bu tür bir sosyal destek kaynağına sahip olmayan aileler ise problemler karşısında uygun başa çıkma stratejilerini kullanma noktasında zorluk yaşamaktadırlar (Lüle, 2008).

Yukarıda tartışılanlar doğrultusunda çevreye açıklama gereksiniminin yoğun şekilde yaşanmasının, aile ve yakın çevrenin konuyla ilgili yeterince bilgi sahibi olmamasının bir ürünü olduğu söylenebilir. Aileler, böyle durumlarda kendilerini çaresiz hissetmektedirler ve uygun sosyal destek kaynaklarına sahip olmayan aileler problemler karşısında etkili başa çıkma stratejilerini kullanma konusunda zorluk yaşamaktadırlar (Lüle, 2008). Bu araştırmada tesadüfi biçimde örnekleme dahil edilen ebeveynlerin yaklaşık %75'inin okur-yazar olmayan ve ilköğretim mezunu olan anne ve babalardan oluştuğu görülmektedir. Aynı zamanda araştırmaya katılan ailelerden yarısından fazlasının 750 TL.'den az aylık geliri olması eğitim düzeyi yükseldikçe düzenli ve yüksek gelir getiren iş sahibi olma olanağının da arttığı bir göstergesi olabilir. Bu durum gelir düzeyi düşük ailelerin genel olarak eğitim düzeylerinin de ilköğretim veya daha düşük düzeyde olduğunun bir işareti olarak kabul edilebilir. Maloni ve ark. (2010:s. 851), eğitim düzeyi düştükçe ailelerin bilgiye ulaşma, ulaştığı bilgiyi anlamlandırma düzeyinin de düştüğünü ifade etmektedirler. Söz konusu zorlukları yenmek, maddi ve eğitimsel yetersizliklerinden dolayı ulaşamadıkları bilgiyi elde etmek ailelerin ciddi bir gereksinimi ve çalışmanın önemli bir sonucu olarak kendisini gösteriyor.

E. Zihin Engelli Çocuğun Cinsiyetine Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenciyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde zihin engelli çocuğu erkek olan ailelerin AGBA puan ortalamalarının zihin engelli çocuğu kız olan ailelere göre daha yüksek olduğu halde söz konusu farkın anlamsız olduğu görülmektedir.

Zihin engelli erkek ve kız çocuğu olan ailelerin AGBA'dan aldıkları puan ortalamalarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Genel olarak aile gereksinimlerinin zihin engelli çocuğun cinsiyetinden önemli düzeyde etkilenmediği anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili araştırmanın bulgusunu destekleyen farklı araştırmalar vardır (Bailey & Simeonsson, 1988; Sucuoğlu, 1995; Mert, 1997:s.77; Evcimen, 1996: s. 122). Zihin engelli çocuğun cinsiyeti ne olursa olsun ailenin bir üyesidir ve gereksinimlerinin karşılanması aile için bir sorumluluktur. Bununla birlikte AGBA'nın değerlendirdiği genel gereksinim alanlarının cinsiyete yönelik farklılıkları değerlendirecek maddeleri içermediği söylenebilir. Genel olarak zihin engelli çocukların maddi, çevreye açıklama, bilgi, genel destek ve toplumsal hizmet alanlarında gereksinimleri farklılık göstermemektedir. Küllü (2008:s.65) çalışmasında, engelli çocuğun cinsiyetinin anne ve babada depresif belirti görülme oranına etkisinin olmadığı sonucuna varmıştır. Engelli çocuğun cinsiyetinden çok engelinin getirmiş olduğu sorumlulukların ailenin maddi ve duygusal gereksinimleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

İstatistiksel olarak anlamsız olmakla birlikte erkek çocuğu olan ailelerin AGBA'nın dört alt ölçeğinden almış oldukları ortalama puanların kız çocuğu olan ailelere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Wang&Michaels (2009), Çin'de yapmış oldukları araştırmada yakın çevrenin; aile üzerinde, engelli erkek çocuk için hizmetlerden yararlanmaya yönelik engelli kız çocuğunda olduğundan daha çok baskı oluşturduklarını belirtmektedirler. Türkiye'de de benzer yaklaşımların aileler üzerinde anlamlı farklılık oluşturmayacak düzeyde bir eğilim olarak kendisini gösterdiği düşünülebilir.

F. Ailede İkinci Engelli Çocuk Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde engelli ikinci çocuğu olan ailelerin AGBA puan ortalamalarının engelli ikinci çocuğu olmayan ailelere göre daha yüksek olduğu halde söz konusu farkların anlamsız olduğu görülmektedir.

İlgili denenceye yönelik az sayıda araştırma bulgusuna rastlanmıştır. Bu araştırmada engelli çocuğun aileye getirdiği farklı sorumluluk ve gereksinimlerin ikinci bir engelli çocukla olağan olarak artacağı düşünülmüş ve denence bu yönde kurulmuştur. AGBA alt ölçeklerinden alınan puan ortalamaları arasındaki farklar denenceyi doğrularken, söz konusu farkların önem düzeyi sonucun düşünülenden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Kılıç'ın (2009) yaptığı çalışma sonucu itibariyle bu araştırmanın ilgili bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Çalışmada, evde bakıma muhtaç başka bir birey bulunmasının bakım vericinin ağrı, yorgunluk gibi sorunlarını arttırmadığı görülmüştür. Farklı olarak Evcimen (1996:s.95) zihin engelli çocuk dışında engelli çocuğu olan ailelerin bilgi gereksinimi dışında diğer gereksinim alanlarında daha fazla gereksinim belirttiklerini ortaya koymuştur.

Zihin engelli çocuğun bakım gereksinimleri, eğitimi, giderek artan maddi gereksinimleri, engele ilişkin toplumsal tutum ve yargılar ile çocuğun şimdiki ve gelecekteki durumuna ilişkin belirsizlikler, aile için stres kaynaklarıdır(Dereli & Okur, 2008; Turan, 2009). İkinci bir engelli çocuğu olan ailelerin bahsi geçen stres kaynaklarıyla ikinci kez ama daha tecrübeli olarak karşı karşıya kalmaları söz konusudur. Bu durumda ikinci kez benzer zorluklarla karşı karşıya olmaları ve diğer engelli çocuklarından dolayı da özel ihtiyaçlarının olması daha fazla gereksinim belirtmelerine sebep olmuş olabilir. Bir taraftan engele yönelik edinilmiş bilgilerinin olması, gerekli hizmetlere nasıl ulaşılacağı ve bunlardan nasıl yararlanılacağı hakkında donanımın olması gibi nedenlerden dolayı gereksinimlerin bir engelli çocuğu olan anne ve babalara göre önemli düzeyde farklılık göstermemesine sebep olduğu söylenebilir.

G. Çocuk Sayısına Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulara dikkat edildiğinde AGBA'dan elde edilen toplam puanların çocuk sayısına göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Alt boyutlar dikkate alınarak yapılan değerlendirmede genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi dışında diğer gereksinim

alanlarında ailedeki çocuk sayısının gereksinimler üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

1 çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla 2, 3, 5 ve daha fazla ve 4 çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. 5 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin ilgili alt ölçek puan ortalamaları 4 çocuğu olan ailelerin puan ortalamalarından yüksek olmakla birlikte farkın oldukça az olduğu görülmektedir. Duncan testi sonucunda da yalnızca 1 çocuğu bulunan aileler ile 3, 4, 5 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği puan ortalamaları aralarındaki farkların anlamlı olduğunun saptanması zihin engelli çocuğu olan ailelerde çocuk sayısı arttıkça genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimlerinin azaldığını göstermektedir.

Genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi; resmi kurum ve kuruluşlardaki uzmanların yanı sıra, engelli çocuk aileleriyle bir araya gelme, uzmanlarla görüşme, eş, arkadaş, akraba ve komşuların ve din görevlilerinin desteklerinden yararlanmayı ifade etmektedir(Bailey & Simeonsson, 1988, s. 119).Araştırma sonucunda tek çocuğu bulunan yani yalnızca zihin engelli çocuğu olan ailelerin genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimlerinin diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmüştür.

Aileler ilk ve tek çocuklarının zihin engeli olmasıyla duygusal ve sosyal olarak farklı süreçleri içeren bir maratonun içerisine girmektedirler. Bu zorlu süreçte zihin engelli çocukları için gerekli hizmetleri sağlamak adına oldukça yoğun çaba sarf ederler (Vicky, Brown, 1995:s. 26). Çoğunlukla nereden, hangi hizmetlerden nasıl yararlanacakları konusunda bir karmaşa içerisindedirler. Dolayısıyla bu aşamada en yoğun şekilde desteğe gereksinim hissettikleri söylenebilir. Genel olarak çevrenin desteği toplumsal hizmetlere ulaşmak için bir köprü vazifesi görebilecek önem taşımaktadır. Ayrıca ailenin karmaşası içerisinde duygusal çaresizliği için de bir destek sistemi olarak yakın çevre önem arz etmektedir.

Ailenin yalnızca mevcut sosyal hizmetler hakkında bilgi sahibi olması yeterli olmayabilmektedir. Onlar aynı zamanda bu hizmetlere ulaşabilmek için de yardıma

gereksinim duymaktadır(Bailey & Simeonsson, 1988, s. 119) Aileler, büyük çoğunlukla ihtiyaçları olan hizmetlere ulaşmak için oldukça karışık bir yol izlemek zorunda kalırlar (Buran,Sawin, Grayson&Criss,2008;s.91, Farmer, Marien, Clark, Sherman, Selva,2004:s. 361). Dolayısıyla ailelerin var olan hizmetlere ulaşmak için gerekli yolları öğrenmesi önemli bir gereksinimdir.

Birden çok çocuğu olan aileler, ilk çocukları sağlıklı bile olsa çeşitli kurum ve kuruluşlardan nasıl yararlanmaları gerektiği hakkında bilgi ve tecrübe kazanmaktadırlar. Bu süreç içerisinde gerekli hizmetlere nasıl ulaşacağını öğrenme konusunda da tecrübe kazanmaktadırlar. İlk çocuğu olan ailelerin ise bu konularda daha çok tecrübesiz oldukları söylenebilir. Bu doğrultuda çocuk sayısı azaldıkça genel destek ve toplumsal hizmet gereksiniminin arttığı söylenebilir. Evcimen (1996:s.88) engelli çocuk dışındaki çocuk sayısının ailenin gereksinimleri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Gereksinim alanların çoğunda çocuk sayısının aile gereksinimler üzerinde önemli düzeyde etkili olmadığı anlaşılmaktadır.

H. Eşlerde Engel Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde zihin engelli çocuğu olan anne ve babalardan eşlerinde engel bulunanların AGBA puan ortalamaları eşlerinde engel bulunmayan anne ve babalardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Her ne kadar aritmetik ortalamalar arasında farklılık görülsede t-testi analiz sonuçları farklılıkların anlamlı olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla zihin engelli çocuğu olan anne ve babalarda eşlerde engel olup olmaması, ailelerin gereksinimlerini önemli düzeyde etkileyen bir unsur olmadığı görülmektedir.

Konuyla ilgili eşlerin engel durumuna yer verilen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Eşlerinde engel olan ailelerin maddi gereksinim ve çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olması, anne ya da babada var olan engelin iş gücünü olumsuz yönde etkilemesiyle gelir düzeyi düşük iş imkanlarına sahip olmalarının bir sonucu olarak maddi gereksinimlerinin diğer ailelere göre daha çok olabileceğini düşündürmektedir. Buna ek olarak aile için iki engelli bireyin gereksinimleri, masrafları olduğu için aileler daha fazla maddi gereksinim içerisinde

olabilirler. Ayrıca, bir engelli birey varken ikinci olarak zihin engelli çocuğun katılımı, durumla ilgili çevrenin merak sorularına, akraba evliliği ve benzeri olası nedenleri sorgulamasına sebep olabilir. Bu da ailenin çevreye açıklama konusunda daha fazla sıkıntı yaşamasına gerekçe olabilir. Bunlarla birlikte eşlerinde engel olan ve olmayan ailelerin AGBA alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Toplumda aile olmanın farklı alanlardaki sorumluluklarını taşıyabilecek ölçüde sağlıklı kimselerin evlenebildiği dikkate alınırsa eşlerde var olan engellerin ağır ve çok ağır düzeylerde olmadığı söylenebilir. Bu durum sağlıklı bireylere ek olarak önemli gereksinimleri olmadığını göstergesi olabilir ve söz konusu etkilerin önemli ölçüde azalmasına sebep olarak gösterilebilir.

İ. Yakın Akrabalarda Başka Engelli Birey Olup Olmama Durumuna Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde zihin engelli çocuğu olan anne ve babalardan yakın akrabalarında başka engelli birey bulunmayanların AGBA toplam puan ortalamaları yakın akrabalarında başka engelli birey bulunan anne ve babalardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan t-testi sonucunda farklılığın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür.

Evcimen (1996:s.102) yakın çevrede başka engelli birey olmamasının aile gereksinimleri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Türk toplumunda geniş aile tipinden çekirdek aile tipine ciddi bir dönüş oluşu, yakın akrabalarla iletişimin sınırlı kalmasına sebep olabilmektedir. Yoğun çalışma hayatları ve çocuğun engeline yönelik ve ailenin genel gereksinimleri karşılama çabası içerisindeyken yakın akrabaların engelli olması ve bundan kaynaklanan gereksinimlerin aileleri özellikle etkilemediği düşünülebilir.

J.Zihin Engelinin Düzeyine Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek amacıyla yapılan istatistiksel analizlerin sonuçları, çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin AGBA puan ortalamalarının diğer ailelere göre daha yüksek olduğu, bunu sırasıyla orta, hafif ve ağır düzey zihin engelli çocuğu olan ailelerin izlediği görülmektedir. Alt boyutlar dikkate alınarak yapılan değerlendirme ise, çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin dört alt ölçekten aldıkları puan ortalamalarının diğer ailelerin alt ölçeklerden aldıkları puan

ortalamalarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bilgi gereksinimi dışında AGBA'nın değerlendirdiği diğer üç gereksinim alanı olan maddi gereksinim, çevreye açıklama gereksinimi, genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimlerinin çocuğun zihin engelinin düzeyine göre farklılaştığı anlaşılmaktadır.

Benzer olarak Farmer ve arkadaşları (2004:s. 362), engel düzeyi arttıkça gereksinimlerin de arttığını saptamışlardır. Farklı çalışmalarda da zihin engeli düzeyinin, ailenin psiko-sosyal durumuna etki edebilecek sebepler arasında yer aldığı görülmektedir (Reichman ve ark., 2008, Cavkaytar, 2010: s.23, Lüle, 2008: s.29).

Çok ağır düzeyde zihin engeli olan çocukların genel olarak yürüme, konuşma, kendi kendine beslenme, temizlik gibi ihtiyaçları kendi başlarına gidermeleri olanaksızdır. Çoğunlukla zihin engellerinin yanı sıra farklı engellerinin de bulunması nedeniyle bütünüyle gözetimi gerektiren ömür boyu bakıma gereksinim duyarlar (Ersanlı, 2010:s.304, Eripek, 2003:s.158; Şafak,2012:s.37; Özsüer,2011:s.86; Karatepe,1986:s.16). Halbuki hafif düzeyde zihin engeli olan çocuklar; iletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal etkileşim, toplum içinde yaşayabilme, kendini yönlendirme, sağlık ve emniyeti gözetebilme, okula ilişkin akademik beceriler, boş vakitlerini değerlendirme, iş becerileri gibi özellikler açısından yaşlılarına oldukça yakın özellikler göstermektedirler(Eripek, 2003 :s. 157; Şafak, 2012: s.37). Aradaki bu farklılığın aileler üzerindeki yük ve gereksinimler hakkında belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler, yürüme, konuşma, kendi kendine beslenme, temizlik gibi ihtiyaçları kendi başlarına karşılayamayan çocukları için tekerlekli sandalye, çeşitli destek araç gereçleri almak zorunda olacakları için diğer ailelere göre daha çok maddi gereksinim belirtmiş olabilirler. Ayrıca bu tarz çocuklar tamamen bakıma muhtaç oldukları için aileler bir bakıcıdan yardım almak durumunda kalabilirler. Bu da aileler için maddi anlamda zorlayıcı bir yük olabilir.

Hafif düzeyde zihin engelli bir çocuk akranlarından çok farklı özelliklere sahip olmadığı için ailelerin çocuklarının engel durumunu başkalarına açıklayabilmesi ve çevresinde durumlarını anlayabilecek, kendileriyle empati kurabilecek kimseler bulması çok zor olmayabilir. Oysa ağır veya çok ağır düzeyde zihin engeli olan bir çocuğu olan olmanın nasıl bir duygu olduğunu anlatmak da, bu duyguyu anlayacak düzeyde empati

kurabilecek bireyleri bulmak da her zaman için mümkün olmayabilir ve aileleri zor durumda bırakabilir. Bunun bir sonucu olarak ağır ve çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin çevreye açıklama gereksinimlerinin daha yoğun olduğu söylenebilir.

Türkiye’de toplumsal hizmetlerin evlere ulaşması konusunda yeni çalışmalar olsa da henüz oldukça yeterli düzeyde değildir. Bir çok zaman hizmet sağlanan kuruma ulaşıldığı zaman bile süreç ve şartların işleyişi talep edilen hizmete ulaşmayı zorlaştırabilmektedir. Ağır ve çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler için ise hizmet veren kurumlara ulaşmak ve gerekli süreçleri takip etmek oldukça zor olabilmektedir. Bu durum resmi kurumların ve çevrenin desteğini gerektirmektedir. Çalışmada bir çok ailenin eğitim düzeyi düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda gerekli desteği sağlamak çoğunlukla mümkün olmayabilir. Dolayısıyla toplumsal hizmetlere ulaşmak ve gerekli işleyişi sağlamak ağır ve çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler için diğeri ailelere göre daha yoğun bir gereksinim olmaktadır.

Günümüzde bilginin ulaşılabilirliği oldukça artmış durumdadır. Engelin düzeyi ne olursa olsun gerekli bilgileri sağlamak için çok çeşitli araç ve araçlar vardır. Aile hangi konuyla ilgili bilgi edinmesi gerektiğini bildikten sonra bilgiye ulaşmak ve onu elde etmek için büyük farklılıklar söz konusu değildir. Hafif düzeyde ya da ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan aileler benzer şekilde çocuklarının durumlarına yönelik bilgileri elde edebilmektedirler. Bu durum hafif ve çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin birbirinden önemli düzeyde farklılaşmamasının sebebi olabilir.

Farklı olarak Buran ve ark. (2004:s.362), süregelen sağlık problemlili çocuğu olan ailelerin karşılanmayan gereksinimlerini belirlemek üzere yapmış oldukları çalışmada çocuğun sağlık durumunun günlük düzeyinin ailelerin bilgi gereksinimleri üzerinde etkili olduğu, başka gereksinim alanlarında ise etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Buran ve arkadaşları çalışmalarında Aile Gereksinimleri Değerlendirme Aracı (FNAT) adında farklı bir ölçme aracı kullanmışlardır. Ölçeğin maddeleri ve hizmet, bilgi, bakım engelleri olmak üzere üç alt ölçeği bu çalışmada kullanılan AGBA’dan farklılık göstermektedir. Ayrıca bu çalışmada zihin engelli Buran ve arkadaşlarının çalışmasında ise süregelen sağlık problemlili çocuğu olan aileler üzerinde çalışılmıştır. Bu durum farklı sonuçlar elde edilmesinde etkili olmuş olabilir.

Akçamete & Kargın (1996:s. 18), çocuğun işitme engeli derecesinin annelerin gereksinimlerini farklılaştırmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Çok ağır düzeyde işitme kaybı olan çocuklar ile çok ağır düzeyde zihin engelli çocuklar arasında belirgin farklar söz konusudur. Tamamen işitme kaybı yaşayan bir çocuk çok zeki olabilir, zaman içerisinde belli yöntemlerle iletişim sağlayabilir ve bazı yönleriyle akranlarından dikkat çekici üstünlükleri olabilir. Böyleyken çok ağır düzeyde zihin engelli çocuklar akranlarının sahip olduğu bir çok önemli yeterlilikten yoksundurlar. Dolayısıyla iki engel türünün özelliklerinin farklılaşması, iki çalışmanın sonuçlarının da farklılaşmasına yol açmış olabilir.

K. Annelerin Çocuğun Engeline Yönelik Eğitime Katılım Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde çocuğun engeline yönelik eğitime katılan ve katılmayan annelerin gereksinimleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Maloni ve arkadaşları, (2010:s.851) annelerin; çocuklarının engeli, gelişimi, engelin sebepleri gibi konularda etkili eğitim aldıkları takdirde çocuklarının gelişimine ve geleceğe yönelik daha gerçekçi, işlevsel hedefler belirleyebildiklerini ifade etmektedirler. Literatürde yer alan benzer bilgiler aile eğitiminin gereksinimler üzerinde etkili olabileceği beklentisi oluşturmuş ve ilgili denence bu yönde kurulmuştur. Buna rağmen araştırma bulgularının ilgili denenceyi destekler nitelikte olmadığı görülmektedir.

Mert (1997:s. 78), çalışmasında çocuğun engeline yönelik bilgi alıp almamanın ailenin gereksinimleri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer olarak Akçamete & Kargın (1996:s.17), annelerin; çocuklarının engeline yönelik aile eğitimine katılma durumlarının gereksinimleri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar çocuğun engeliyle ilgili bilgi sahibi olmanın gereksinimleri önemli düzeyde etkilemediğini göstermektedir.

Annelerin büyük çoğunluğu herhangi bir aile eğitimine katılmamıştır. Bununla birlikte aile eğitimine katılanlar da ancak birkaç kez katılmışlardır. Ayrıca ilgili denenceye yönelik sonuçlar, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri tarafından verilen aile

eğitimlerinin yeterince düzenli ve verimli olmadığını da düşündürmektedir. Dolayısıyla, kurumlar ve aileler bazında gerekli ilginin gösterilmemesi sonucunda gereksinimleri etkileyecek düzeyde edinim gerçekleşmemiş olabilir.

L. Babaların çocuğun engeline yönelik eğitime katılım durumlarına Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde çocuğun engeline yönelik eğitime katılan ve katılmayan babaların gereksinimleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Aile eğitimine katılan babaların maddi gereksinimlerinin katılmayan babalara göre farklılık göstermediği saptanmıştır. Maddi gereksinimlerin sahip olunan bilgiyle çok ilgisi olmadığı açık gibidir. Hatta bazen daha fazla bilgi sahibi olmanın yeni eğitim ve araç-gereçlerden haberdar olma yoluyla farklı maddi giderlere sebep olabileceği de düşünülebilir. Bir yandan bu çalışmada 443 aileden ancak % 5'inin aile eğitimine katıldığı, katılan 23 ailenin ise % 48'inin yalnızca birkaç kez böyle bir eğitimden yararlandığı görülmüştür. Dolayısıyla ancak 12 ailenin nitelikli aile eğitimine katılmış olduğundan söz edilebilir. Bu durum farkın önemsiz çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Mert'in çalışmasında ailelerin en önemli bilgi kaynağı olarak doktorları gösterdikleri görülmüştür. Bu çalışmada ise anne ve babaların yarısından fazlasının çocuğun engeline yönelik bilgi kaynağının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri olduğu görülmüştür. Mert'in çalışması 1997 yılında yapılmıştır. Aradan geçen 15 yıllık süre içerisinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin işleyişlerinde önemli değişiklikler olmuş, periyodik olarak aile eğitimi yapılması gibi zorunluluklar ve konuyla ilgili denetimler artırılmıştır. Dolayısıyla günümüzde çocuğu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden anne-babalar için aile eğitimi ihtiyacını bu kurumlar karşılamak durumundadırlar. Her ne kadar aile eğitimi alan ailelerin çoğunluğu bu merkezlerden eğitim almışlarsa da, ailelerin çok büyük bir kısmının çocuğun engeline yönelik herhangi bir eğitim almamış olması özel eğitim merkezlerinin konuyla ilgili çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığını bir göstergesi olabilir.

M. Anne ve Babaların Duygu Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri

Bu denenceyi test etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde araştırmaya katılan 441 anne-babadan, %59'unun kaygılı, %24'ünün huzursuz,%17'sinin ise rahat duygu durumu içerisinde oldukları, ayrıca anne ve babaların duygu durumlarına göre gereksinimlerinin farklılaştığı görülmektedir. Anne ve babaların dört alt ölçekten aldıkları puan ortalamaları duygu durumlarına göre farklılaşmaktadır. Kendilerini rahat hisseden anne ve babaların AGBA'nın değerlendirdiği dört gereksinim alanında kaygılı ve huzursuz hisseden anne ve babalara göre daha az gereksinim belirttikleri görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusu ilgili denenceyi destekler niteliktedir.

Zihin engelli çocuklarının akranlarından farklı olması, bağımlılık düzeyi ve engelin devamlılığı ebeveynlerde yetersizlik duygusuna, bakım için ayrılan zaman iş yükü artışına, ve sosyal yaşantılarının kısıtlanmasına, ağrı ve yorgunluk gibi fiziksel sorunlar yaşam kalitelerinin düşmesine neden olabilmektedir(Aktaş, 2010:s. 67). Aktaş'ın çalışmasında ayrıca ebeveynlerin bir çoğunun çocuğunu kaybetmekten korktuğu ve kaygı yaşadığı belirtilmiştir.

Küllü (2008), engelli çocuğu olan ebeveynlerin depresyon durumlarını değerlendirmek üzere yaptığı çalışmada engelli çocuğu olan ebeveynlerin yaklaşık üçte birinde orta ya da şiddetli depresif belirtiler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kılıç'ın çalışmasında (2009:s.85), fiziksel engelli çocuk bakım vericilerinin (anne-baba-bakıcı) % 62.1'inin tedavi gerektiren ruhsal rahatsızlık belirtileri gösterdikleri ortaya konmuştur. Annelerin % 68.4'ü çocuğunun geleceği ile ilgili kaygı yaşamakta olduğu da çalışmanın sonuçları arasındadır. Danseco (1997:s. 268), annelerin özellikle engelli çocukların akademik gelişimleri için endişelendiğini ifade etmektedir. Duman'ın çalışmasında (1995:s.198), çocuklarının sürekli bakıma muhtaç olması ve yaşından bekleneni tam olarak vermemesinin anne babaların kaygısının artmasına neden olduğu saptanmıştır.

Kaygıyla gereksinim arasında yoğun bir ilişki vardır. Doyurulmayan gereksinimler bireyde kaygıya neden olduğu gibi (Güngör, 2008:s.11) kaygılar da giderilmesi zamanla birey için gereksinim halini alan bir duygudur. Dolayısıyla bu çalışmada ailelerin %

59'unun kendilerini kaygılı olarak ifade etmeleri doyurulmayan gereksinimlerin bir sonucu olabilir. Diğer yandan çocuklarının durumuyla ilgili maddi harcamaların çok olması birçoğu düşük düzeyde gelire sahip aileler için kaygı sebebi olup bu konuda daha fazla gereksinim belirtmelerine sebep olmuş olabilir. Benzer olarak Duman, (1995:s.200) düşük gelir düzeyinin zihin engelli çocuğu olan ailelerde çeşitli konularda kaygının artmasına neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Benzer sosyo-ekonomik şartlara sahip aileler için bile kaygının daha fazla gereksinim duymaya yönlendiren bir duygu olduğu söylenebilir. Farmer ve arkadaşlarının çalışmasında (2004:s.363) üzerinde daha fazla yük olduğunu ve çok zorlandığını hisseden annelerin bu tür duyguların olumsuz etkileriyle gereksinim duyduğu destek ve hizmetlere ulaşma gücünü kendinde bulamadığı görülmüştür. Benzer olarak Huang ve arkadaşları, (2009:s.1218) gereksinim duyulan destek ve hizmetlere ulaşamamanın aile ve çocuk için olumsuz duyguları tetikleyen bir etken olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kaygılı ve huzursuz duygu durumlarına sahip olan ailelerin bu güçsüzlük duygusunun da sonucu olarak kendisini rahat hisseden ailelere göre gereksinimlerini karşılama konusunda daha pasif kaldıkları düşünülebilir. Bu da gereksinimlerin karşılanmadan devam edegelmesine sebep olabilir.

Huang ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışma; (2009:s.1218) annelerin, çocuklarının engelini fark ettikleri zaman derin bir umutsuzluk ve olumsuz duygu durumu içerisine girdikleri sonucunu ortaya koymaktadır. Ailelerin içinde buldukları olumsuz duygular, anne ve babalar için huzursuzluk sebebidir. Bu durum kaygılı ve huzursuz anne-babaların rahat anne-babalara göre genel desteğe daha çok gereksinim duymaları ve çocuğun engelini çevreye açıklama konusunda daha çok zorluk çekmelerine sebep olabilir. Bu zorluk ise ailenin söz konusu alanlarda daha yoğun gereksinim belirtmelerine sebep olarak gösterilebilir. Ayrıca Kim ve arkadaşları, (2007:s. 259), anne ve babaların çocukların engelini algılayışının, geleceğe olumlu ya da olumsuz bakışın büyük ölçüde kendi anne ve babalarından etkilenmekte olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır. Yakın çevrede böyle olumsuz bir tutumun olması; ailenin kaygısının artmasının, gerekli destek gereksiniminin karşılanmamasının ve çevreye açıklama konusunda daha çok gereksinim belirtmelerinin bir sebebi olabilir.

Açık Uçlu Soruya Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi

Anne ve babaların açık uçlu soruya en çok daha nitelikli eğitim yönünde gereksinim ifade ettikleri görülmektedir. Bu alanda eğitim saatinin artırılması, eğitimlerin düzenli olması gibi gereksinim ifadeleri yer almaktadır. Ardından bilgi gereksinimi ifade eden yanıtlar gelmektedir. Anne-babalar; kardeş kıskançlığı, davranış bozuklukları, zihin engelli çocukları için iş imkanları ve engelli hakları gibi konularda bilgiye gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Açık uçlu soruya verilen yanıtlarda bilgi gereksiniminden sonra anne ve babaların en çok çocuklarının geleceğine yönelik endişelerini ifade ettikleri görülmektedir. Bazı anne-babaların kendileri dünyadan ayrıldıkları takdirde çocuklarının bakımını sağlayacak bakım evlerinin varlığıyla kendilerini güvende hissetmek yönünde gereksinim belirttikleri görülmüştür. Gelecek endişesinden sonra en çok ifade edilen gereksinimler birinci bölümde maddi gereksinim alt ölçeği ifadeleriyle paralellik göstermektedir. Maddi gereksinimlerin ardından aile psikiyatristi, aile hekiminin evlere hizmet vermesi gibi gereksinimlerin ifade edildiği sağlık desteği ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Ailelerden bir kısmı da çocuklarının daha çok sosyal etkinliklere katılmasına olanak sağlayacak organizasyonlara gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir.

Akçamete & Kargın'ın (1996:s. 18), çalışmasında da açık uçlu sorunun katılımcıların büyük çoğu tarafından doldurulmadığı görülmüştür. Bu ölçme aracının ailelerin gereksinimleri tanımlama yeterliliğinin bir sonucu olabilir. Ailelerin ifade ettikleri gereksinimler, genel olarak ölçekte yer alan maddelerle benzerlik göstermektedir. AGBA'nın ikinci bölümü olan açık uçlu soruya cevap veren ailelerden büyük çoğunluğunun nitelikli eğitim arayışı içerisinde oldukları görülmektedir. Eğitim saatlerinin artırılması talepleri de dikkat çekmektedir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde özel eğitim uzmanları yerine sertifikalı öğreticilerin tercih edilmesinin eğitim kalitesine olumsuz yönde yansıdığı söylenebilir. Ayrıca birçok kurumun özel eğitim alanındaki bilimsel gelişmeleri takip etmeksizin hizmet vermeye devam etmesi zihin engelli çocuk ve ailenin eğitim gereksinimlerinin karşılanmasındaki yetersizliğin önemli bir sebebi olabilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

1. AGBA'nın değerlendirdiği gereksinim alanlarında babaların annelere göre daha fazla gereksinim belirttiği fakat söz konusu farklılıkların anlamlı olmadığı saptanmıştır. Anne ve babaların en fazla bilgi gereksinimlerini ifade ettikleri, en çok çocuklarının ileride yararlanabileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duydukları görülmüştür.
2. Anne ve baba eğitim düzeylerinin aile gereksinimlerini önemli düzeyde etkilemediği görülmüştür.
3. 11-15 yaşlarında zihin engelli çocuğu olan ailelerin daha fazla maddi gereksinim belirttikleri görülmüştür. 0-5 yaşları arası zihin engelli çocuğu bulunan ailelerin diğer ailelere göre daha fazla bilgi gereksinimi ifade ettikleri, çocuğun yaşı arttıkça ailenin bilgiye daha az gereksinim duyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın zihin engelli çocuğun yaşının ailelerin çevreye açıklama gereksinimleri, genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimleri üzerinde etkili olmadığı görülmüştür.
4. Anne-baba yaşının ailelerin gereksinimleri üzerinde önemli bir faktör olmadığı saptanmıştır.
5. Aylık geliri 750 TL'ye kadar olan ailelerin diğer aileler göre daha çok maddi gereksinim, çevreye açıklama ve bilgi gereksinimi belirttikleri, gelir düzeyi yükseldikçe ailelerin daha az gereksinim ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca gelir düzeyinin genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
6. Zihin engelli çocuğu erkek olan ailelerin AGBA'nın değerlendirdiği gereksinim alanlarında zihin engelli çocuğu kız olan ailelere göre daha çok gereksinim ifade ettikleri fakat söz konusu farklılıkların önemsiz düzeyde olduğu saptanmıştır.
7. Engelli ikinci çocuğu olan ailelerin AGBA'nın değerlendirdiği gereksinim alanlarında engelli ikinci çocuğu olmayan ailelere göre daha çok gereksinim ifade ettikleri fakat söz konusu farklılıkların önemsiz düzeyde olduğu görülmüştür.

8. Zihin engelli çocuğu olan ailelerde çocuk sayısı arttıkkça genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimlerinin azaldığı görölmüştür. Genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi dışında diğer gereksinim alanlarında ailedeki çocuk sayısının gereksinimler üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.
9. Zihin engelli çocuğu olan anne ve babalarda eşlerde engel olup olmama durumunun, ailelerin gereksinimlerini önemli düzeyde etkileyen bir faktör olmadığı görölmüştür.
10. Yakın akrabalarda başka engelli birey olup olmama durumunun, ailelerin gereksinimleri üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı görölmüştür.
11. Çok ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olan ailelerin bilgi gereksinimi dışında diğer gereksinim alanlarında diğer ailelere göre daha fazla gereksinim belirttikleri görölmüştür. Zihin engel düzeyi arttıkkça, ailelerin maddi gereksinim, çevreye açıklama, genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimlerinin arttığı saptanmıştır. Bilgi gereksiniminin ise zihin engelinin düzeyinden önemli ölçüde etkilenmediği görölmüştür.
12. Çocuğun engeline yönelik eğitime katılan ve katılmayan anne-babaların gereksinimleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görölmüştür. Aile eğitimine katılım durumlarının aile gereksinimleri üzerinde önemli bir etken olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
13. Kendilerini rahat hisseden anne ve babaların AGBA'nın değerlendirdiği dört gereksinim alanında kaygılı ve huzursuz hisseden anne ve babalara göre daha az gereksinim belirttikleri görölmüştür. Anne-babaların duygu durumlarının ailenin gereksinimleri üzerinde etkili olduğu anlaşılmıştır.

Öneriler

Araştırmaya İlişkin uygulama süreci, literatür araştırması, bulgular ve sonuçlara dayanılarak; uygulamaya ve araştırmaya dönük aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1. Ailelerin en çok bilgi gereksinimi belirttikleri, bununla birlikte çok az kısmının aile eğitimlerinden yararlandığı görülmüştür. Televizyon ve radyo gibi herkesin her an ulaşabileceği araçların özel eğitime yönelik programların hazırlanması, henüz engeli kabullenememiş, utandığından dolayı eğitimlere katılmayan veya imkanı olmayan aileler için önemli bir bilgi kaynağı olabilir. Ayrıca bu tarz programlar engelli çocuğu olmayan toplumun bu konuda hassasiyet kazanması ve bilinçlenmesi için de yararlı olabilir.
2. Bu araştırmada ve diğer birçok çalışmada engelli çocuk ailelerin gelir düzeylerinin genellikle düşük olduğu görülmektedir. Bu bağlamda engelli çocuğu olan ailelere, özel durumları da göz önünde bulundurularak çalışma saatlerinin ve maaşlarının ayarlanmasına yönelik iş istihdamı için gerekli yasal düzenlemelere gidilmelidir.
3. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ailelerin aile eğitimlerine katılabilmeleri için gereken çabayı göstermeleri, ayrıca ev ziyaretleri ile ailenin bu eksikliğini gidermek için çalışmalarda bulunmaları önerilebilir.
4. Ailelerin duygu durumlarının gereksinimleri üzerinde etkili olduğundan yola çıkılarak, özellikle engelli çocuğu olan aileler için aile hekimliği gibi bir aile psikolojik danışmanlığı sisteminin oluşturulması önerilebilir.

Araştırmacılara Öneriler

1. Aile gereksinimlerini karşılamak üzere özel ve devlet kanalıyla yapılan girişimlerin ne kadar etkili olduğunu anlamak üzere nitel ve nicel çalışmalar yapılabilir.
2. Özel eğitime yönelik hizmet sunan kurum çalışanları bakış açılarından ailelerin gereksinimlerinin neler olduğu ailelerin kendi ifadeleriyle karşılaştırılarak benzerlik gösteren ve ayrılan noktalar ortaya konabilir.

3. Ailelerin gereksinimlerinin kaynaklarını ve yoğunluğunu derinlemesine incelemeye olanak verecek nitel araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G., & Kargın , T. (1996). İşitme Engelli Çocuğu olan Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Özel Eğilim Dergisi*, 2(2), 7 -24.
- Akkök, F., Aşkar, P., & Karancı, A. N. (1992). Özürlü Bir Çocuğu olan Anne Babalardaki Stresin Yordanması. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(2), 8-12.
- Akoğlu, G. (2011). Ailelerde İlişki Temelli Ekip Oluşturma. V. F. Howard, B. Williams, C. E. Lepper, & G. Akçamete (Dü.) içinde, *Özel Gereksinimi Olan Küçük Çocuklar* (G. Akçamete, Çev., s. 51-99). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aktaş, E. (2010). *Fiziksel Engelli Çocuk ve Ailesinin Evde Bakım Gereksinimine Işık Tutucu Araştırmaların Sistematik İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bailey JR., D. B., & Blasco, P. M. (1990). Parents' Perspectives on a Written Survey Of Family Needs. *Journal of Early Intervention*, 14(3), 196-203.
- Bailey, D., & Simeonsson, R. (1988). Assessing Needs Of Families With Handicapped Infants. *The Journal Of Special education*, 22(1), 117-127.
- Barut, Y. (2011). Özel Eğitim ve Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. Y. Barut, & M. Vural (Dü) içinde, *Özel Eğitim* (s. 14-33). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı. (1994). *1994 Uluslararası Aile Yılı Özel ihtisas Komisyon Raporları*. Ankara: Kılıçaslan Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti.
- Bodur, S., & Durduran, Y. (2009). Konya'da Engelli Çocukların Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma ve Beklenti Durumu. *Genel Tıp Dergisi*, 19(4).
- Buran, F., K. S., P. G., & Criss, S. (2009). Family Needs Assessment İn Cerebral Palsy Clinic. *Journal For Specialists İn Pediatric Nursing*, 14(2), 86-93.
- Carpenter, B. (2000). Sustaining the Family: Meeting the Needs Of Families of Children With Disabilities. *British Journal of special Education*, 27(3), 135-143.
- Cavkaytar, A. (2010). Aile Eğitimi. T. Güler, G. Ertürk, A. Özyürek, Ş. F. Tezel, A. Kıldan, A. Cavkaytar, et al. içinde, *Anne Baba Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Cavkaytar, A. (2010). Toplum ve Aile. A. Cavkaytar, A. Ardıç, F. Özbey, M. Sönmez, O. Özdemir, V. Aksoy, & A. Cavkaytar (Dü.) içinde, *Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.

- Cavkaytar, A., Batu, E., & Beklan-Çetin, O. (2007). Gelişimsel Geriliği Olan Çocuğu olan Ailelerin Sosyo-ekonomik ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkiler. *Abant İzzet Baysal üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 79-96.
- Çapa, B. (2009). *Zihin Engelli ve Otistik Çocuğu olan Ailelerin Toplumsal Hayata Katılmada Yaşadıkları Güçlüklerin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çetinkaya, Z., & Öz, F. (2000). Serebral Palsili Çocuğu Olan Annelerin Bilgi Gereksinimlerinin Karşılanmasına Planlı Bilgi Vermenin Etkisi. *C.Ü Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 4(2), 44-51.
- Dansecu, E. R. (1997). *Building Bridges: African-American Mothers' And Teachers' Ethnotheories On Child development, Child Problems, And Home-School Relations For children With And Without Disabilities*. University of Maryland, Philosophy.
- Dereli, F., & Okur, S. (2008). Engelli Çocuğu olan Olan Ailelerin Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*(25), 164-168.
- Duman, H. (1995). *Zihinsel Engelli Çocuğu olan Anne Babaların Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılarak Çocuğa Yönelik Beklentilerinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Durualp, E., Kocabaş, K., Arslan, A., & Özaydın, K. (2011). The Examination of The Needs and Stress Levels of the Parents of Handicapped Children in Terms of Some Variables. *China Education Rewiev*, 260-272.
- Enç, M., Çağlar, D., & Özsoy, Y. (1987). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Eripek, S. (2003). Zeka Geriliği Olan Çocuklar. A. Ataman (Dü.) içinde, *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (s. 153-171). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ersanlı, K. (2010). *Davranışlarımız*. Samsun: Eser Ofset Matbaacılık.
- Evcimen, E. (1996). *Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin (Anne-Babaların) Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Farmer, J. E., Marien, W. E., Clark, M. J., Sherman, A., & Selva, T. J. (2004). Primary Care Supports For Children With Cronic Health Conditions: Identifying and Predicgting Unmet Family Needs. *Journal Of Pediatric Psychology*, 29(5), 355-367.

- Fitzpatrick, E., Angus, D., Durieux-Smith, A., & Graham, I. (2008). Parents' Needs Following Identification Of Childhood Hearing Loss. *American Journal Of Audiology, 17*, 38-49.
- Girli, A., Yurdakul, A., Sarısoy, M., & Özekes, M. (1998). Zihinsel Engelli ve Otistik Çocukların Anne Babalarına Yönelik Grup Danışmanlığının Depresyon, Benlik Saygısı ve Tutumları Üzerine Etkisi. *10. Ulusal Psikoloji Kongresi*. [http://www.isikozelegitim.com/uploads/File/Ebeveynlere%20Grup%20Danisma nliginin%20Etkisi.pdf](http://www.isikozelegitim.com/uploads/File/Ebeveynlere%20Grup%20Danismanliginin%20Etkisi.pdf) (24.01.2012).
- Güngör, E. (2008). *Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Anne ve Babalarının Psikolojik İlişki İhtiyaçları İle Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hackney , H., & Cormier, S. (2008). *Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı*. (T. Ergene , & S. Aydemir Sevim, Çev.) Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Harris, H. (2008). Meeting The Needs Of Disabled Children And Their Families: Some Messages From The Literature. *Child Care In Practice, 14*(4), 355-369.
- Huang, Y.-P., Kellet, U., & John, W. (2009). Cerebral Palsy: Experiences Of Mothers After Learning Their Child's Diagnosis. *Journal of Advanced Nursing, 1215-1221*.
- Kaner, S. (2004). *Engelli Çocukları Olan Anababaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara.
- Kaner, S. (2009). Aile Katılımı Ve İşbirliği. B. Sucuoğlu içinde, *Zihin Engelliler ve Eğitimleri* (s. 352-405). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Karadağ, G. (2009). Engelli Çocuğu olan Annelerin Yaşadıkları Güçlükler İle Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin, 8*(4), 315-322.
- Karatepe, H. (1986). *Zekâ Özürlü Çocuklar*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Kılıç, S. (2009). *Fiziksel Engelli Çocuğun Evde Bakım Gereksiniminin Aileye Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kim, K.-H., Lee, Y., & Morningstar, M. E. (2007). An Unheard Voice: Korean American Parents' Expectations, Hopes, and Experiences Concerning Their

Adolescent Child's Future. *Research&Practice For Persons With Severe Disabilities*, 32(4), 253-264.

Kuloğlu, N. (2001). *Bilgi Verici Psikolojik Danışma ve Didaktik Bilgi Verme Programlarının Down Sendromlu Bebeği Olan Anne-Babaların Umutsuzluk, Gereksinim, Ve Eş İlişkisi Düzeylerine Etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Küçükler, S. (1993). Özürlü Çocuk Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 23-29.

Küllü, Z. (2008). *Özürlü Çocuğu olan Ebeveynlerde Depresyon Durumunun Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Lüle, F. (2008). *Engelli Bireye Sahip Yoksul Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlarla Başa Çıkma Tarzları*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Maloni, P. K., Despres, E. R., Habbous, J., Primmer, A. R., Slatten, J. B., Gibson, B. E., et al. (2010). Perceptions Of Disability Among Mothers Of Children With Disability In Bangladesh: Implications For Rehabilitasyon Service Delivery. *Disability and Rehabilitation*, 32(10), 845-854.

Mermer, G. (1993). *Zihin Engelli Ergenlerin Cinsel Eğitim Gereksinimleri Hakkında Anne,Baba ve Eğitimci Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Mert, E. (1997). *Farklı Engel Grubunda Çocuğu Olan Anne ve Babalarının Gereksinimlerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Ömeroğlu, E. (1994). Ailenin Çocuğun Eğitimine Katılımı. *Okul Öncesi Eğitimi*, 47.

Özen, A., Çolak, A., & Acar , Ç. (2002). Zihin Özürlü Çocuğu olan Annelerin Günlük Yaşamda Karşılaştıkları Problem Davranışlarla İlgili Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3(2), 1-13.

Öztürk, Y. (2011). *Engelli Çocuğu olan Ailelerin Gereksinimlerinin Ve Aile Yükünün Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Reichman, N. E., Corman, H., & Noonan, K. (2008). Impact Of Child Disability On The Family. *Matern Child Health*, 12, 679-683.

- Reyes-Blanes , M., Correa, V., & Bailey, Jr., D. (1999). Perceived Needs of and Support for Puerto Rican Mothers of Young Children With Disabilities. *TECSE*, 19(1), 54-63.
- Roberts, A. R. (1990). *Crisis Intervention Handbook: Assessment, Treatment, and Research*. Belmont,CA:Wadsworth.
- Russel, F. (2003). The Expectations Of Parents Of Disabled Children. *British Journal of Special Education*, 30(3), 144-150.
- Sağıroğlu, N. (2006). *Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Çocuklarının Devam Ettiği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Sarı Yıldırım, H. (2007). Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerde Aile Yüklenmesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2).
- Sola, C. (2008). *Gelişimsel Gerilik Riski Altındaki Prematüre ve Düşük Doğum Ağırlıklı Bebeğe Sahip Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Sontag Curry, J., & Schact, R. (1994). An Ethnic Comparison of Parent Participation and Needs Information Needs In Early Intervention. *The Council For Exeptional Children*, 60(5), 422-433.
- Sözer, Y. (tarih yok). Psikiyatride Kriz Kavramı ve Krize Müdahale. *Kriz Dergisi*, 1(1), 8-12.
- Sucuoğlu, B. (1995). Özürlü Çocuğu Olan Anne/Babaların Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 2,1, 10-18.
- Sucuoğlu, B. (2009). Zihin Engeli Tanımları Sınıflandırma ve Yaygınlık. B. Sucuoğlu içinde, *Zihin Engelliler ve Eğitimleri* (2. Baskı b., s. 48-84). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şafak, P. (2012). *Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimi*. Ankara: Vize Basın Yayın.
- Şardağ, S. (2010). *Zihinsel Engelli Çocuğu olan Annelerin Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Aile Sosyal Desteğinin Evlilik Uyumlarını Yordaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tekin-İftar, E. (2009). Zihin Engelinin Nedenleri. B. Sucuoğlu (Dü.) içinde, *Zihin Engelliler ve Eğitimleri* (s. 87-117). Ankara: Kök Yayıncılık.

- Texas Education Agency, Austin. (1994). *High Expectations: Creating Success For every Student. Report of The Task Force On The Education Of Students With Disabilities*. Texas: U.S Department Of Education.
- Turan, A. (2009). *Özel Eğitim Gerektiren Çocukların Problemleri, Din ve Aile Tutum ve Davranışları(Otistik Çocuklar Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünlü, S. (2007). *Aile Yapısı ve İlişkileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Vicky, P., & Brown, B. C. (1995). Voices of The Children: What Special Education Kids say About Their Programming Experiences And Needs. *Conference Proceedings Of The American Council On Rural Special Education*, (s. 24-29). Las Vegas, Nevada.
- Viner-Brown, S. I., & K. Kim, H. (2005). Impact of Caring For Children With Special Health Care Needs On The Family:Rhode Island's Experience. *Maternal and Child Health Journal*, 9S(2), 59-66.

EKLER

EK-1 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın anne-baba,

Bu araştırma ile siz anne-babaların engelli çocuklarınızın durumundan kaynaklanan gereksinimlerinizi belirlemeyi amaçladık. Bu amaçla yapacağım bu çalışma, vereceğiniz bilgiler doğrultusunda sizlere sunulacak hizmetlerin daha nitelikli hale getirilmesine katkı sağlayacaktır. Sizi en çok ifade eden ya da size en yakın seçeneğin önündeki kutucuğa "X" işareti koymanız istenmektedir. Anket sorularına içtenlikle cevap vereceğinizi umar, yardımlarınız için teşekkür ederim.

Arş. Gör. Esat ŞANLI

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

- Ailedeki Konumu:**
 Anne Baba
- Eğitim Durumları:**
Anne; Okur-yazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü
Baba; Okur-yazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü
- Yaş:**
Çocuk; 0-5 6-10 11-15 16-20 21 ve üzeri
Anne; 18-25 26-35 36-45 46-55 56 ve üzeri
Baba; 18-25 26-35 36-45 46-55 56 ve üzeri
- Ailenizin Aylık Gelir Durumu:**
 750 TL. 'ye Kadar 751 – 2000 TL. 2001 TL. ve üzeri
- Engelli Çocuğun Cinsiyeti:**
 Kız Erkek
2. Engelli Çocuk : Var Yok
- Ailedeki Çocuk Sayısı:**
 1 2 3 4 5 ve daha fazla
- Eşinizde herhangi bir engel var mı?**
 Var Yok
- Yakın Akrabanızda Başka Engelli Birey Var mı?:**
 Var Yok
- Çocuğunuzun Engel Düzeyi:**
 Çok ağır düzeyde zihinsel engel
 Ağır düzeyde zihinsel engel
 Orta düzeyde zihinsel engel
 Hafif düzeyde zihinsel engel
- Çocuğun Engeli İle İlgili Ailenin Almış Olduğu Eğitim:**
 Var Yok
Varsa,

<u>Anne;</u>	<u>Baba;</u>
• Nereden	
• Süresi	
• Kaç kez	
- Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?**

<u>Anne</u>	<u>Baba</u>
☐ Kaygılı	☐ Kaygılı
☐ Huzursuz	☐ Huzursuz
☐ Rahat	☐ Rahat

EK-2 AİLE GEREKSİNİMLERİ BELİRLEME ARACI

Değerli katılımcı,

Aşağıda 29 maddeden oluşan sizin ve ailenizin engelli çocuk sahibi olmanız nedeniyle ortaya çıkan gereksinimlerinizi belirlemeye amaçlayan bir araç bulunmaktadır. Sizden ölçekteki maddeleri dikkatli bir şekilde okuyarak maddelerden görüşlerinize en uygun seçeneği (“kesinlikle hayır” için 1’i, “emin değilim” için 2’yi, “kesinlikle eminim” için 3’ü) işaretlemeniz ve tüm maddeleri eksiksiz doldurmanız istenmektedir. İşaretlediğiniz seçeneğin doğruluğu ya da yanlışlığı söz konusu değildir. Toplanan veriler araştırmacılar tarafından araştırmanın amacı dışında kullanılmayacaktır. Araştırmada elde edilen bulguların geçerliliği maddeleri yanıtlamanızdaki içtenliğe bağlıdır. Gösterdiğiniz ilgi ve yardımdan dolayı teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Madde No	İfadeler	Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
1	Yiyecek, ev kirası, tıbbi bakım, giyim, ulaşım gibi masraflarımı karşılamak için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
2	Çocuğum için gerekli özel araçları sağlayabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
3	Çocuğumun terapi, özel eğitim, bakım ve bu gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
4	Eşimin ve benim iş bulabilmemiz için yardıma gereksinimimiz var.	1	2	3
7	Problemlerimin çözümünde bana yardım edebilecek din görevlileri ile daha fazla konuşmaya gereksinim duyuyorum.	1	2	3
8	Kendime ayırabilecek daha fazla zamana gereksinim duyuyorum.	1	2	3
9	Çocuğumun durumunu kardeşlerine açıklayabilmek için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
10	Çocuğumun durumunu eşime ve eşimin ailesine açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
11	Eşimin, çocuğumuzun durumunu anlayabilmesi ve kabullenebilmesi için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
16	Çocuğumla benzer özellikte çocuğu olan anne babalar hakkında yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumaya gereksinim duyuyorum.	1	2	3
17	Çocuğumun durumu hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
21	Çocuğumun ileride gidebileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
22	Çocuğumun nasıl büyüüp geliştiği hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
25	Ailem dinlenme, eğlenme etkinlikleri hakkında karar vermek ve yapmak için yardıma gereksinim duymaktadır.	1	2	3
26	Ailemin içerisinde problemlerim hakkında konuşabileceğim birisine gereksinim duyuyorum.	1	2	3
29	Bir toplantıya(komşu ve akraba toplantıları gibi) katılacağım zaman çocuğumun uygun bakım alabileceği bakımevi ya da yuva bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3

Yukarıda belirtilenlerin dışında var ise ailenizin en temel beş gereksinimini önem sırasına göre sıralayınız.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.